

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Igor Vukmanić

DUNAVSKI LIMES U HRVATSKOJ

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Igor Vukmanić

DUNAVSKI LIMES U HRVATSKOJ II.

DOKTORSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Mirjana Sanader

Zagreb, 2017.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Igor Vukmanić

THE DANUBE LIMES IN CROATIA II

DOCTORAL THESIS

Supervisor: Mirjana Sanader, PhD

Zagreb, 2017

DIO I.

I. LIMES – UVOD U TEMU.....	1
I. Uvod.....	1
II. Teze o konotacijama pojma <i>rimska carska granica</i>	1
III. Vrste prepreka pri krajnjim dijelovima Rimskoga Carstva.....	8
IV. Zaključak.....	32
II. PREGLED POVIJESTI ISTRAŽIVANJA UZ NEGDAŠNJE RIMSKO POGRANIČNO PODRUČJE U HRVATSKOJ.....	35
I. Uvod.....	35
II. Arheološka istraživanja uz negdašnje rimsko pogranično područje u Hrvatskoj (prije neovisnosti 1991.).....	35
III. Arheološka istraživanja uz negdašnje rimsko pogranično područje u Hrvatskoj (1991.–2016.)	52
IV. Lokaliteti koji su u hrvatskome Podunavlju označeni u rimskim itinerarima.....	64
V. Zaključak.....	65
III. DUNAVSKI LIMES U HRVATSKOJ.....	68
I. Uvod.....	68
II. Prijedlog za tipološko razvrstavanje lokaliteta.....	69
III. Sektor I	74
IV. Sektor II	111
V. Zaključak.....	163
VI. Prometnica.....	171
VII. Zaključak.....	204
IV. KASNORIMSKA POGRANIČNA VOJNA ZONA.....	211
I. Uvod.....	211
II. Sektor I	211
III. Sektor II	255
IV. Zaključak.....	276

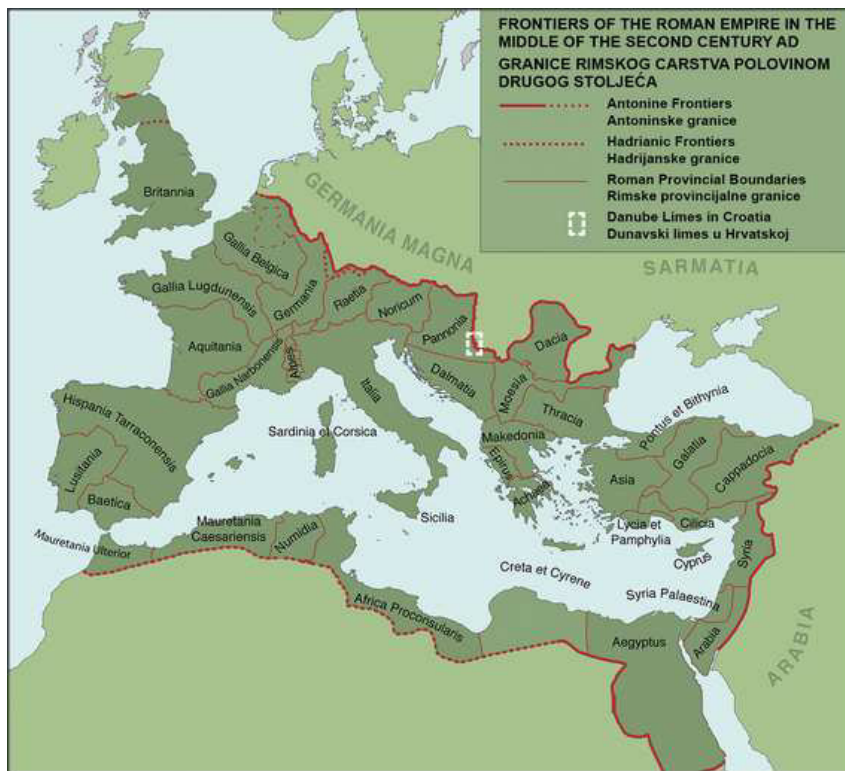
V. STUDIJA O NEGDAŠNJEM POGRANIČNOM PODRUČJU	
RIMSKOGA CARSTVA U SREDNJEM PODUNAVLJU.....	281
I. Uvod.....	281
II. Negdašnje rimsko pogranično područje u Mađarskoj i Hrvatskoj.....	281
III. Zaključak.....	302
IV. Uvod.....	306
V. Negdašnje rimsko pogranično područje u Srbiji i Hrvatskoj.....	306
VI. Zaključak.....	327
VI. OPEKARSKI PROIZVODI S PEČATOM UZ NEGDAŠNJE	
RIMSKO POGRANIČNO PODRUČJE.....	331
I. Uvod.....	331
II. Opekarski proizvodi s pečatom.....	333
III. Izgled i opis.....	336
IV. Datiranje.....	337
V. Legijski pečati.....	338
VI. Opekarski proizvodi s pečatom pomoćnih jedinica rimske vojske.....	347
VII. Opekarski proizvodi s pečatom dvojbenog porijekla.....	354
VIII. Potencijalna mjesta radionica opekarskih proizvoda.....	356
IX. Zaključak.....	358
VII. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	360
VIII. POPIS TERENSKIH BILJEŠKI I IZVJEŠTAJA.....	368
IX. POPIS KARATA.....	377
X. POPIS SKICA.....	381
XI. POPIS CRTEŽA.....	383
XII. POPIS SLIKA.....	386
XIII. POPIS TABLICA.....	396
XIV. POPIS DIJAGRAMA.....	398
XV. POPIS LITERATURE.....	399
XVI. POPIS WEB-STRANICA.....	446

XVII. POPIS IZVORA.....	450
XVIII. POPIS KRATICA.....	453

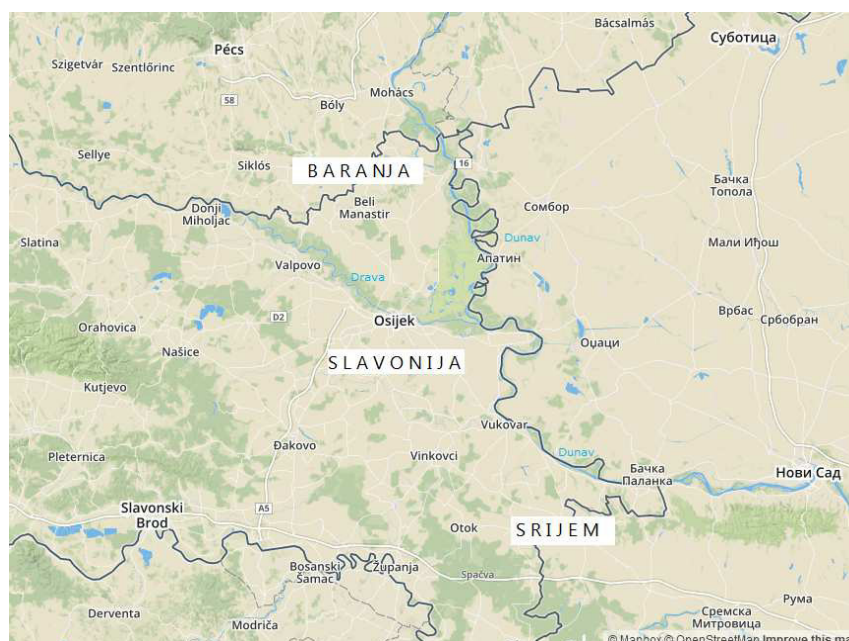
DIO II.

IXX. KARTE.....	457
XX. SKICE.....	485
XXI. CRTEŽI.....	497
XXII. SLIKE.....	517
XXIII. KATALOG.....	564
XXIV. ŽIVOTOPIS I POPIS RADOVA.....	583

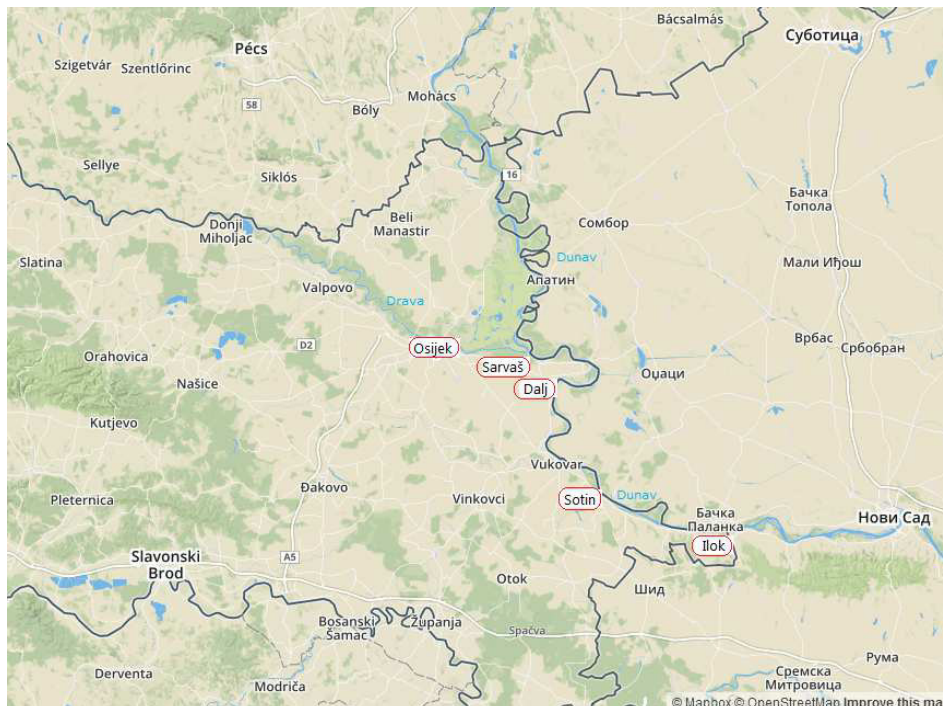
IXX. KARTE

Karta 1. Granice Rimskoga Carstva s označenim položajem hrvatskoga Podunavlja [Just 2014. prema: <http://archeurope.eu/index.php?page=frontiers-of-the-roman-empire> (14. 4. 2014.)]

Karta 2. Povijesne regije u sjeveroistočnoj Hrvatskoj [prema: <https://www.mapbox.com> (20. 10. 2015.)]

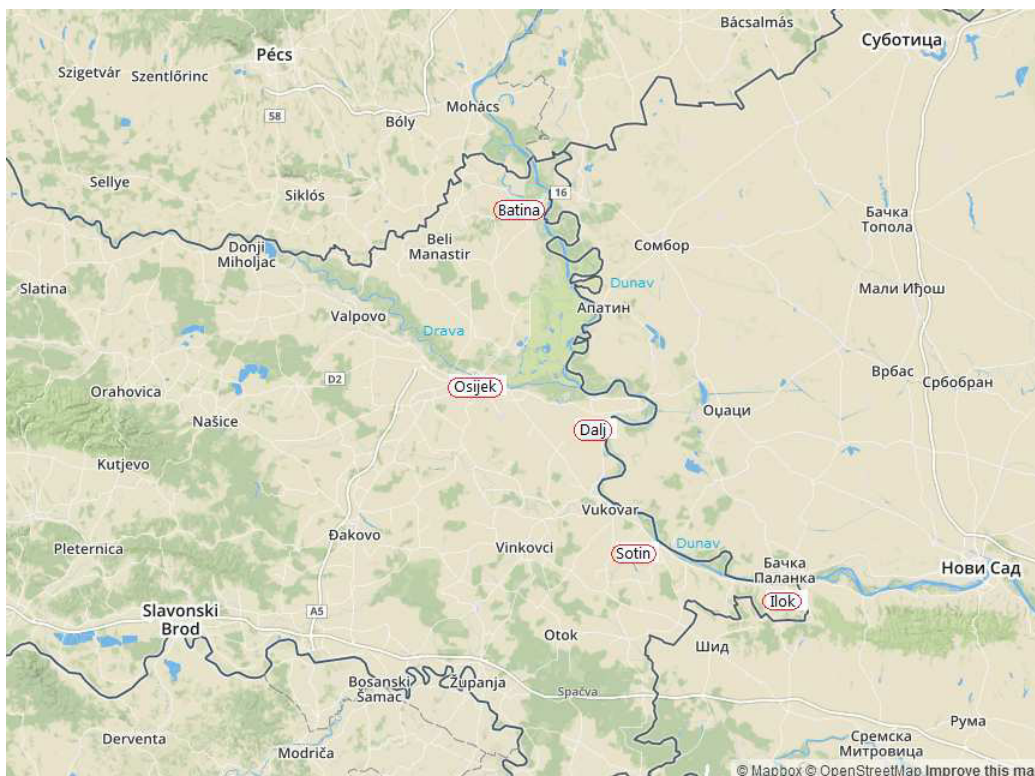

Karta 3. Položaji mogućih rimskih vojnih posada (*praesidia*) uz Dunav u Hrvatskoj prije 68. g. [prema: <https://www.mapbox.com> (20. 10. 2015.)]

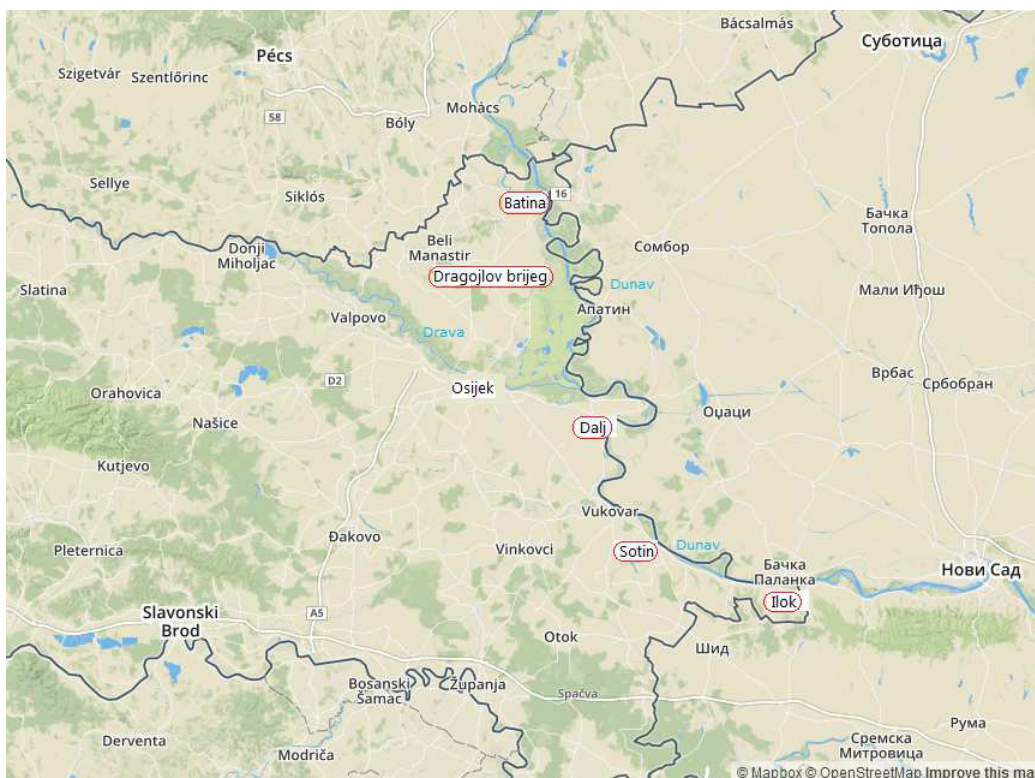

Karta 4. Istočna Panonija – krajnji dio Rimskoga Carstva [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4e/Limes4.png (13. 11. 2015.)]

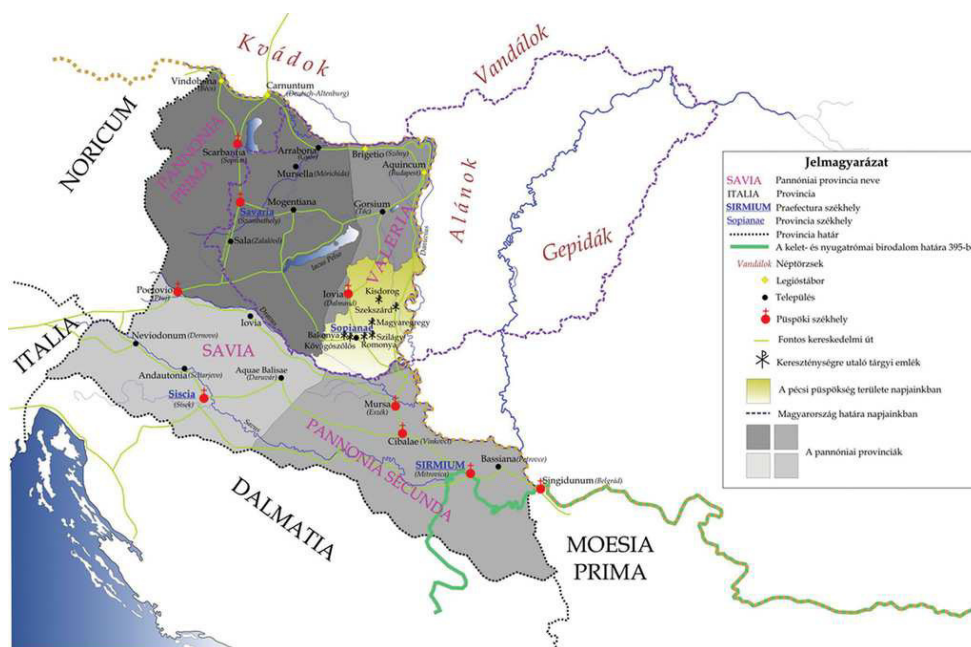
Karta 5. Mjesta rimskih kastela u hrvatskom Podunavlju oko 69.–138. g. [prema: <https://www.mapbox.com> (20. 10. 2015.)]

Karta 6. Položaji rimskih kastela u hrvatskom Podunavlju oko 138.–235. g. [prema: <https://www.mapbox.com> (20. 10. 2015.)]

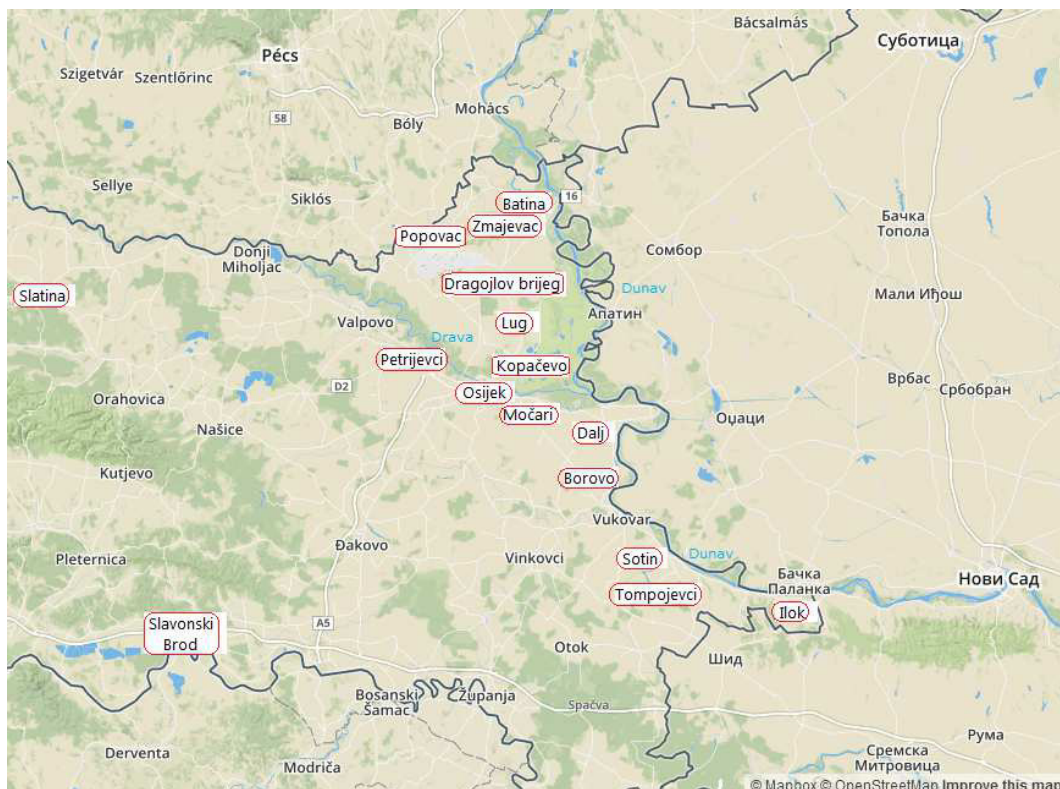

Karta 7. Moguća podjela Panonije na Gornju i Donju poslije 296., s provincijalnom granicom uz rijeku Dravu [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f8/Illyricum_%26_Dacia_-_AD_400.png (13. 11. 2015.)]

Karta 8. Moguća podjela Panonije na Gornju i Donju poslije 296., s provincijalnom granicom sjeverno od *Ad Militare* [http://pecsi-egyhazmegye.hu/tudomany-es-kultura/a-pecsi-puspokseg-rovid-tortenete/a-pecsi-egyhazmegye-tortenete-1543-ig (13. 11. 2015.)]

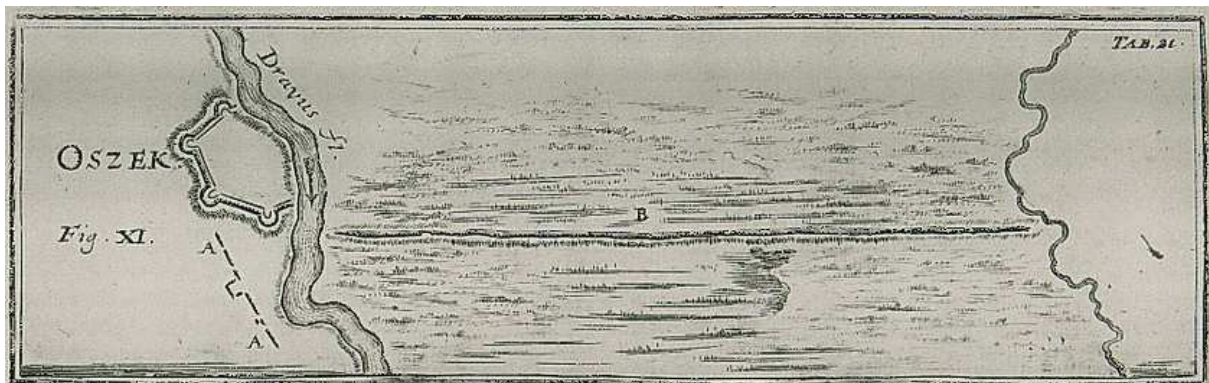

Karta 9. Položaji možebitnih rimskih fortifikacija u hrvatskom Podunavlju poslije 296. g. [prema: <https://www.mapbox.com> (20. 10. 2015.)]

Karta 10. Hrvatski dio podunavlja u bakrorezu *Pannoniae et Illyrici veteris tabula ex conatibus geographicis Abrahami Ortelii Antverpiani* (NSK, S-JZ-XVI-8)

Karta 11. Ostatci rimskih prometnica kod Osijeka (AA) te između Osijeka i Bilja – *agger longissimus* – (B) (Marsigli 1726., T. XXI., Sl. 11)

Karta 12. Zemljovid podunavlja od Darde do Iloka s ucrtanim pravcem rimske prometnice (*Agger Romano Antiquus*) na potezu Bilje–Podravlje (Marsigli 1726., Sectio X.)

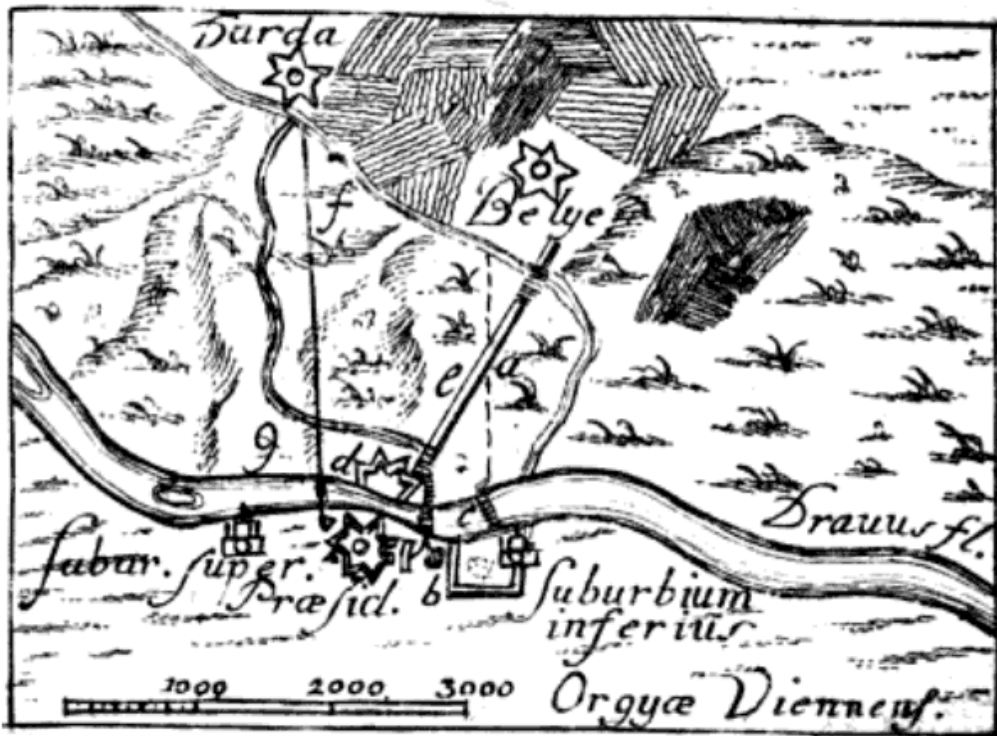

Karta 13. Hrvatski dio podunavlja s označenom dionicom rimske magistralne prometnice (*Ant. Rom.*) u dijelu Bilje–Podravlje [<http://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=4244> (4. 3. 2015.), prema: Marsigli 1726.]

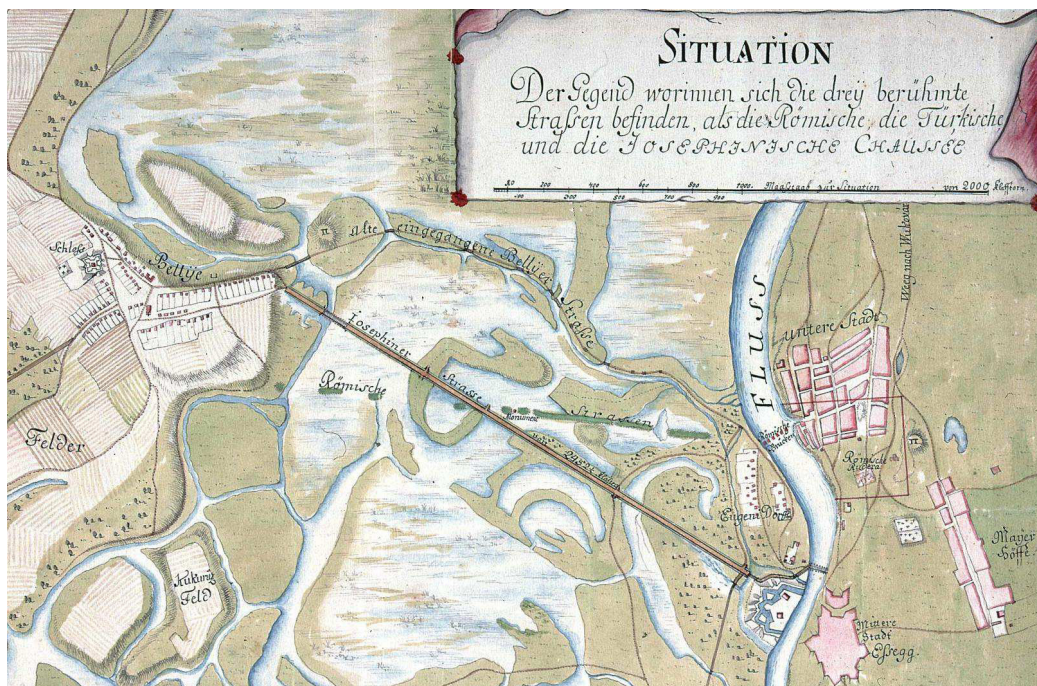

Karta 14. Hrvatski dio podunavlja u dijelu Mohač–Ilok (Fritsch oko 1845., prema: Mikoviny oko 1750. g.)

Karta 15. Katančićev plan Murse (b), rimskoga mosta (c) i prometnice (iscrtkano) između Donjeg grada u Osijeku (*Suburbium inferius*) i mjesta Bilje (Belye), te položajem (a) na kojem je pronađen miljokaz (*Bilje 2*) iz 236. g. (Katancivs 1782., 1)

Karta 16. Rimski most (*Römische Brücken*) i prometnica (*Römische Strassen*) u dijelu Bilje–Podravlje, s označenim mjestom otkrića miljokaza (*Monument*) iz 236. g. (*Bilje 2*) [Dost oko 1785. (Országos Széchényi Könyvtár, inv. TK. 57)]

Karta 17.a. Batina – dio zemljovida s dijelom Banskoga brda, položajem rimskoga kastela (*Arx*) i mogućom promatračnicom (*Turris*) [Nagy 1796. (HR-DAOS-470-C,1/1)]

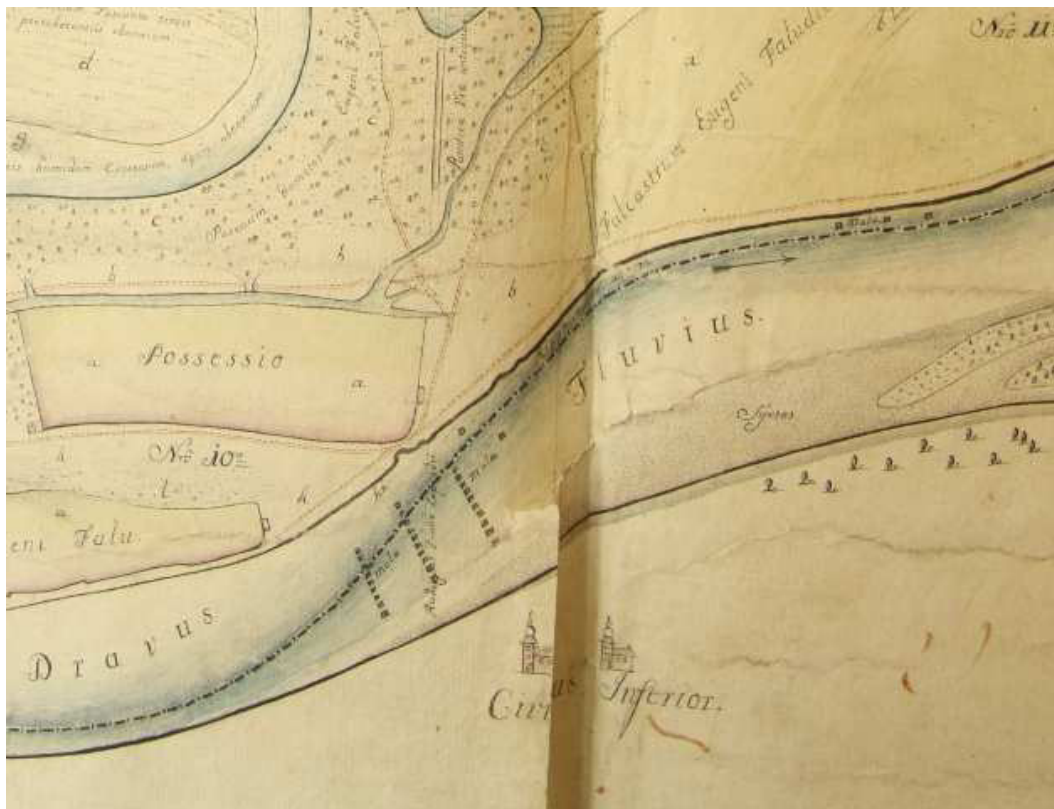

Karta 17.b. Batina – dio zemljovida s označenim položajem rimskoga kastela [Nagy 1796. (HR-DAOS-470-C,1/1)]

Karta 18. Zemljovid *Pars Terreni Possessionis Belle* s označenim položajem *Mursiae magnae Romanorum* i naknadno ucrtanim dijelovima rimske prometnice [Pávai 1796. (DAOS 26/7)]

Karta 19.a. Ruševine rimskoga mosta (*Rudera Pontis Lapidei*) na rijeci Dravi u Osijeku na koje se nastavlja prometnica iz 236. g. [Pávai 1798. (DAOS 26/8)]

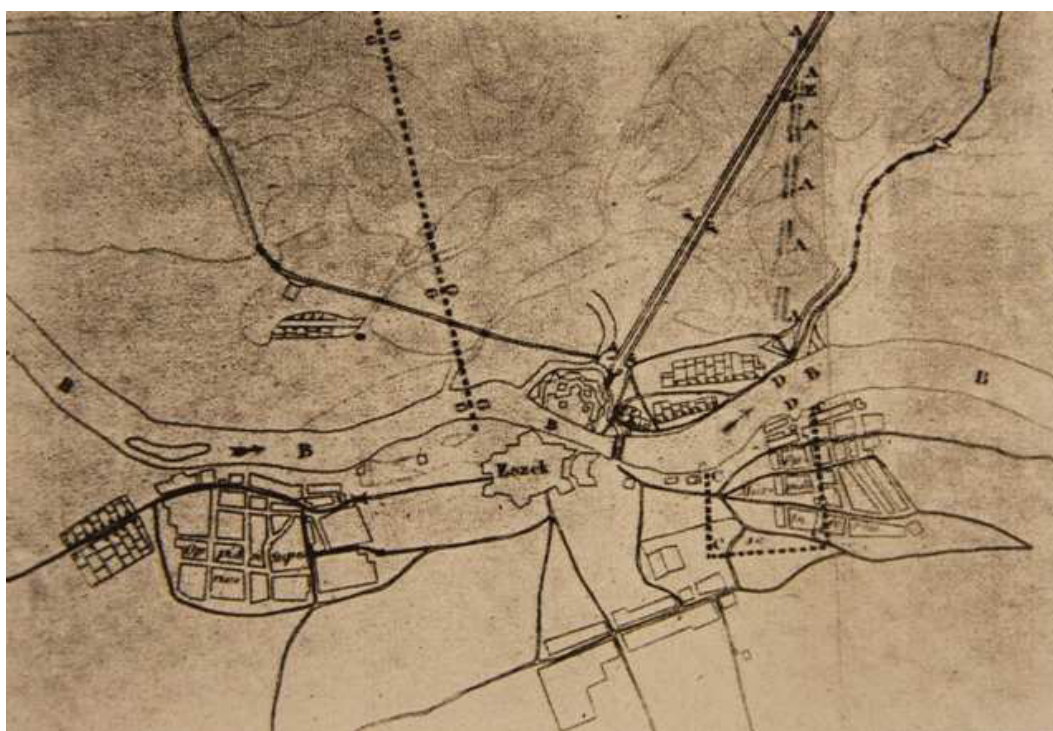

Karta 19.b. Pravac rimske prometnice u dijelu Podravlje–Bilje (*Rudera Via antiquae Romanorum per C. I. V. Maximinum Romanorum Imperatorem Anno Chr. 236 extractae*) [Pávai 1798. (DAOS 26/8)]

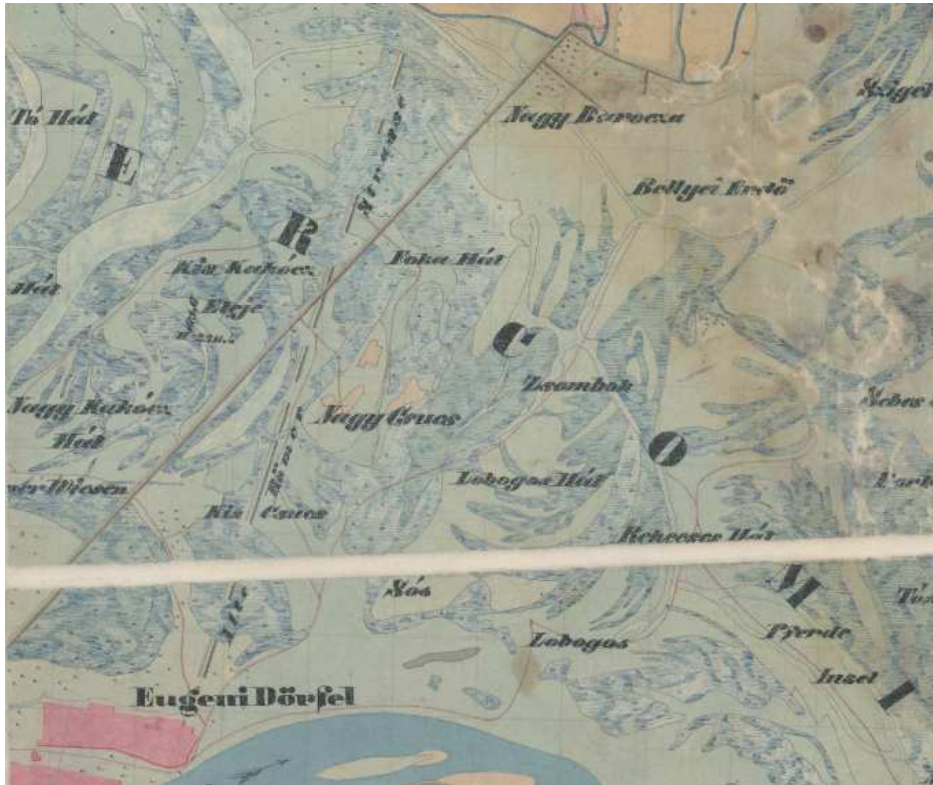

Karta 20. „Ruševine” (*Rudera*) rimske fortifikacije u Kopačevu i smjer rimskoga puta koji je dotamo vodio [Pávai 1798.–1799. (HR-DAOS-470-C,11/18)]

Karta 21. Plan Osijeka i okolice s označenim položajem Murse (C), rimskoga mosta (D), prometnice (Bilje–Podravlje) (A) i miljokaza (*Bilje 2*) iz 236. g. (E) (Pinterović 1978., T. LXXVII., prema: Koller 1804.)

Karta 22. Pravac rimskoga puta (*Alte Römer Strasse*) na potezu Podravlje–Bilje [Obadiel 1852. (NSK XI-SK-J-104)]

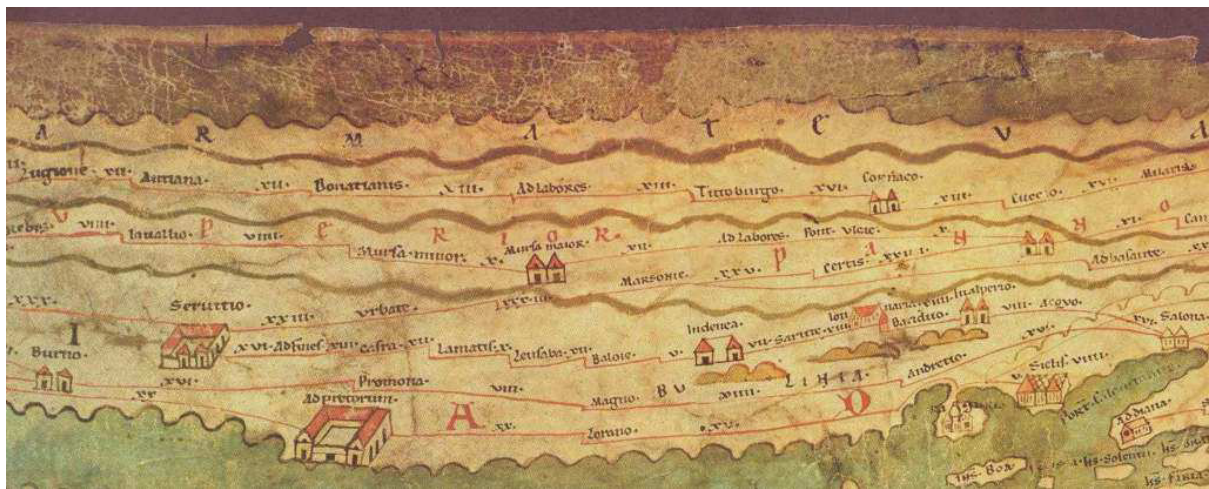

Karta 23. Pravac rimskoga magistralnog podunavskog puta u hrvatskom Podunavlju prema mišljenju D. Pinterović (Pinterović 1978.)

Karta 24. Dio Ptolomejeve karte [(*Geographia, Quinta Evropae Tabula (VIII.)*)] s rimskim naseljima u hrvatskom Podunavlju

[http://www.swaen.com/zoomV2.php?id=23054&zif_first=true (5. 3. 2015.)]

Karta 25. Dio *Tab. Peut.* (Sektor V.) s mjestima uz rimsku magistralnu podunavsku prometnicu u hrvatskom Podunavlju [http://www.euratlas.net/cartogra/peutinger/5_campania/ (21. 12. 2015.)]

Karta 26. Neki rimski pogranični lokaliteti u kontekstu trenutnog političko-administrativnog ustroja Republike Hrvatske (općine) (Klarić, Telišman Košuta 2013., 9, Sl. 2.) i Sektori I i II

Karta 27. Batina – situacijski plan [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

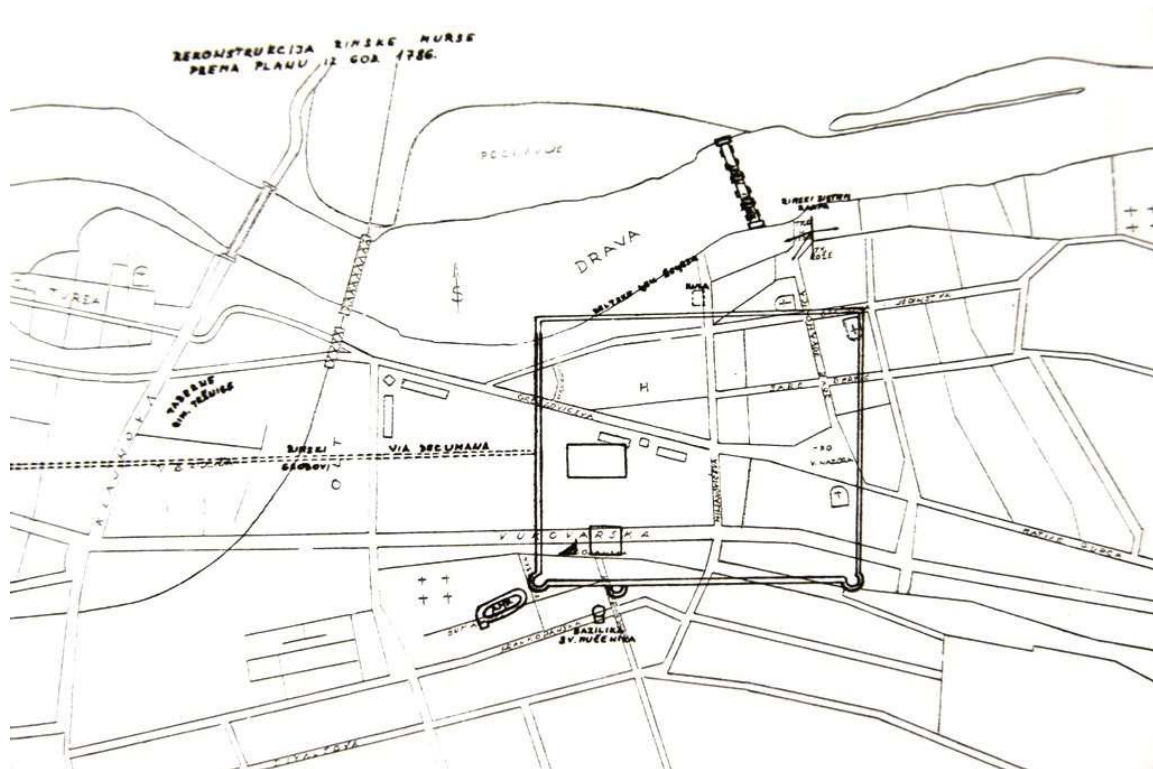

Karta 28. Kneževi Vinogradi, Jasenovac – situacijski plan [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

Karta 29. Osijek – situacijski plan [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

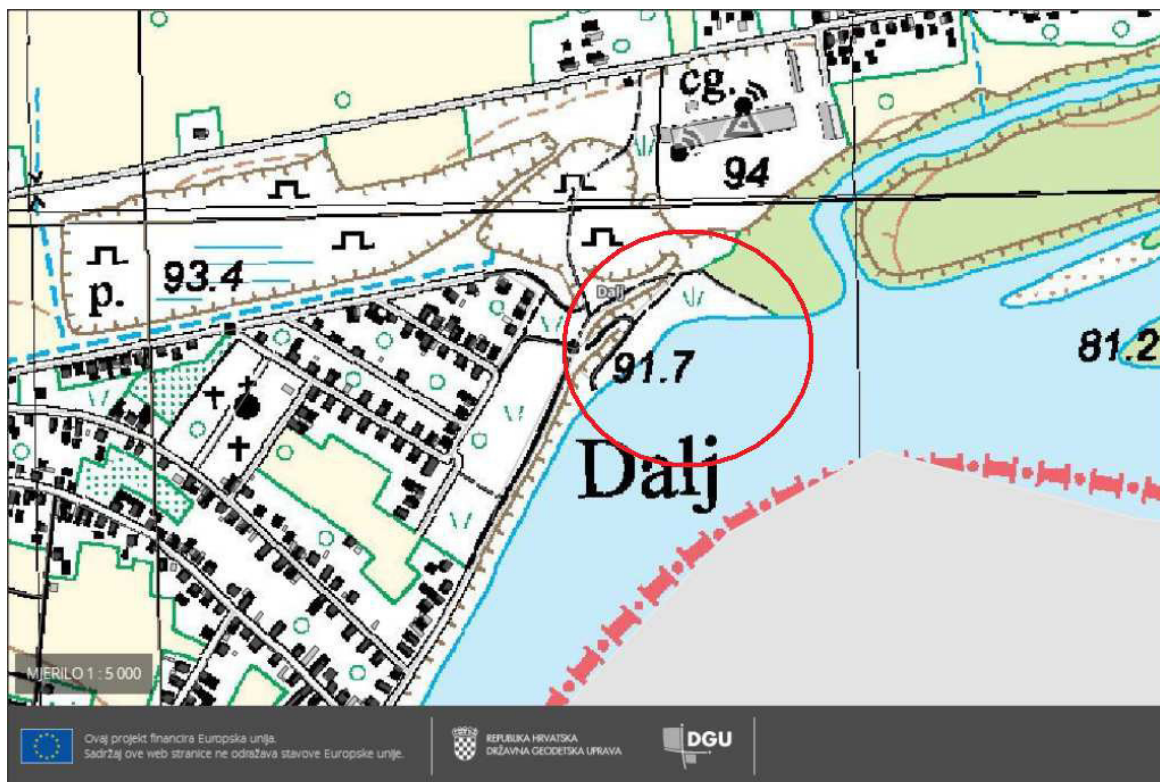

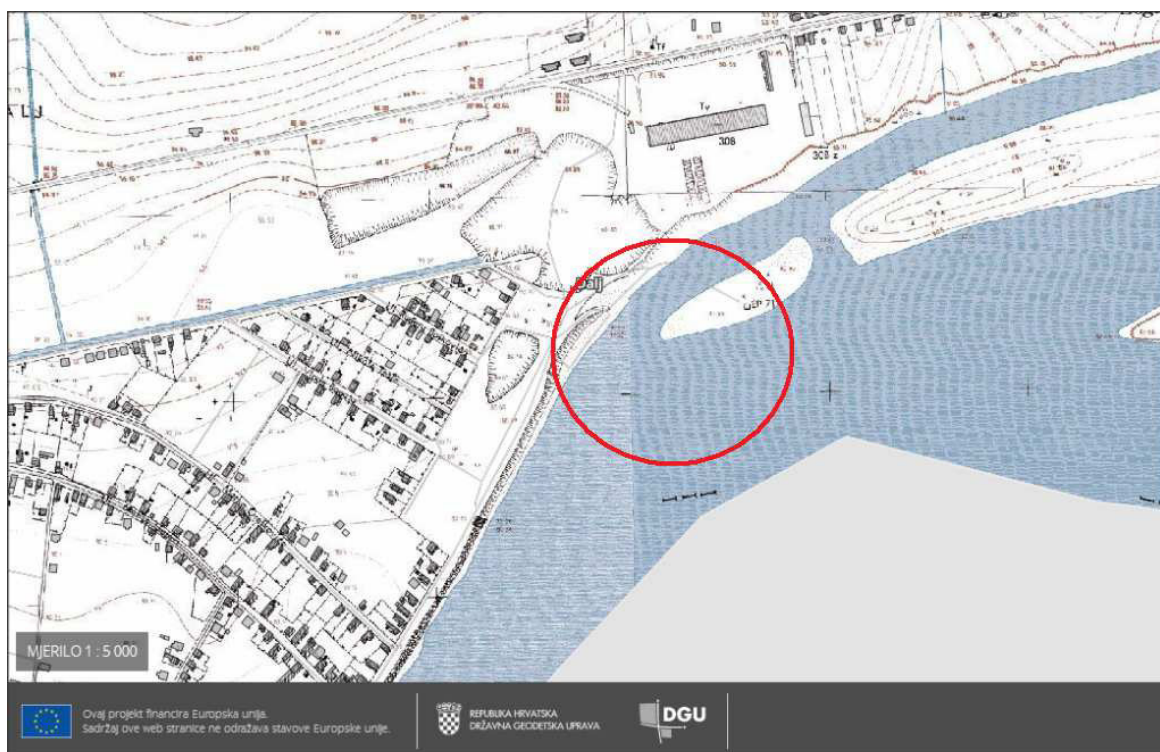
Karta 30. „Rekonstrukcija rimske Murse prema planu iz god. 1786.” (prema: Pinterović 1978., Karta III.)

Karta 31. Dalj – situacijski plan [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

Karta 32. Dalj 1/1? – mogući položaj kastela *Teutoburgium* (Topografska karta 1:25000) [prema: <http://www.geoportal.dgu.hr/> (22. 10. 2014.)]

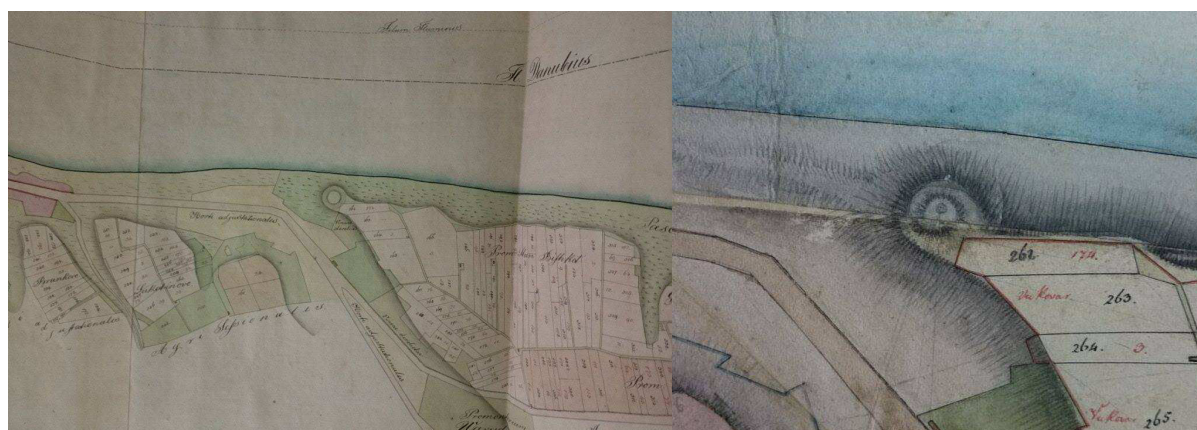

Karta 33. Dalj 1/1? – mogući položaj kastela *Teutoburgium* (Hrvatska osnovna karta) [prema: <http://www.geoportal.dgu.hr/> (22. 10. 2014.)]

Karta 34. Sotin – situacijski plan [prema: <http://www.geoportal.dgu.hr/> (22. 10. 2014.)]

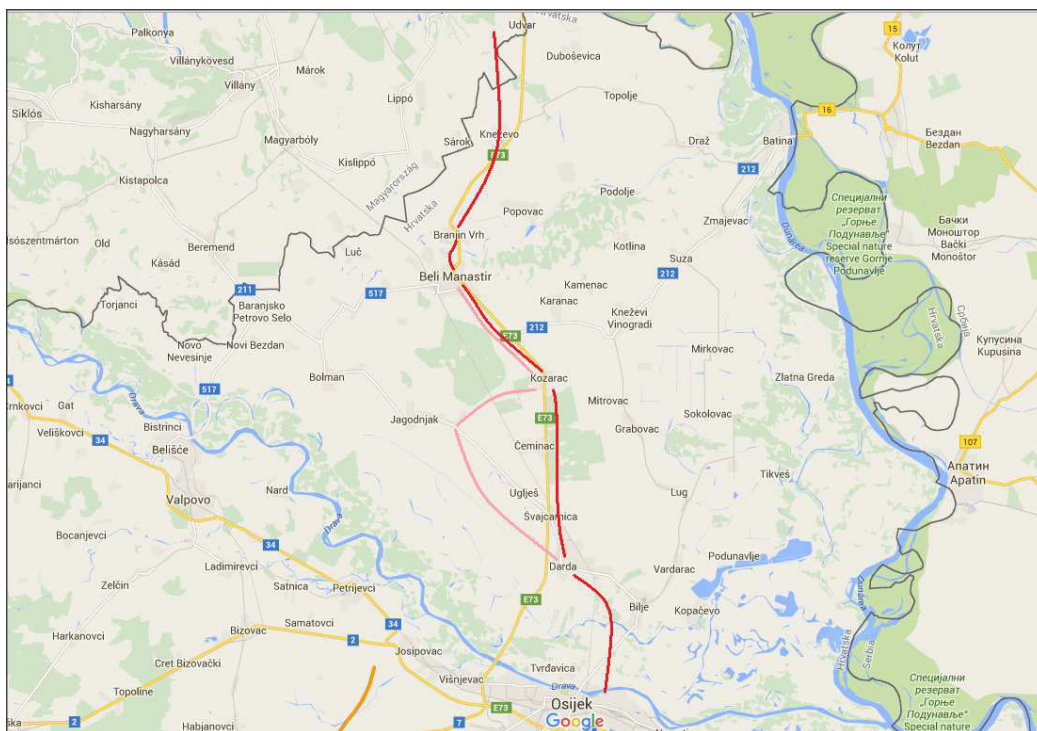

Karta 35. Šarengrad – katastarski plan (1) (HR-DAOS-477-C-30/10). Mjesto na kojem se – prema mišljenju J. Brunšmida – nalazi rimska promatračnica. **Karta 36.** Šarengrad – katastarski plan (2) (HR-DAOS-477-C-30/11). Mjesto na kojem se – prema mišljenju J. Brunšmida – nalazi rimska promatračnica.

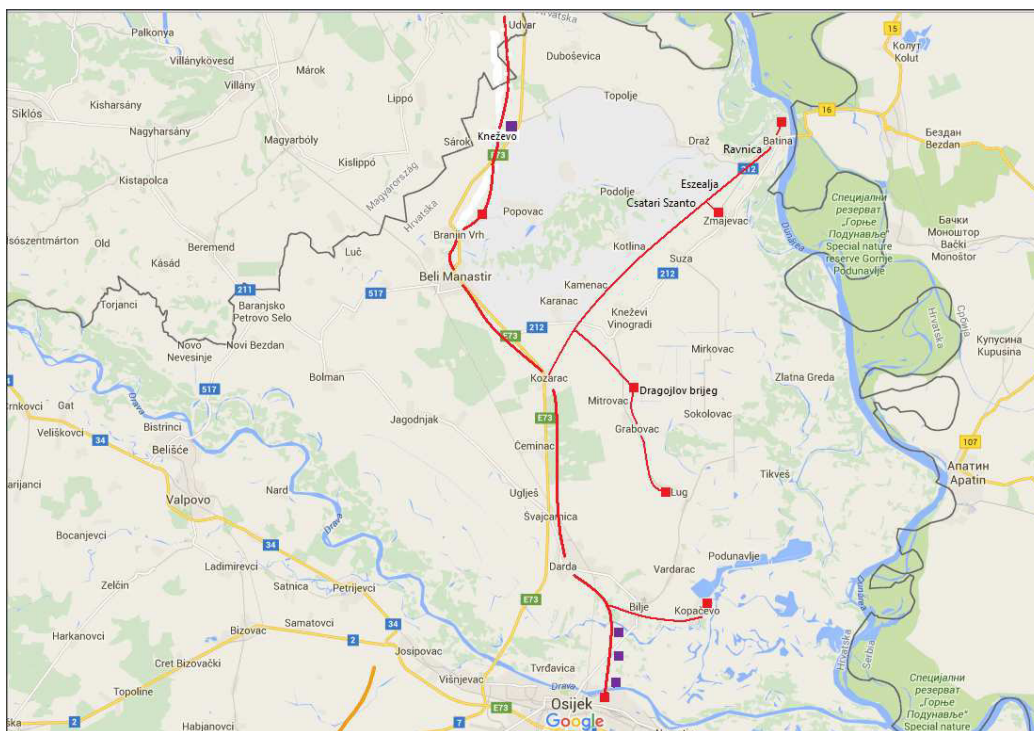

Karta 37. Ilok – situacijski plan [prema: <http://www.geoportal.dgu.hr/> (22. 10. 2014.)]

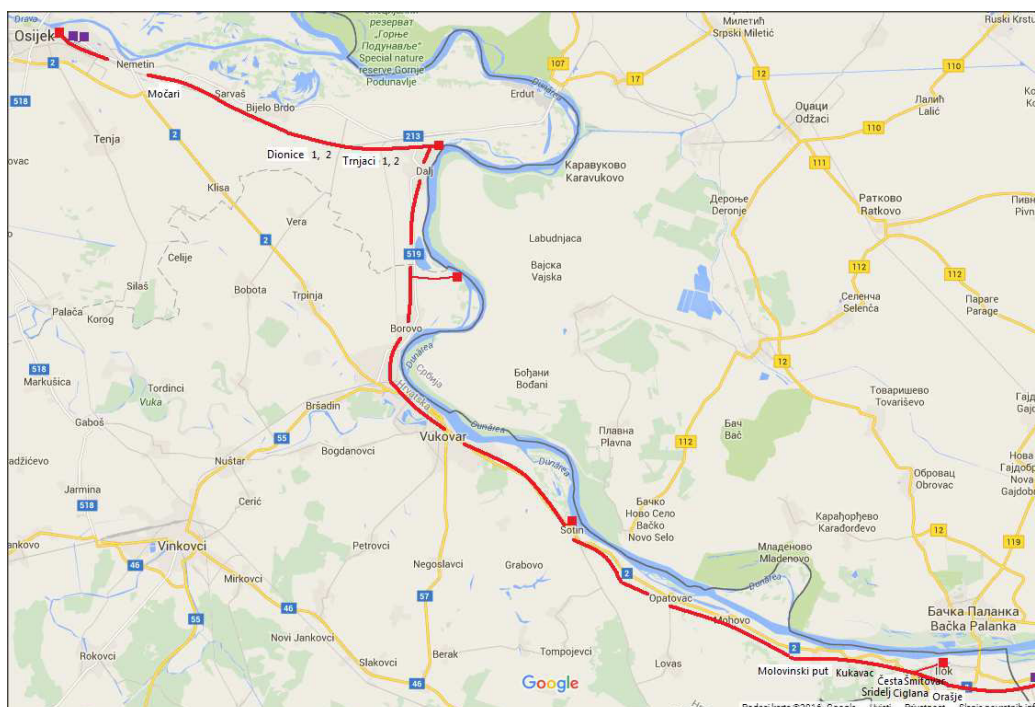

Karta 38. Pravci trasa rimskoga magistralnog podunavskog puta (crveno, ružičasto) u hrvatskom dijelu Baranje prema tvrđnjama M. P. Katančića (Sektor I) [prema: <https://www.google.hr/maps> (9. 5. 2016.)]

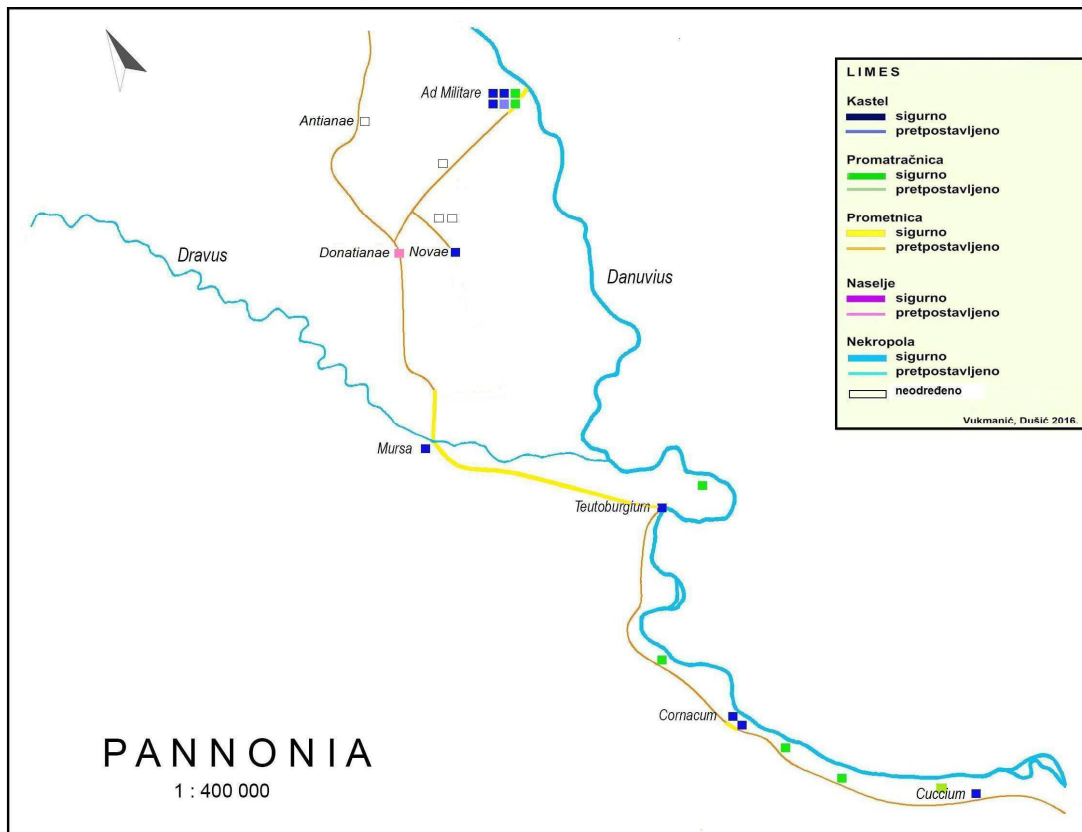

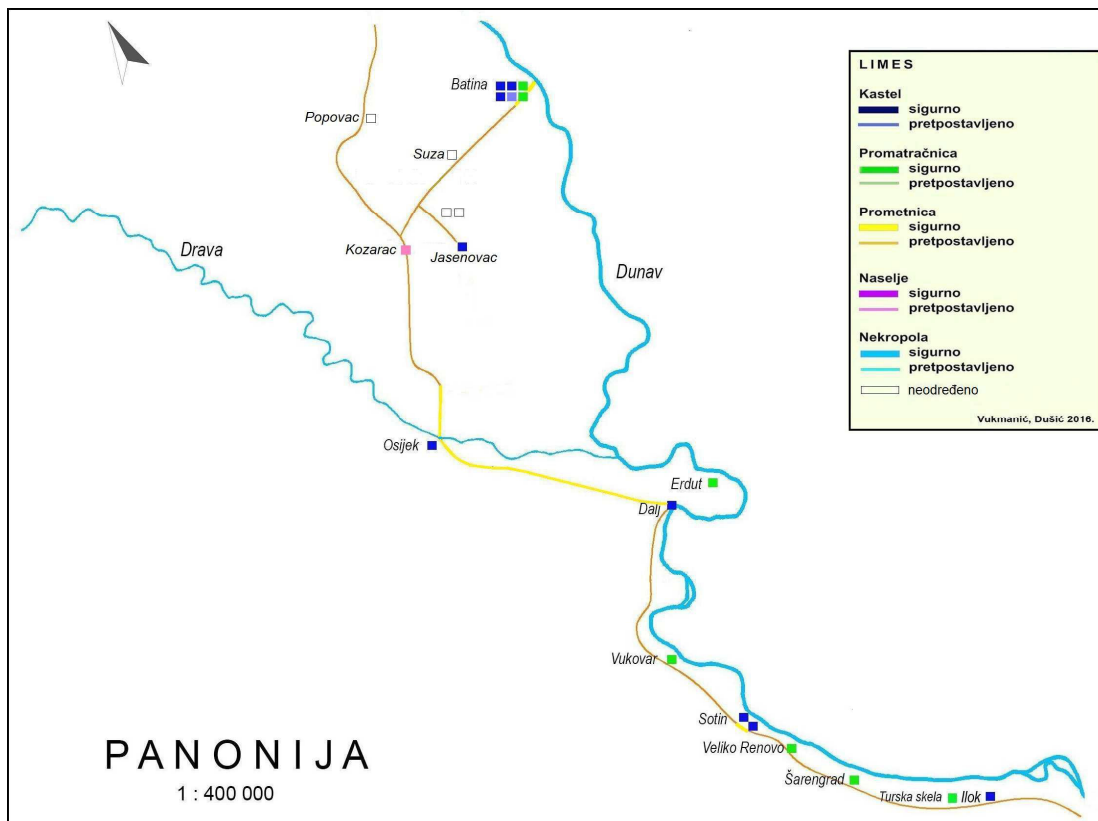
Karta 39. Kasnorimska pogranična vojna zona (Sektor I) – izgledni pravac rimskoga magistralnog podunavskog puta (crveno), položaji otkrivenih miljokaza (ljubičasto) [prema: <https://www.google.hr/maps> (9. 5. 2016.)]

Karta 40. Kasnorimska pogranična vojna zona (Sektor II) – izgledni pravac rimskoga magistralnog podunavskog puta (crveno), položaji otkrivenih miljokaza (ljubičasto) [prema: <https://www.google.hr/maps> (9. 5. 2016.)]

Karta 41.a. Hrvatsko Podunavlje – fortifikacijski objekti uz limes (lat.)

Karta 41.b. Hrvatsko Podunavlje – fortifikacijski objekti uz limes (hrv.)

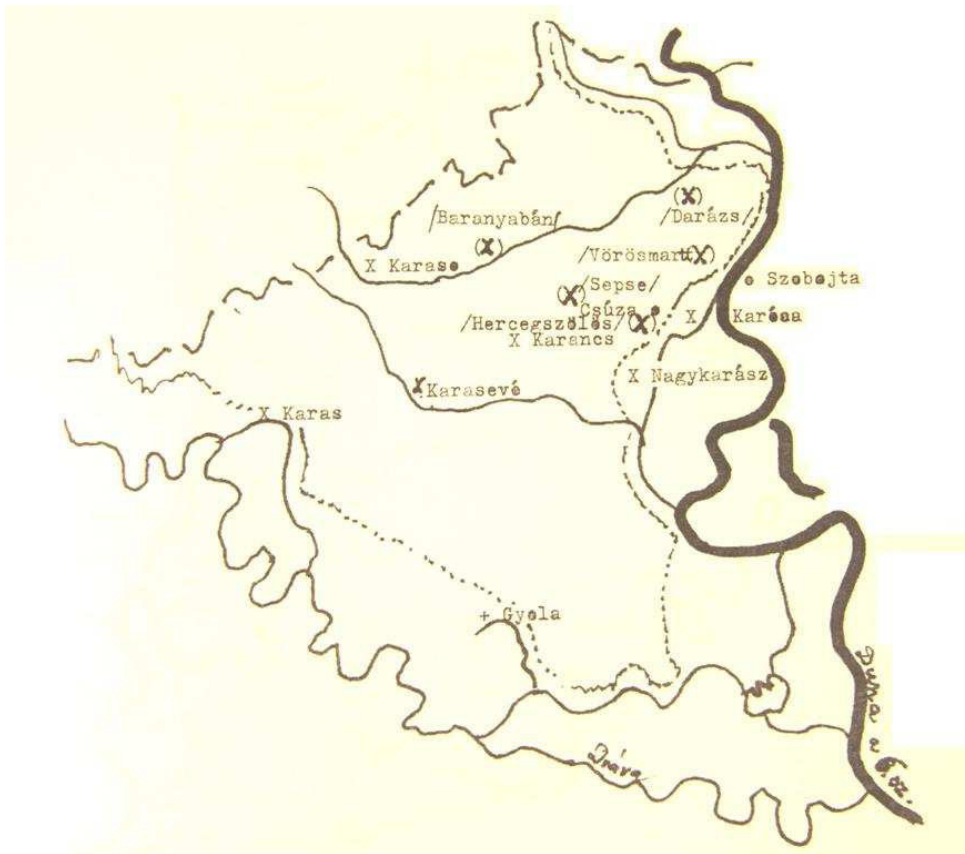

Karta 42. Popovac – poplavno zemljište s ucrtanim pravcem Albrechtova kanala i utvrdom *Rudera arcis Romanae Quadri Burgi* (HR-DAOS-470/C/27/34)

Karta 43. Popovac – plan rimske utvrde (*Rudera arcis Romanae Quadri Burgi*) na položaju Pogan (HR-DAOS-470/C/27/34)

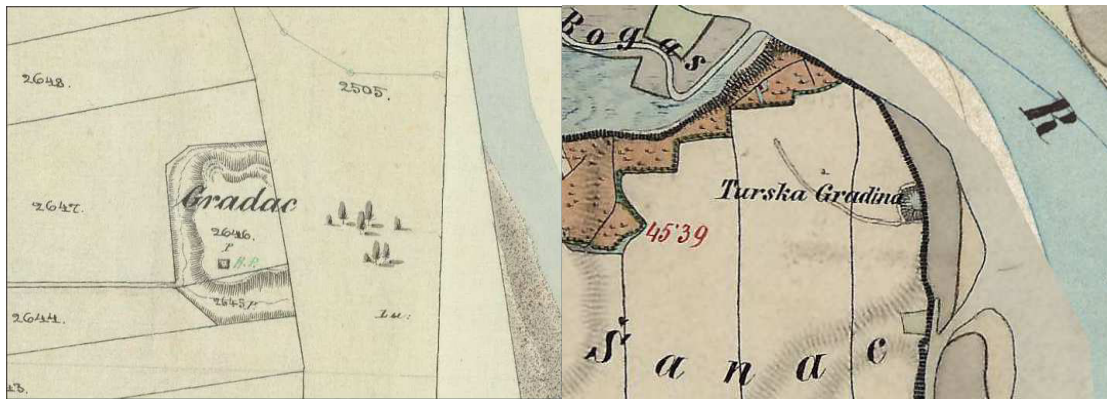

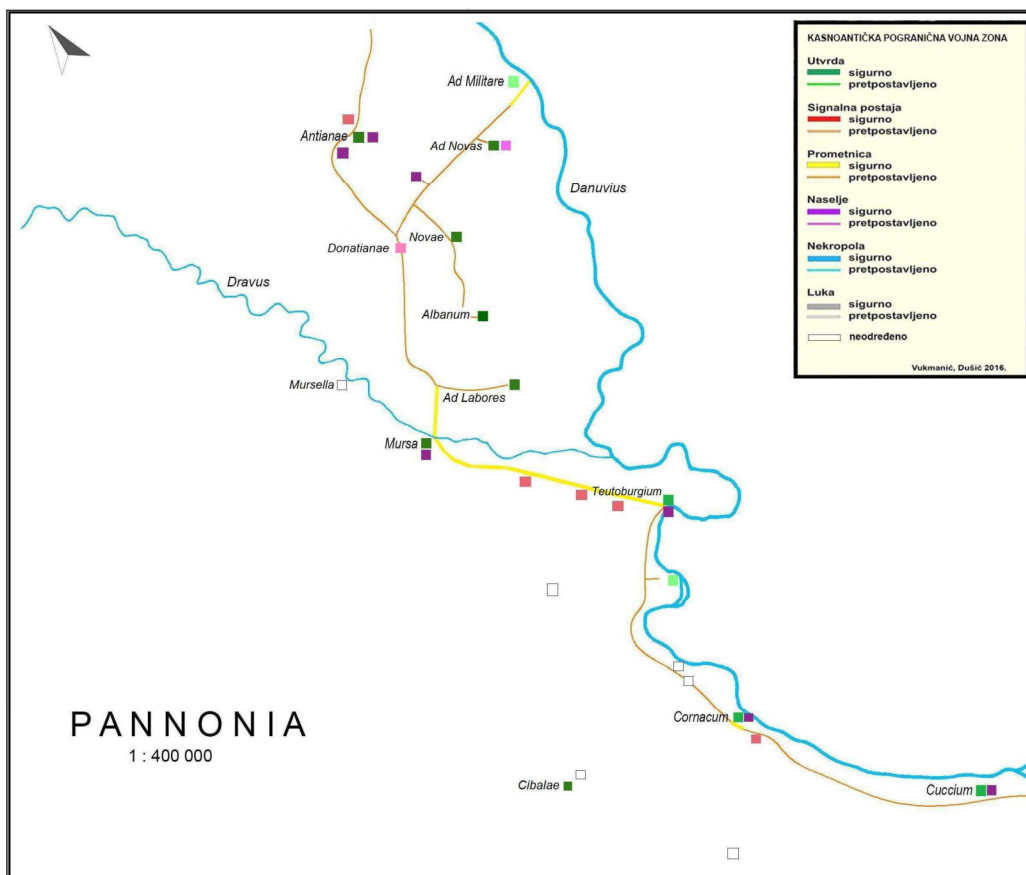
Karta 44. Baranja – pretpostavljeni tok Dunava u razdoblju 5.–7. st. (Pataky 2004., 147)

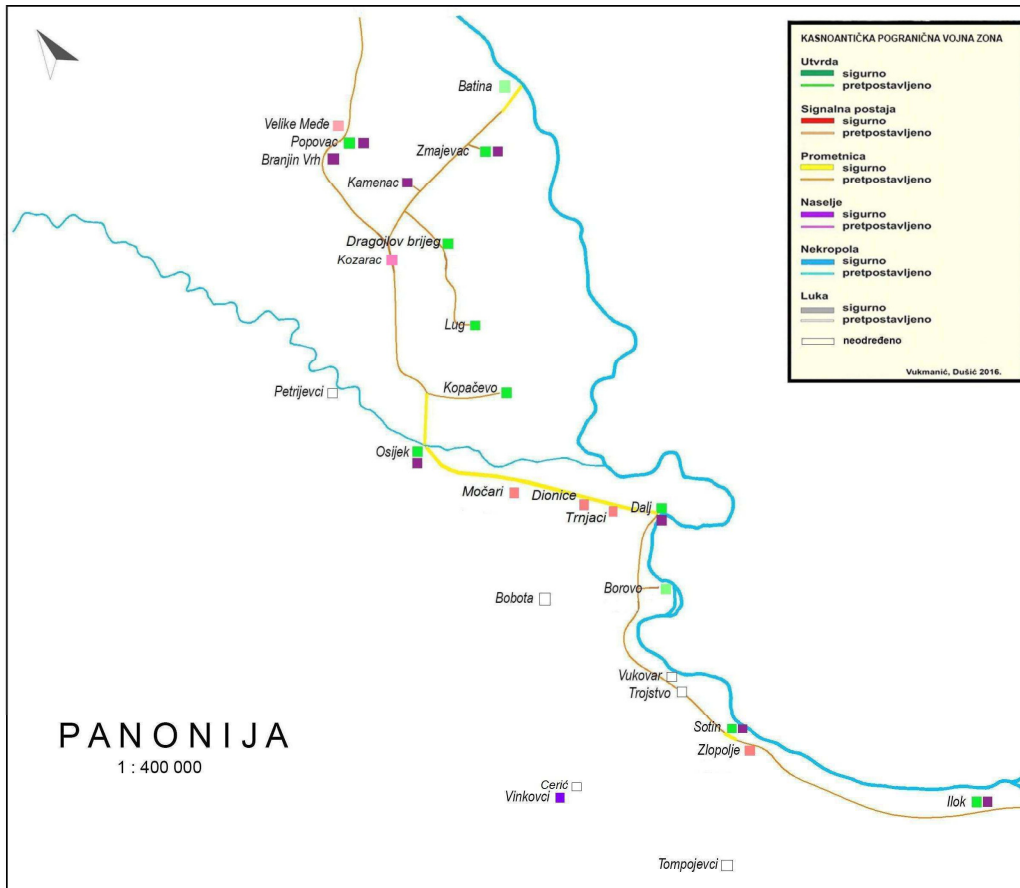
Karta 45. Kopačevo – odnos zemljišta 2016. [<http://www.geoportal.dgu.hr/> (22. 10. 2014.)] i 1798. g. (HR-DAOS-470-C,11/18)

Karta 46. Borovo – vjerojatni rimski kastel ili utvrda na položaju *Gradac* kako je ucrtan u katastar iz 19. st. [<http://mapire.eu/en/> (16. 5. 2016.)]. **Karta 47.** Borovo – na mjestu je vjerojatnoga rimskoga lokaliteta na položaju *Gradac* u eri 1806.–1869. g. (tzv. Druga vojna izmjera Habsburške monarhije) bila ucrtana *Turska gradina* [<http://mapire.eu/en/> (16. 5. 2016.)]

Karta 48.a. Hrvatsko Podunavlje – kasnoantička pogranična vojna zona (lat.)

Karta 48.b. Hrvatsko Podunavlje – kasnoantička pogranična vojna zona (hrv.)

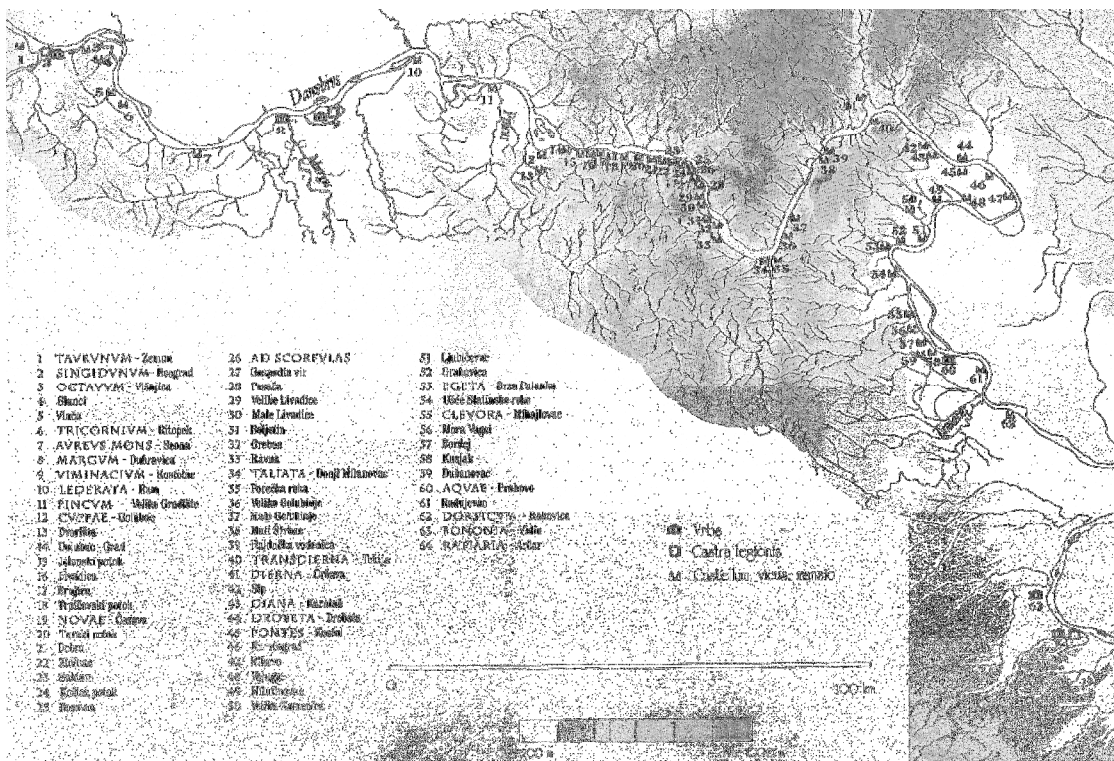

Karta 49. Mađarska – *ripa Pannonica* (Hajnóczi et al. 1995., 31)

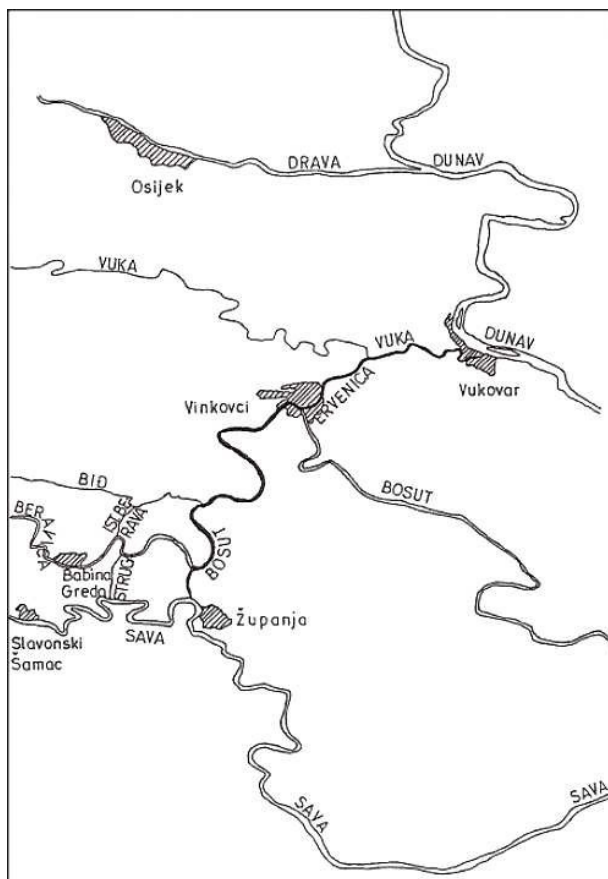

Karta 50. Srbija – rimska nalazišta u istočnom Srijemu (Đorđević 2007., 6, 7)

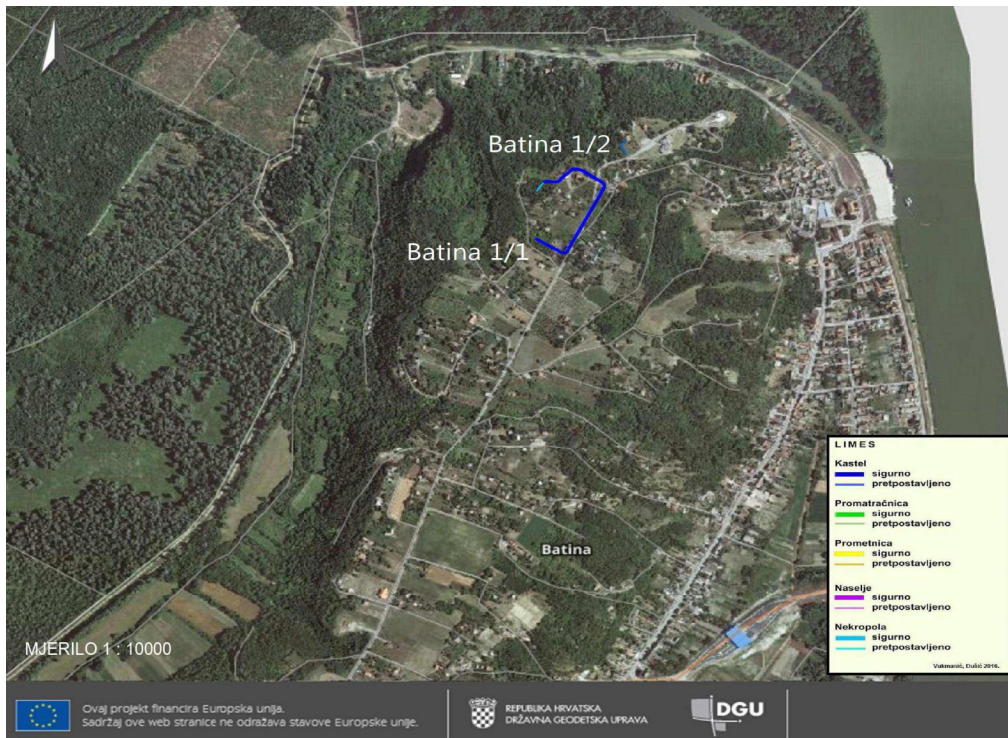
Karta 51. Srbija – limes od ušća Save do ušća Timoka u Dunav (Petrović 1996., 12, 13)

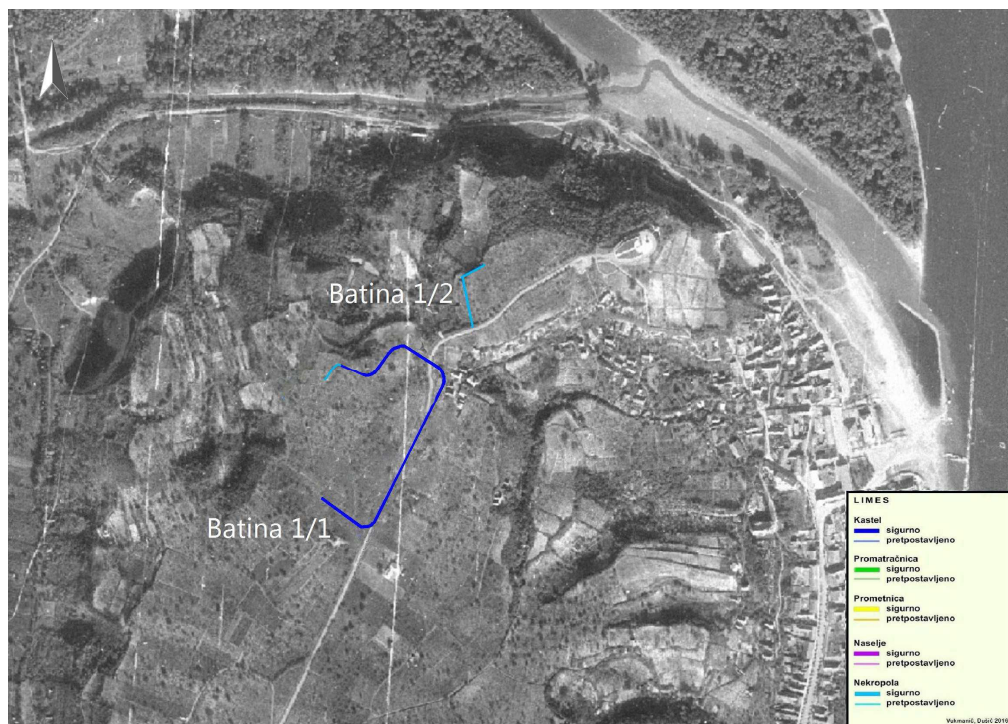
Karta 52. Srijem – rimski plovni put *kanalom* Dunav–Sava (Iskra-Janošić 2009., 113)

XX. SKICE

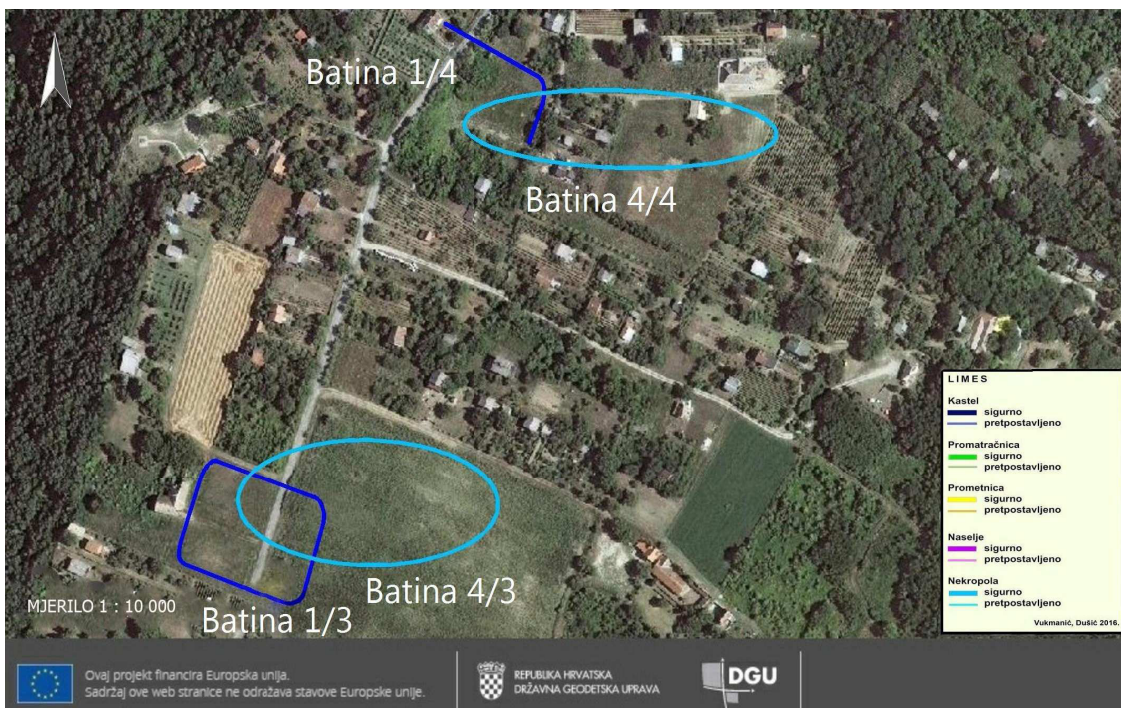

Skica 1. Batina 1/1, 1/2 – položaji kastela *Ad Militare (1)* i *Ad Militare (2)* u suvremenom kontekstu [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

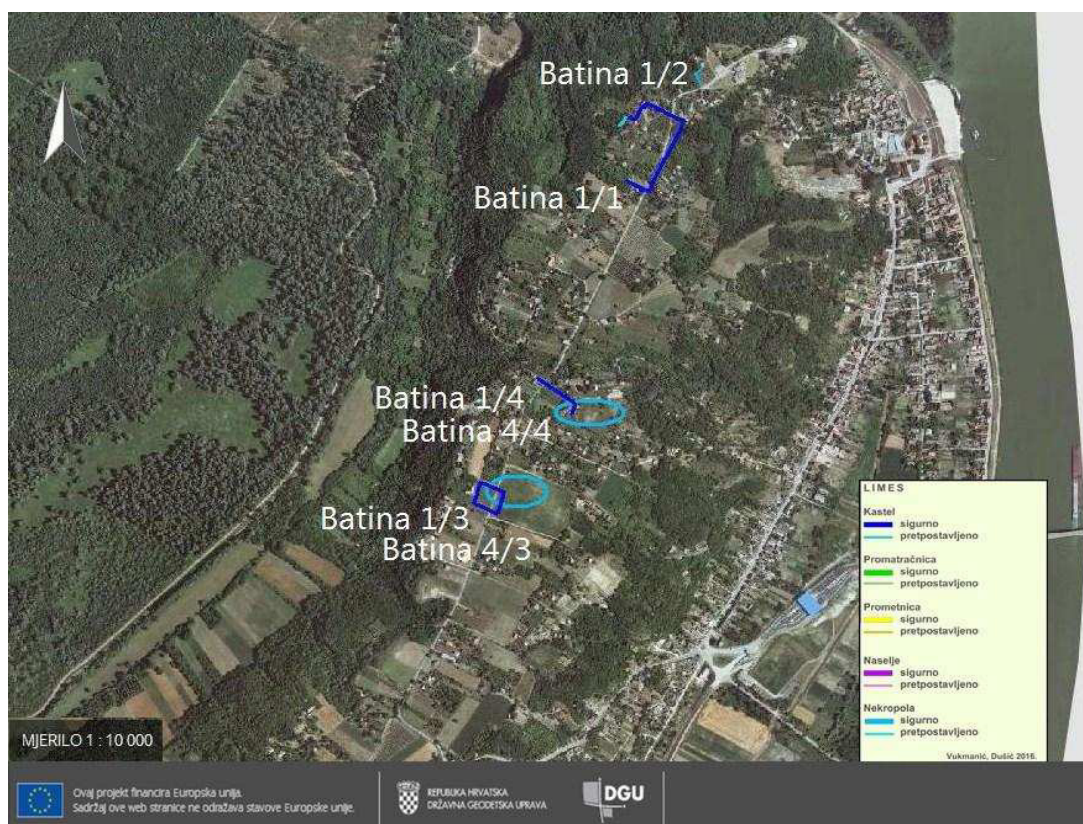

Skica 2. Batina 1/1, 1/2 – položaji kastela *Ad Militare (1)* i *Ad Militare (2)* na ortofotografiji iz 1968. g. [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

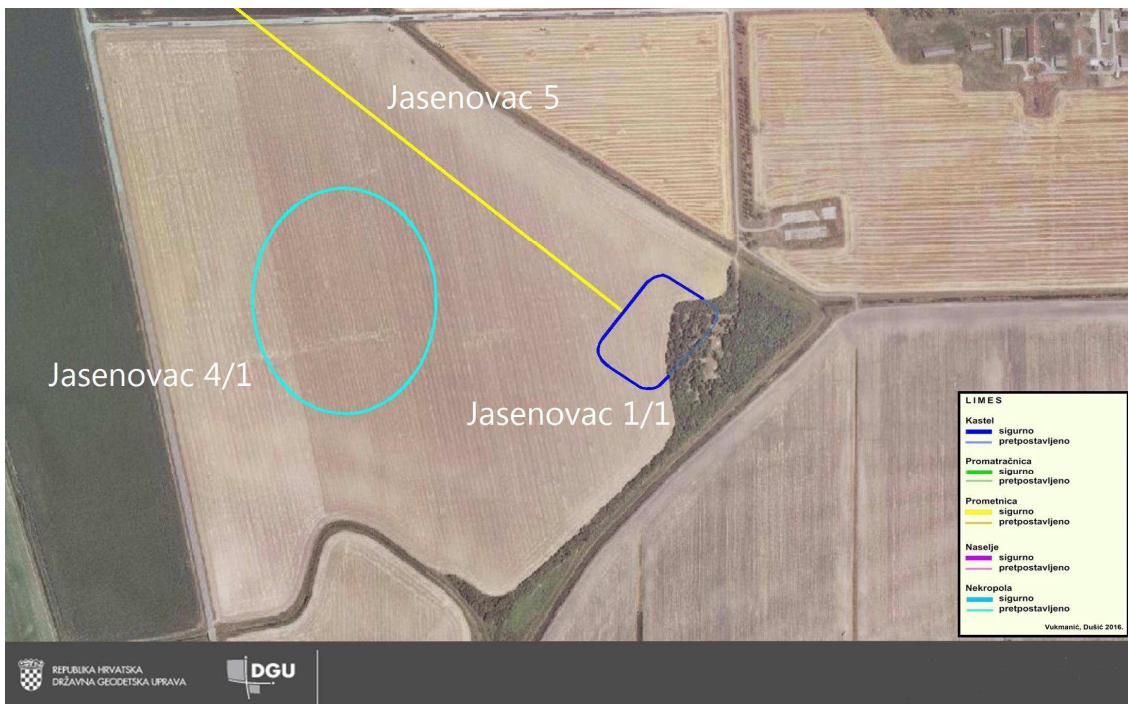

Skica 3.a. Batina 1/3, 4/3, 1/4, 4/4 – položaji kastela i nekropola [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

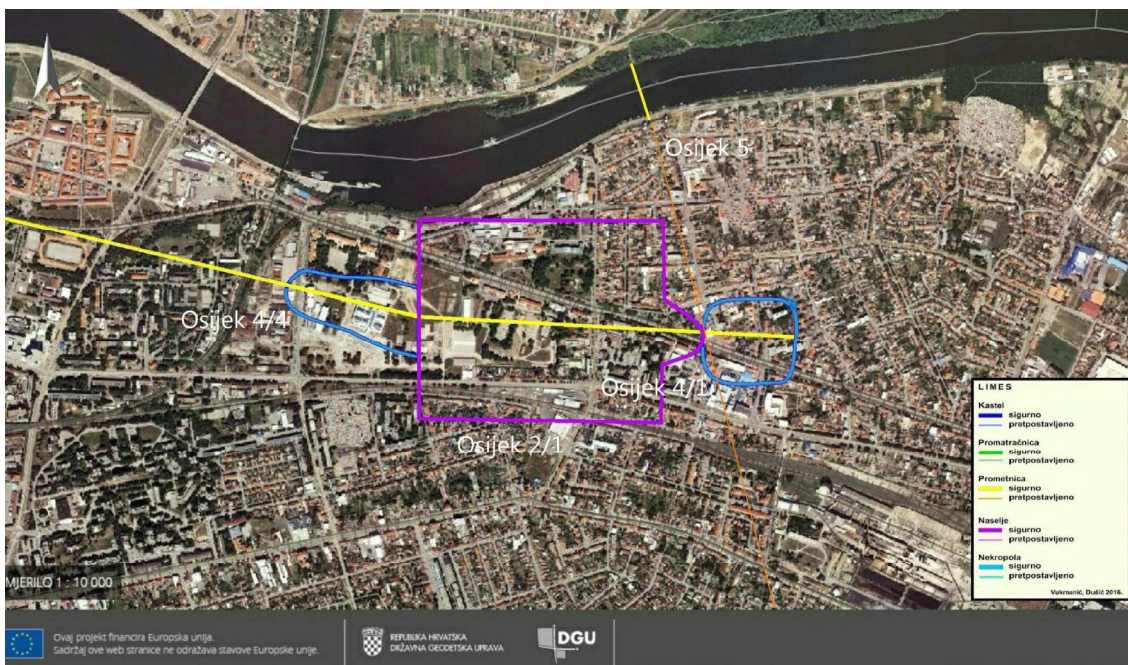

Skica 3.b. Batina 1/1, 1/2, 1/3, 4/3, 1/4, 4/4 – položaji kastela i nekropola [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

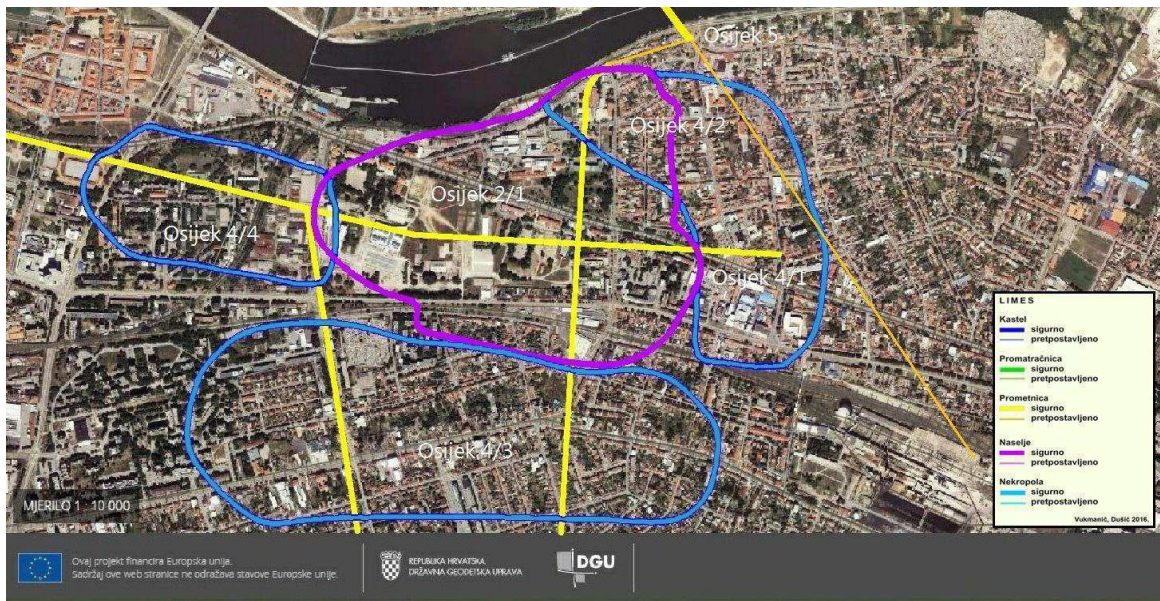

Skica 4. Jasenovac 1/1, 4/1, 5 – položaj kastela, nekropole i pristupnog puta [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

Skica 5. Osijek 2/1, 4/1, 4/4, 5 – Mursa u Hadrijanovo doba [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.); Leleković T., *Colonia Aelia Mursa* (prezentacija na radionici *EU IPA-I South East Europe – Danube Limes Brand*, Osijek, 16.–17. lipnja 2014.)]

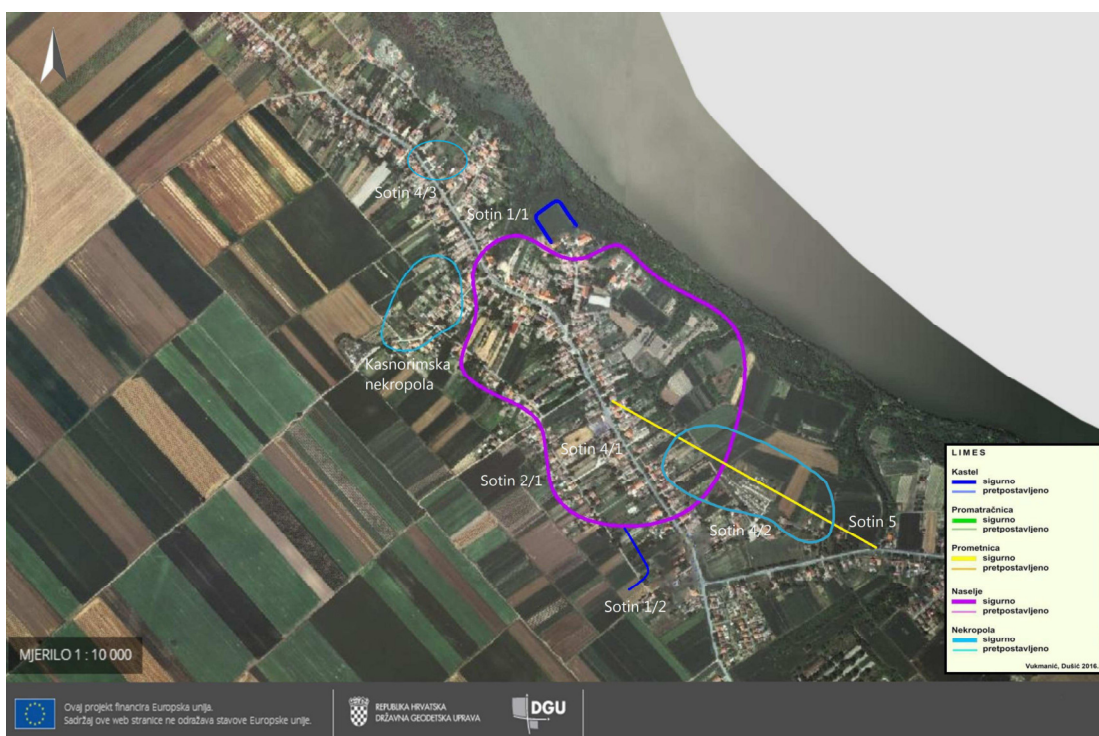

Skica 6. Osijek 2/1, 4/1, 4/2, 4/3, 4/4, 5 – Mursa u seversko doba [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.); Leleković 2012., 328, Sl. 14.]

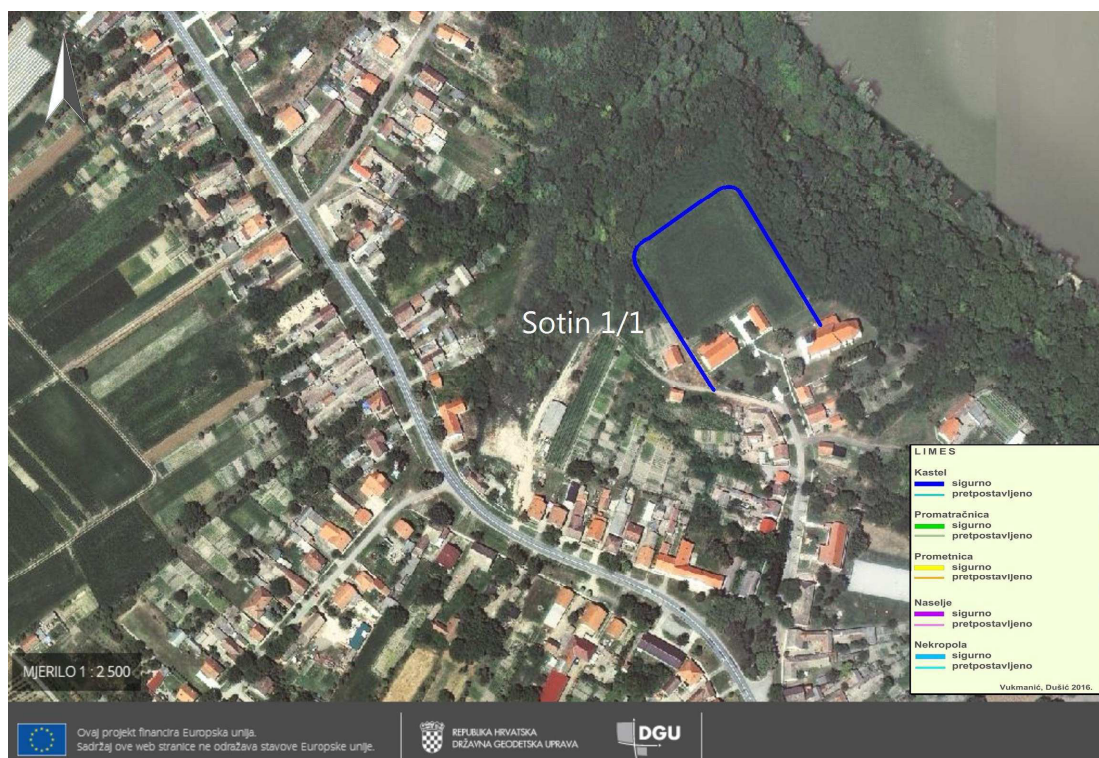

Skica 7. Dalj 1/1, 2/1, 4/1, 4/2, 5 – mogući položaji i granice rimskih lokaliteta u Dalju [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

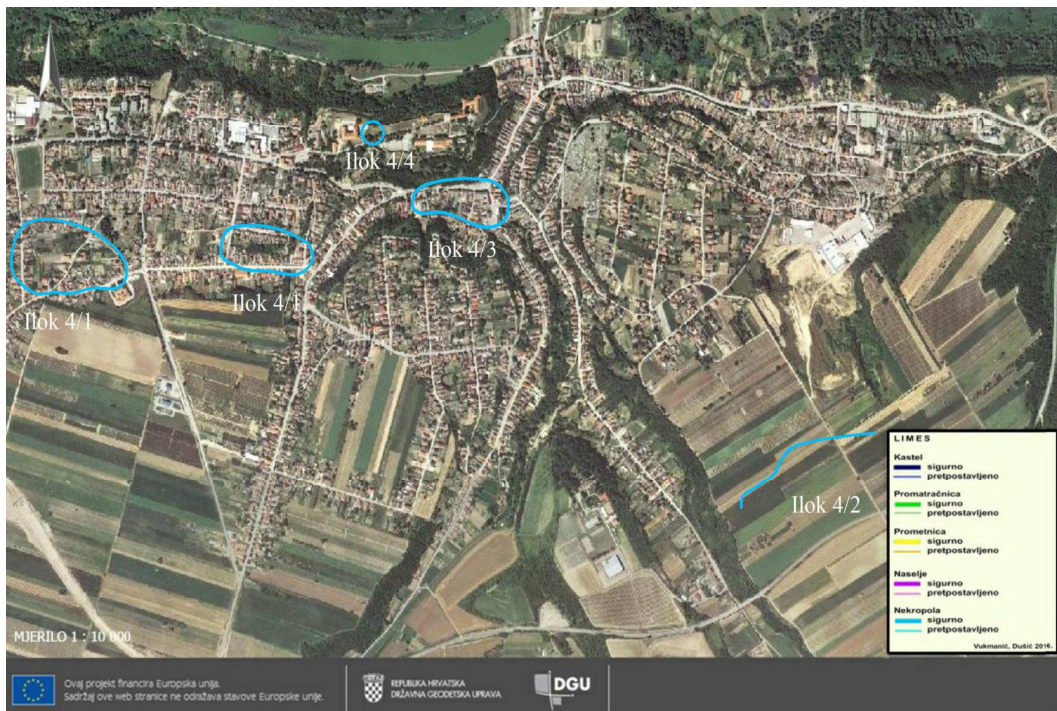

Skica 8. Sotin 1/1, 1/2, 2/1, 4/1, 4/2, 4/3, 5 – vjerojatne granice rimskih lokaliteta u Sotinu [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.); Dizdar 2010., 17 i kazivanju M. Dizdara)]

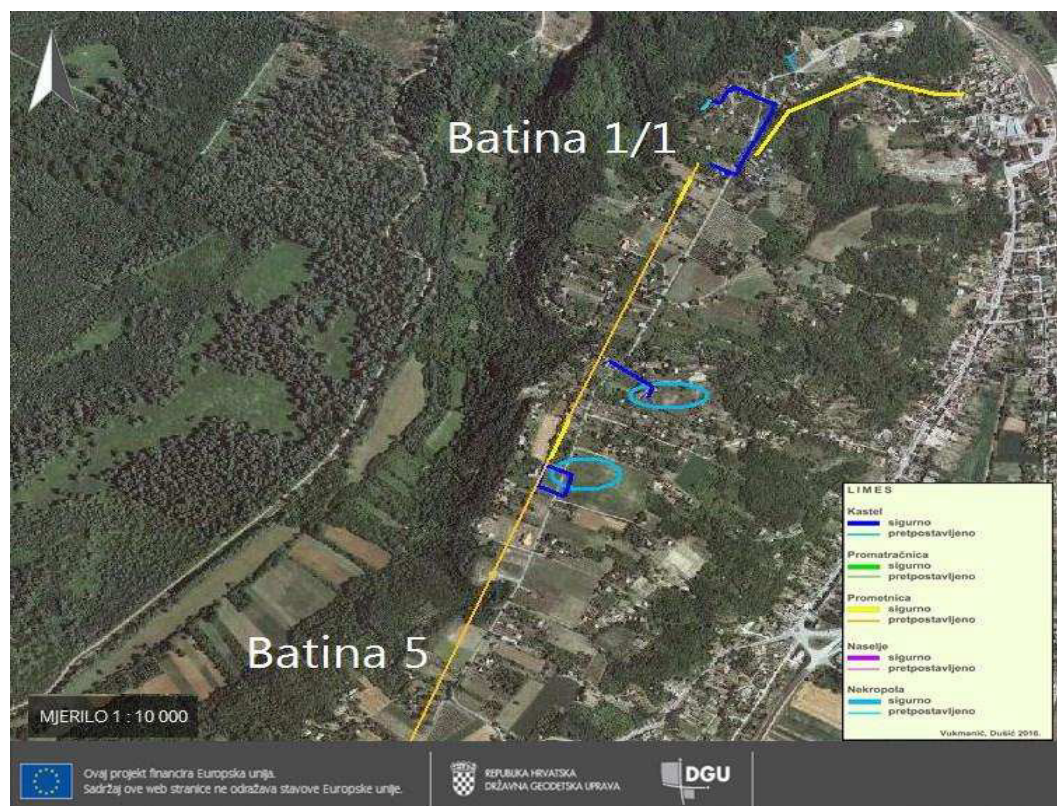

Skica 9. Sotin 1/1 – položaj kastela *Cornacum (I)* [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

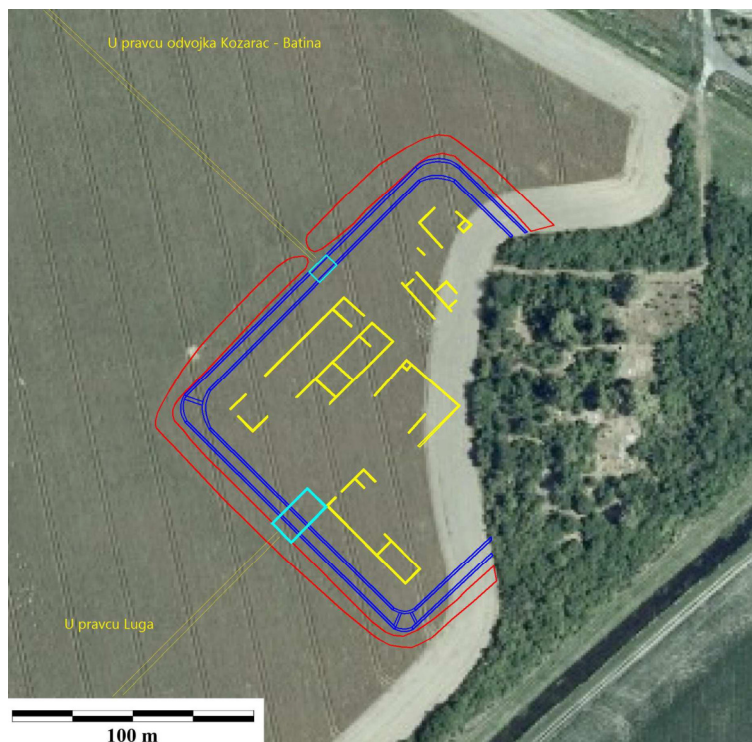

Skica 10. Ilok 4/1, 4/2, 4/3, 4/4 – izgledni položaji rimskih lokaliteta u Iloku [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

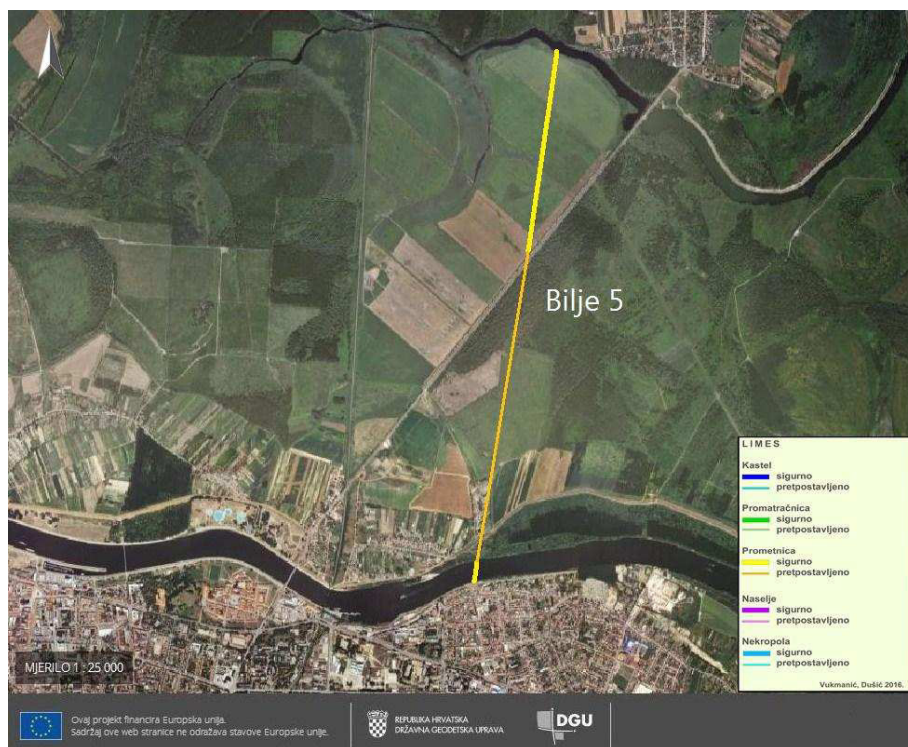

Skica 11. Batina 1/1 – mogući pravac rimskoga puta koji je vodio do kastela *Ad Militare (1)* te puta koji je od Dunava surdukom vodio ka glavnim vratima toga vojnog logora [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

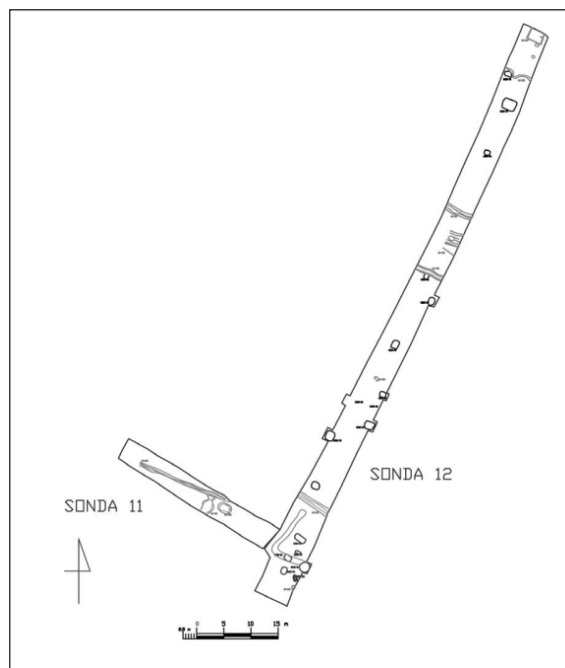

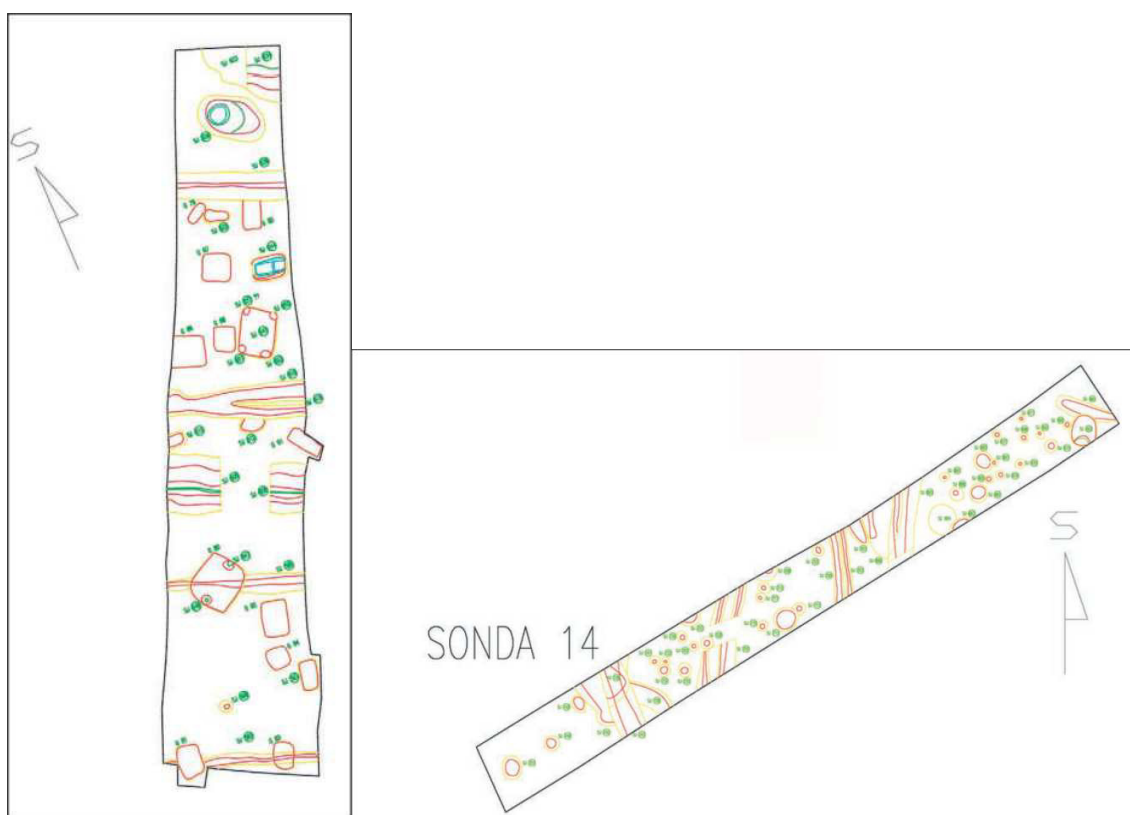
Skica 12. Putovi koji su iz pravca lokaliteta Jasenovac 1/1 vodili do odvojka rimske magistralne podunavske prometnice Kozarac–Batina i možda Luga [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

Skica 13. Rekonstruirani pravac rimskoga magistralnog podunavskog puta u dijelu Bilje–Podravlje–Osijek [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

Skica 14. U Sotinu su, jugoistočno od rimskoga naselja, možda dokumentirani ukopi kanala dviju rimskih prometnica (Ložnjak Dizdar, Hutinec 2012., 10, Sl. 1)

Skica 15. Po četiri su usporedna kanala (crveno) u sondama odvodi uz put koji je iz *Cornaci* vodio u pravcu *Cuccii* [Ložnjak Dizdar, Hutinec 2013., 9 (Sl. 1), 10, Sl. 2]

Skica 16. Zmajevac – položaj i tipovi lokaliteta [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

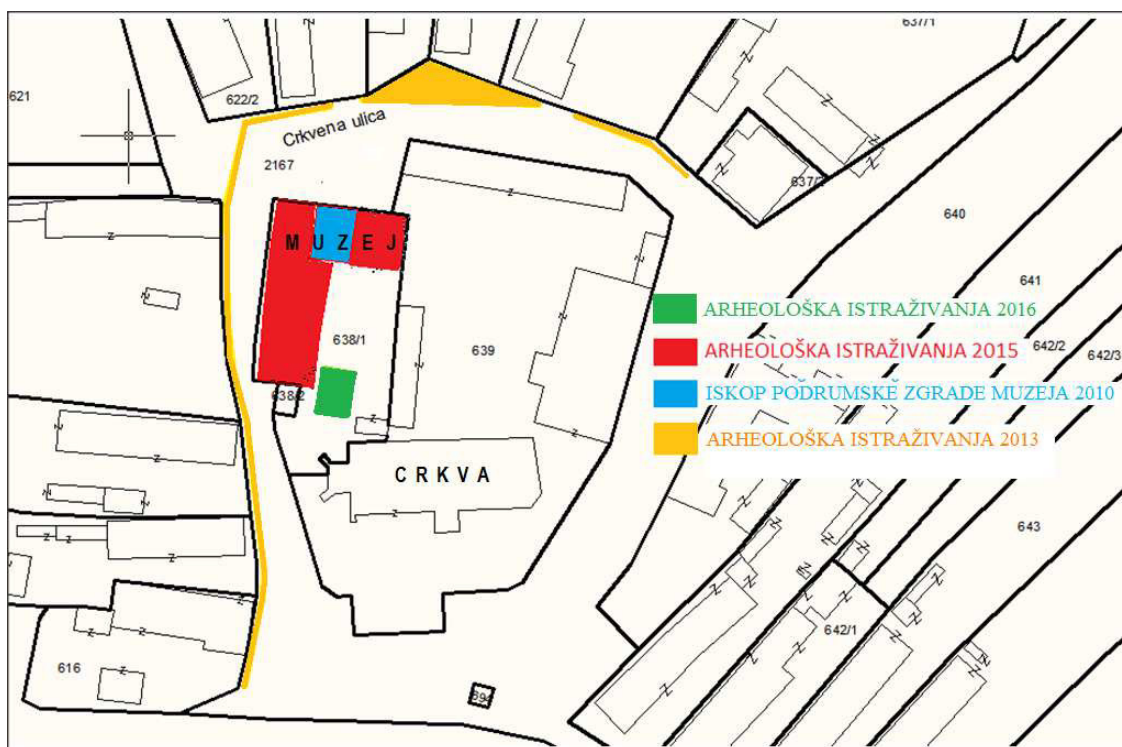

Skica 17. Popovac – mogući kasnoantički položaji [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

Skica 18. Lug – položaj i tipovi kasnoantičkih lokaliteta [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

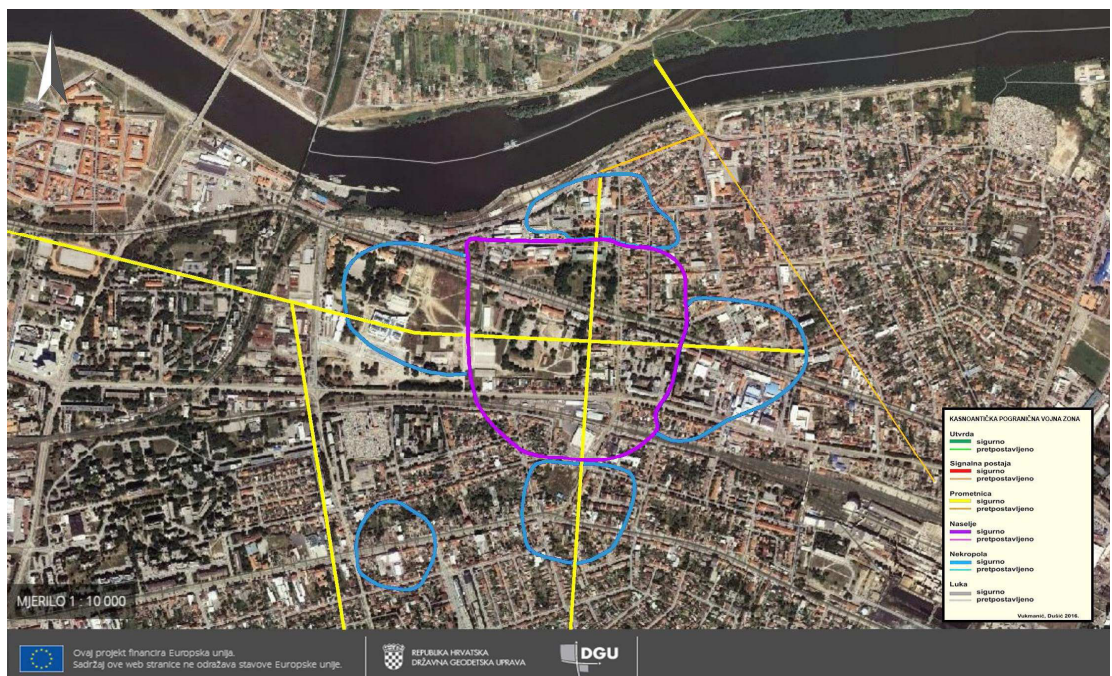

Skica 19. Lug – arheološka iskopavanja u razdoblju 2013.–2016. [prema: Cingeli 2016.b, (KOS, D-1004)]

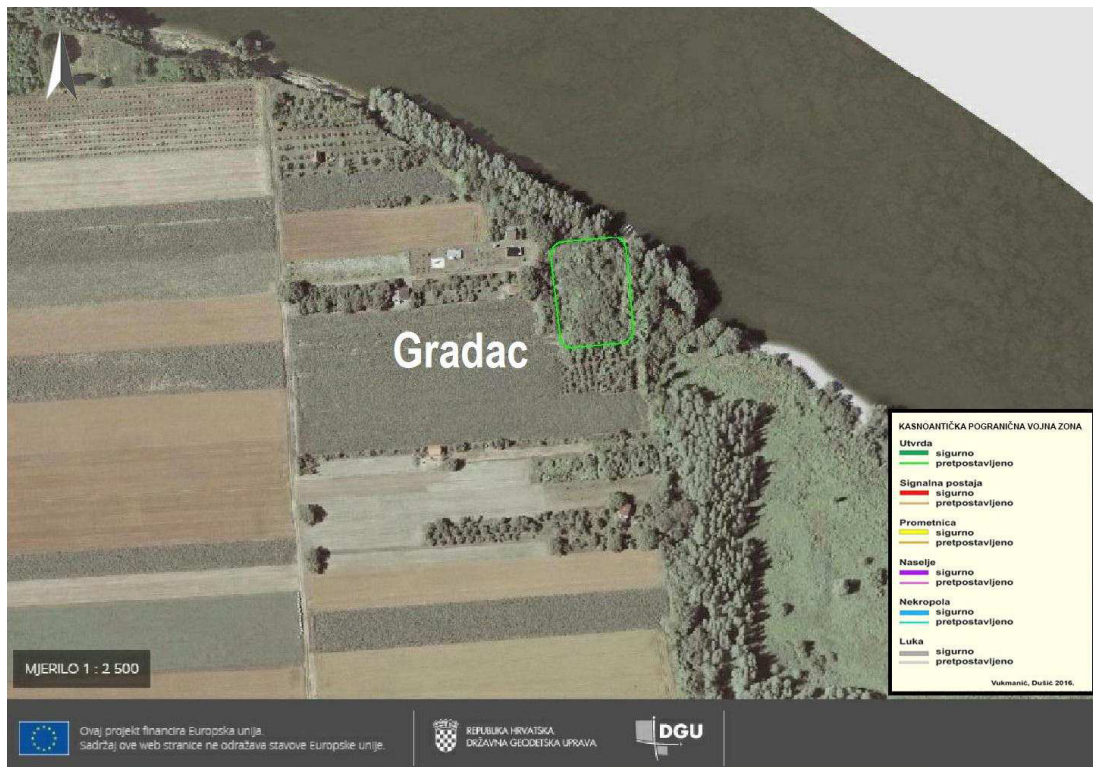

Skica 20. Kopačevo – položaj i tipovi kasnoantičkih lokaliteta [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

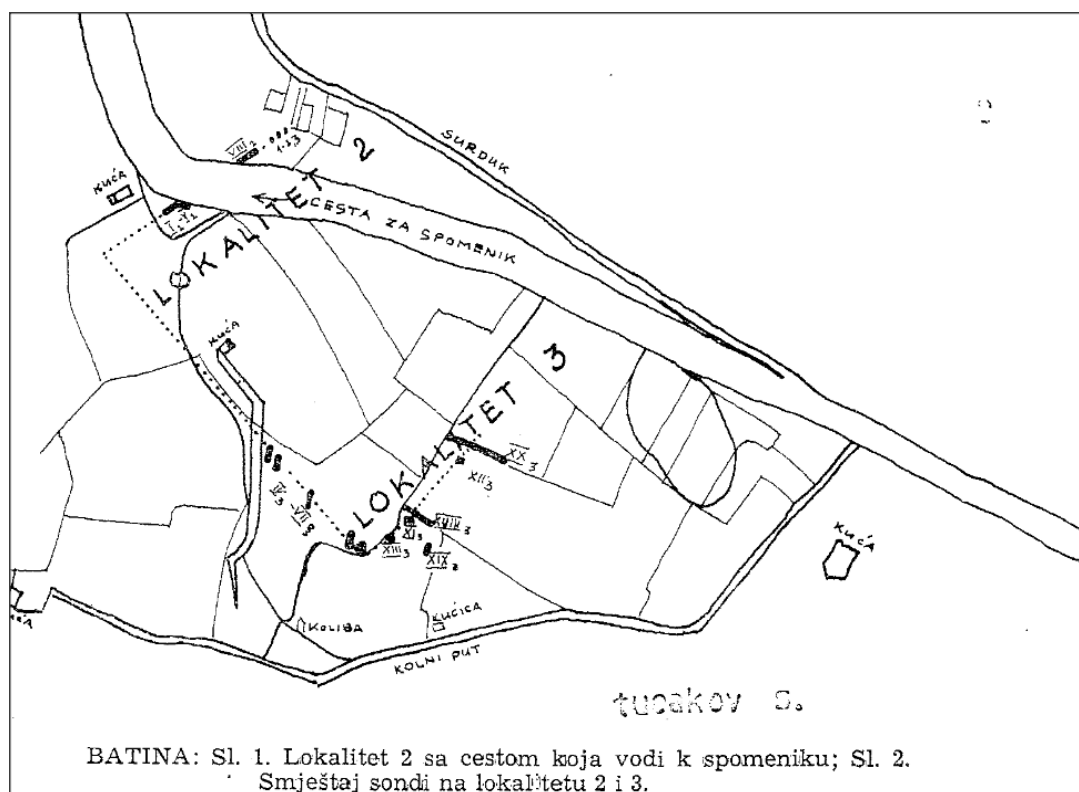
Skica 21. Osijek – „*Oppidum Arianae legis*” Mursa [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.); Leleković T., *Colonia Aelia Mursa* (prezentacija na radionici *EU IPA-I South East Europe – Danube Limes Brand*, Osijek, 16.–17. lipnja 2014.)]

Skica 22. Borovo – položaj rimske fortifikacije na *Gradcu* [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]

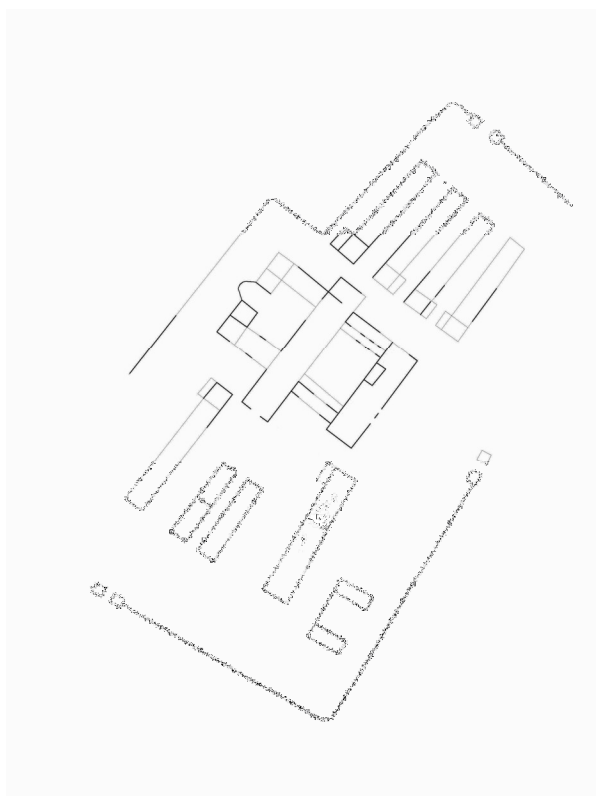
XXI. CRTEŽI

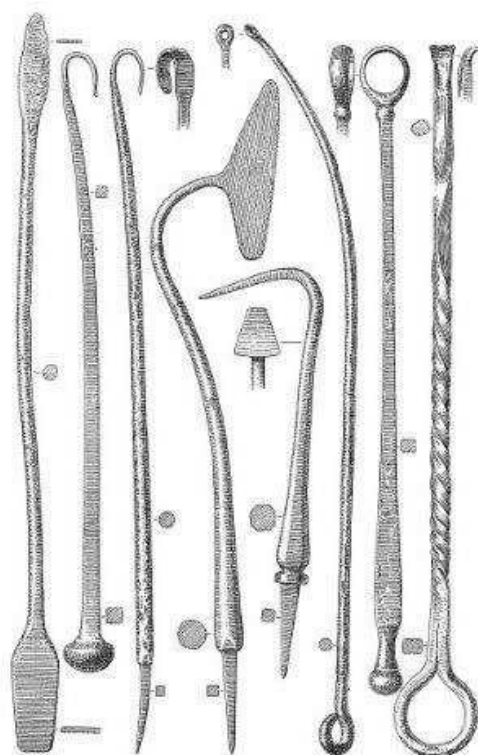
Crtež 1. Batina 1/1 – položaj kastela *Ad Militare (I)* (Pinterović 1971.a, T XXXV., Sl. 2)

Crtež 2. Batina 1/1 – položaji i izgled sondâ na mjestu kastela *Ad Militare (I)* (1970.–1972.) (Tucakov 1972.)

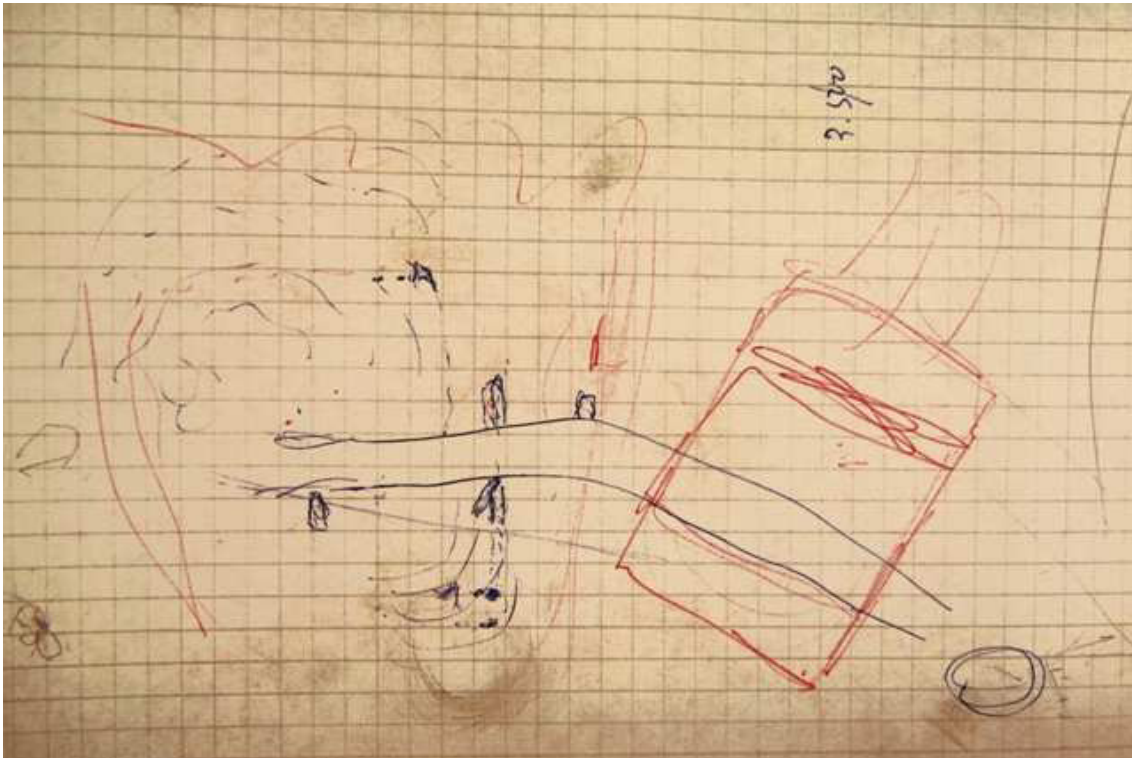

Crtež 3. Batina 1/1 – tlocrt građevina u kastelu *Ad Militare* (1)

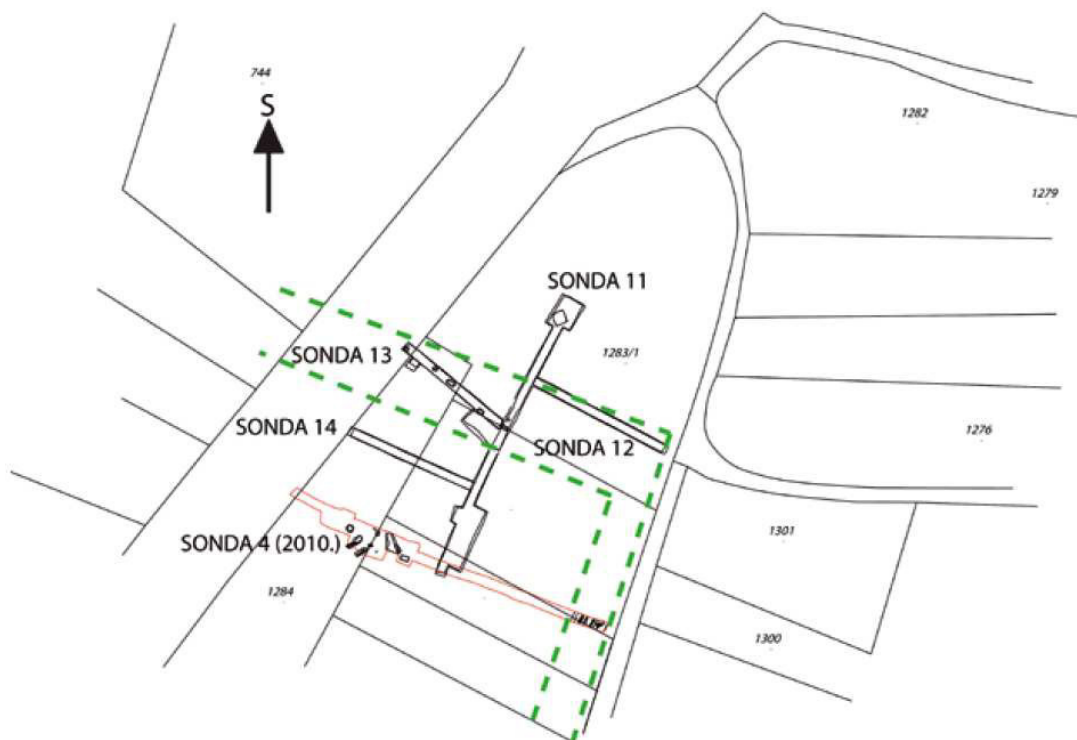

Crtež 4. Batina – set možebitnih rimskih medicinskih instrumenata
[<http://www.sagittabarbarica.org/riproduzioni.html> (5. 9. 2016.)]

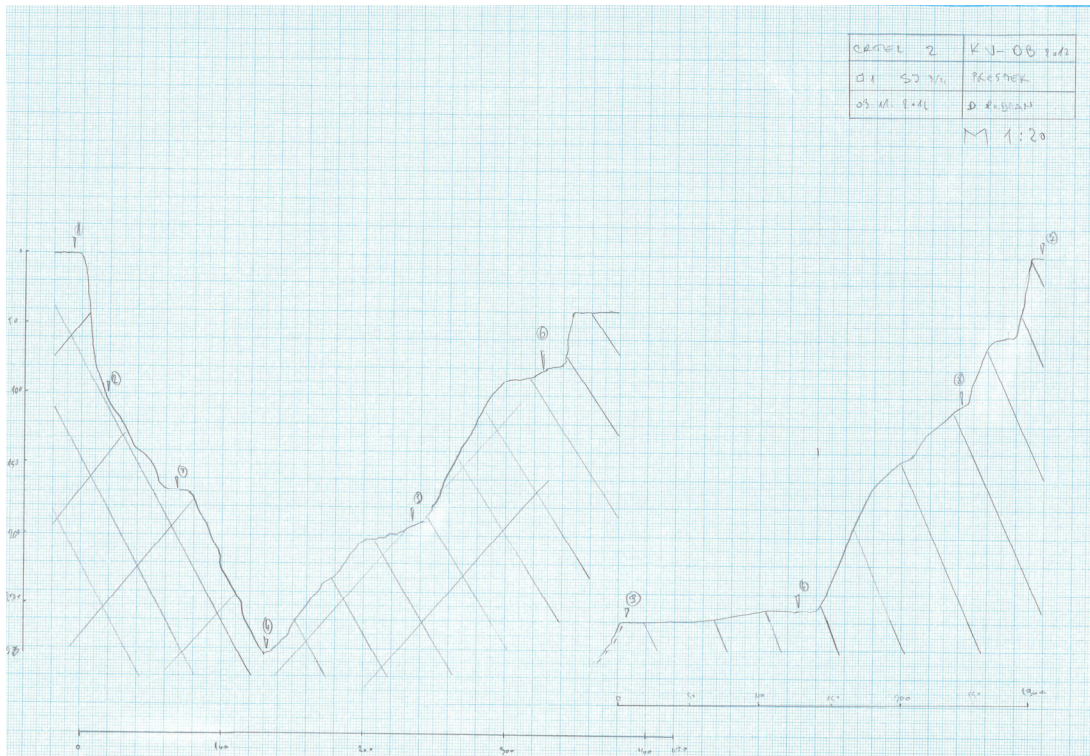

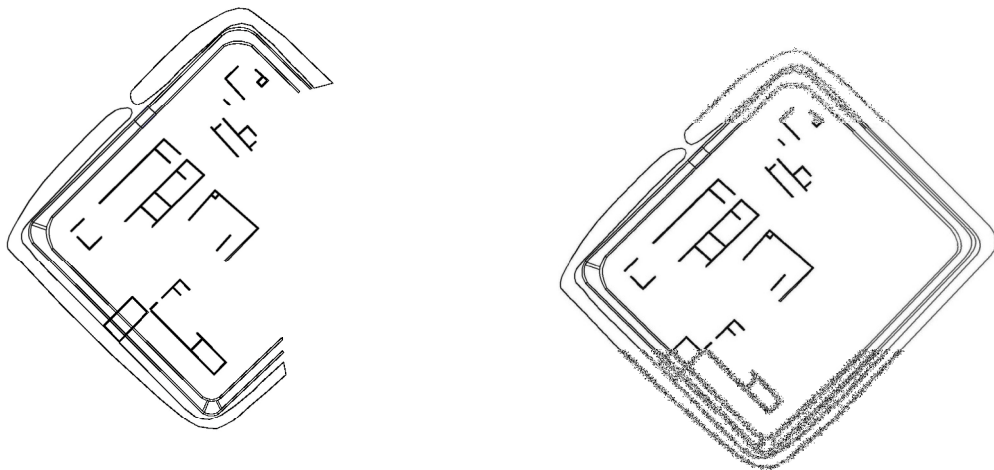
Crtež 5. Batina 1/2 – položaj i izgled vjerojatnoga kastela [Pinterović 1970.c, (MSO, Limes arhiva)]

Crtež 6. Batina 1/4 – sjeveroistočni dio opkopa kastela *Ad Militare* (4) (Hršak et al. 2013., 13., Sl. 1)

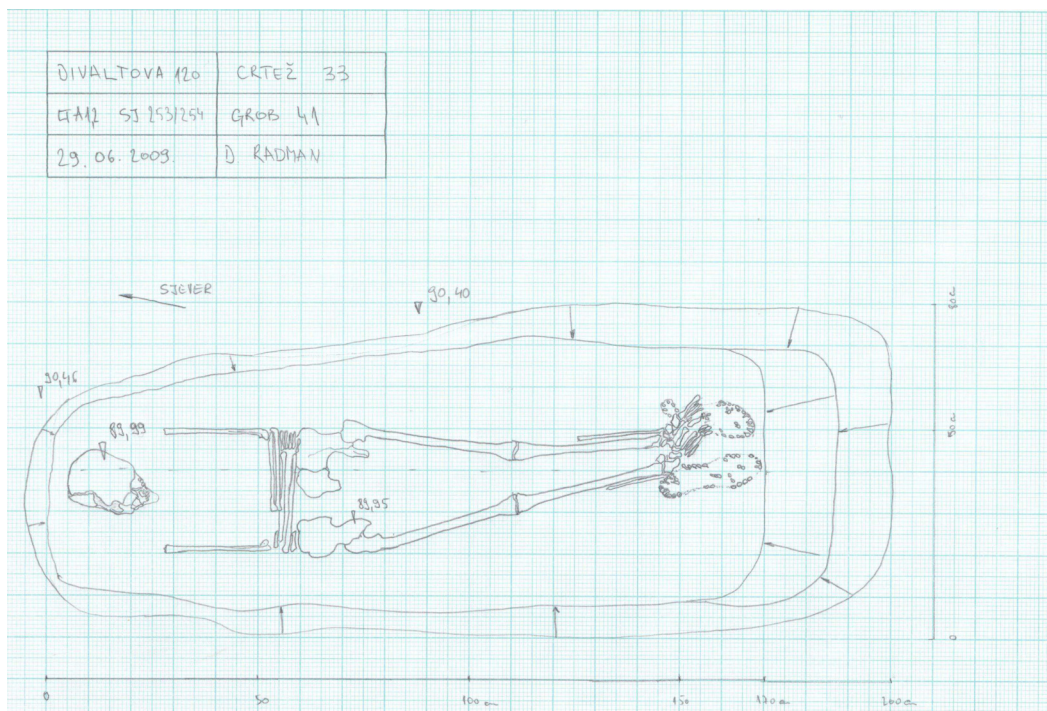

Crtež 7. Kneževi Vinogradi 1/2 – presjek opkopa (Radman 2012.)

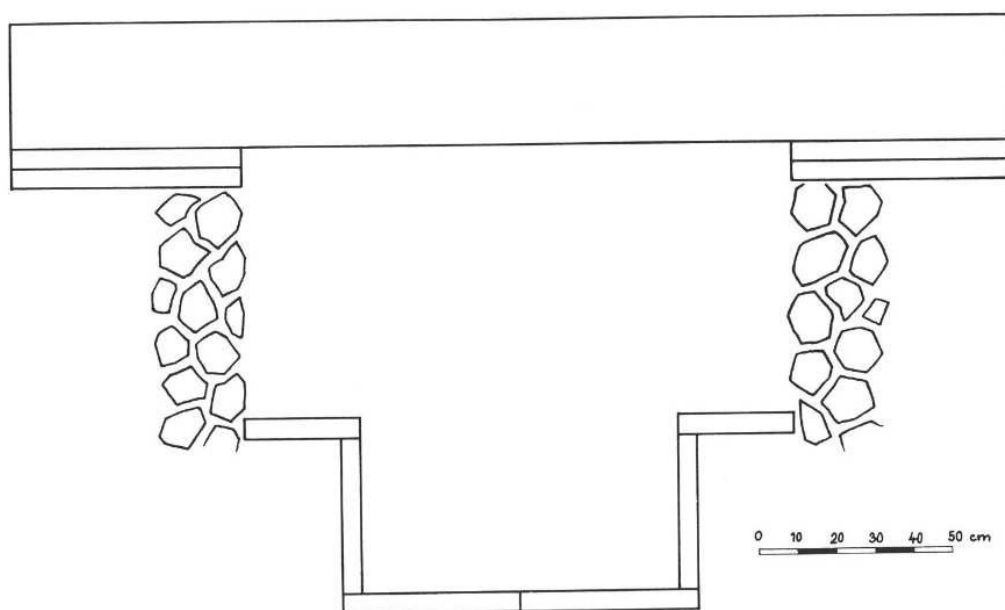

Crtež 8.a. Jasenovac 1/1 – magnetometarskom metodom detektirani dijelovi tlocrta rimske fortifikacije. **Crtež 8.b.** Jasenovac 1/1 – magnetometarskom metodom pretpostavljeni dijelovi tlocrta rimske fortifikacije

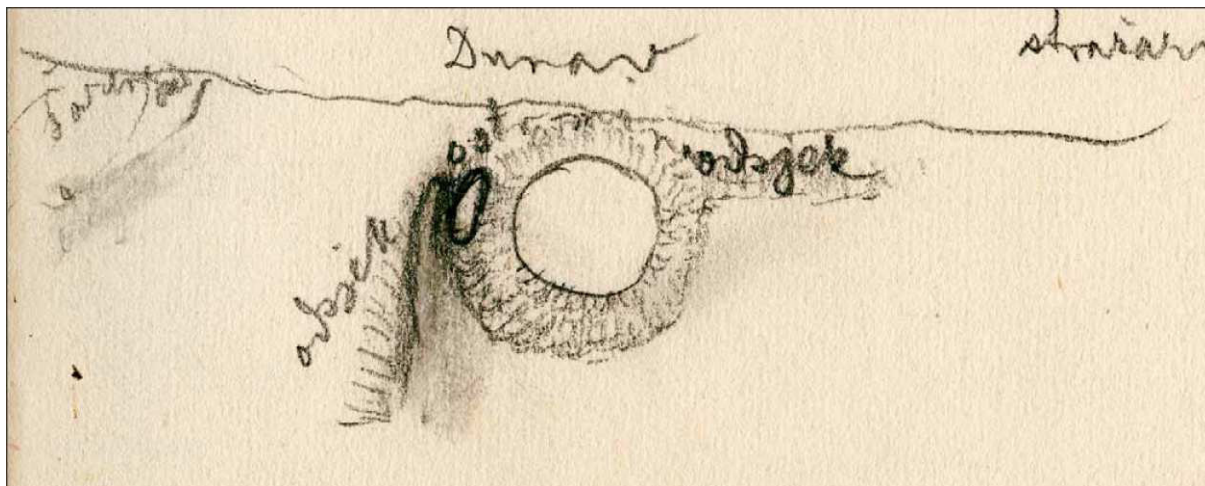

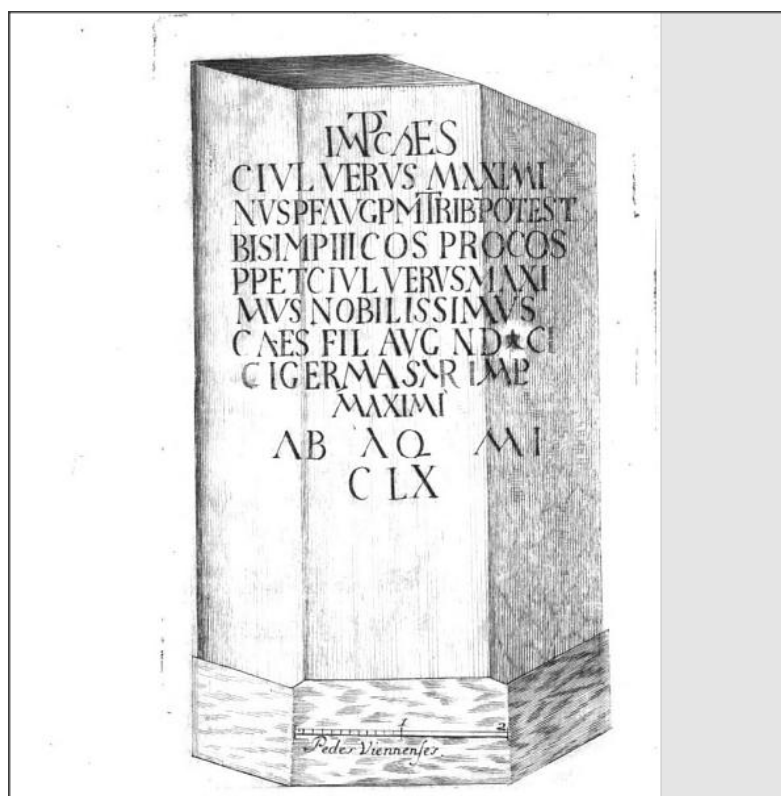
Crtež 9. Osijek 4/3 – jedan od grobova s rimskom vojnom obućom (Divaltova 120, grob 41) (Radman 2009.)

Crtež 10. Osijek 4/4 – etažni paljevinski grob časnika rimske vojske (Bulat 1977.c, 80, Sl. 1)

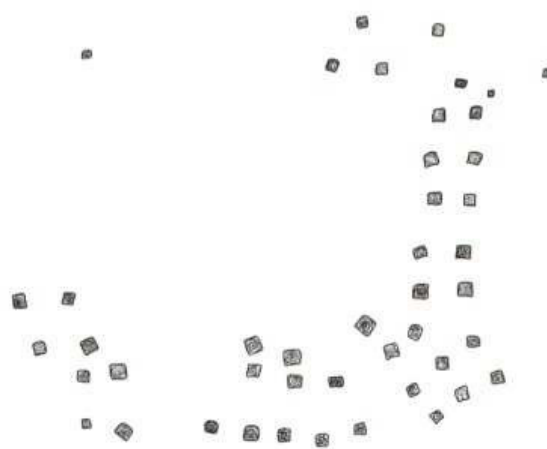

Crtež 11. Šaregrad 3/1 – mjesto kod Šaregrada na kojem je J. Brunšmid označio rimsku promatračnicu (Balen-Letunić, Radman-Livaja 2008., 423, Sl. 4)

Crtež 12. Miljokaz *Bilje* (2) – postavljen 236. g. uz istočni rub rimske prometnice na potezu Bilje–Podravlje (Katancivs 1782., 123)

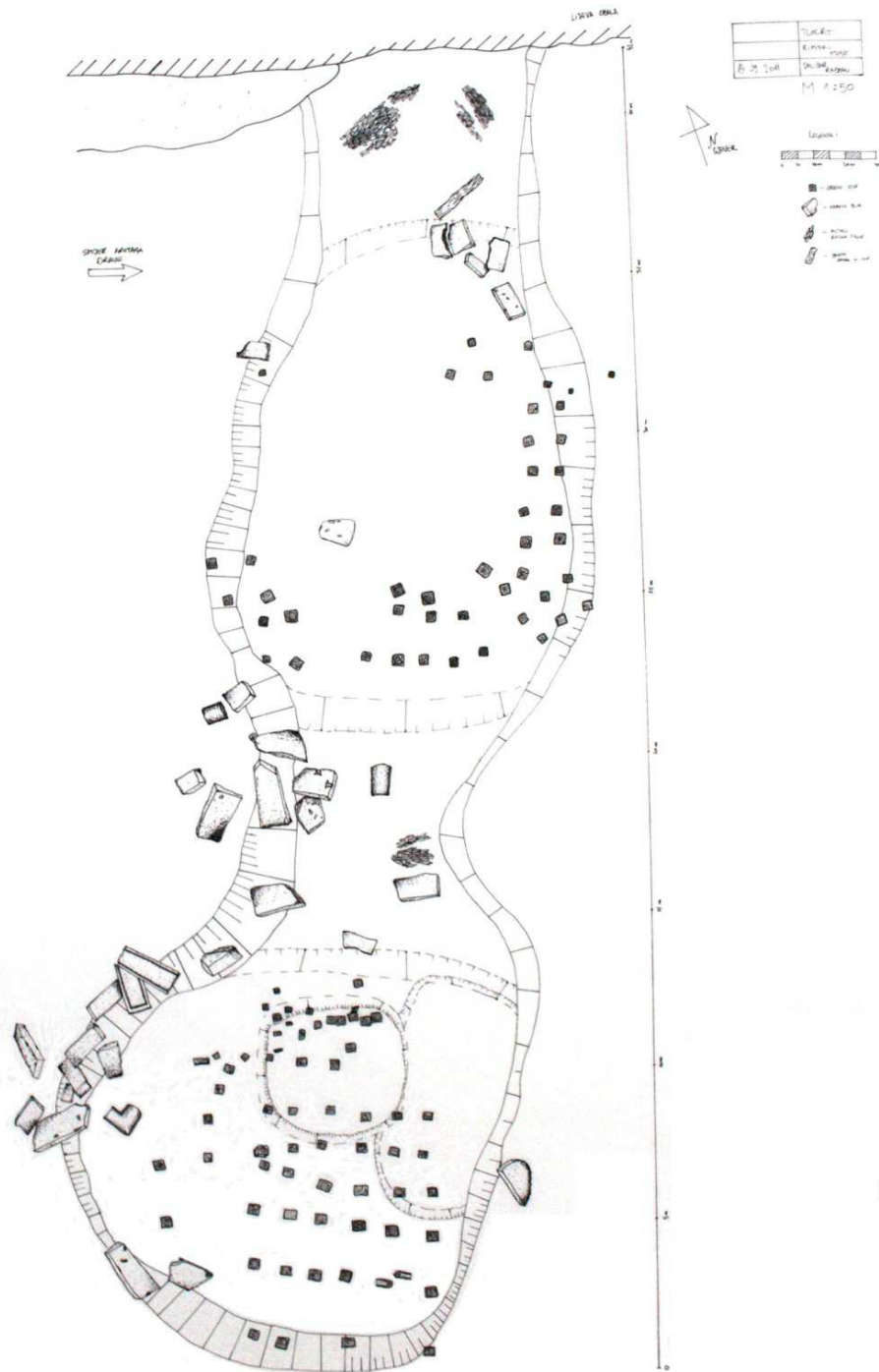

	PLAN
	OPIS: KOLICA (MINTOČAR)
15. 05. 2011.	IZVOD: ARHEOLOŠKI

M 1:50

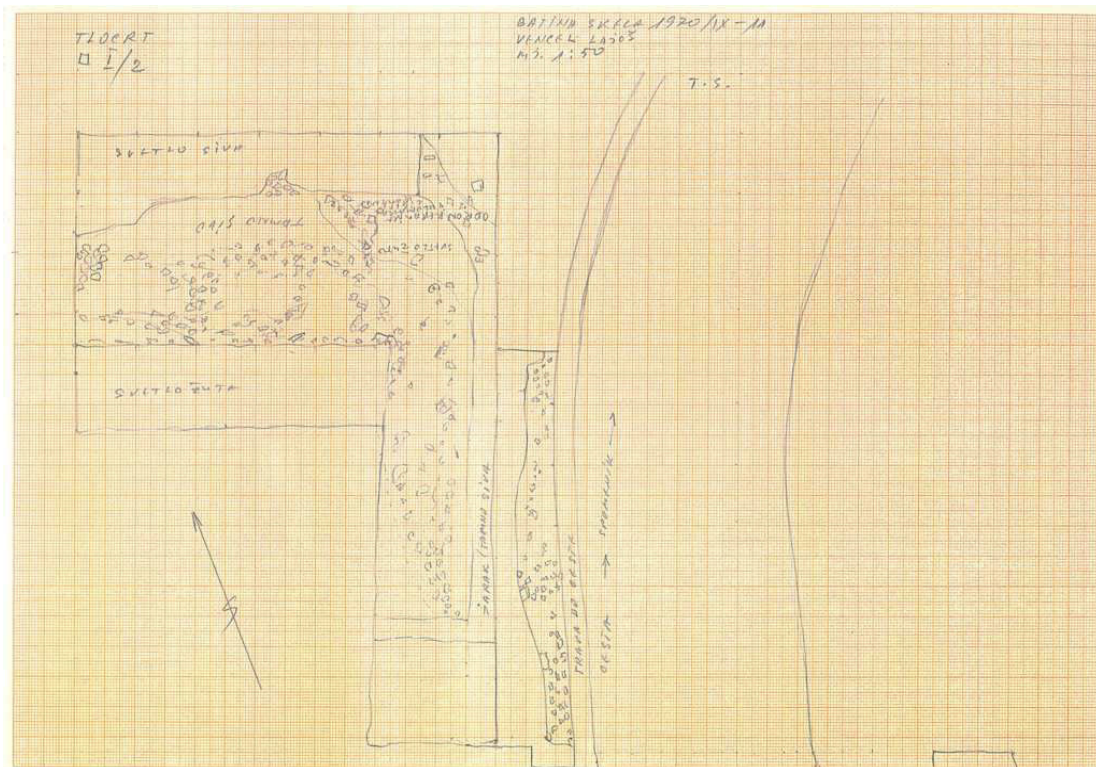

Crtež 13. Podravlje 5 – raspored vidljivih kolaca na položaju rimskoga mosta uz lijevu obalu Drave između Podravlja i Osijeka (Radman 2011.). Prema shemi M. Gardaša (Gardaš 2001., 7, 15–22; Gardaš 2002., 11–15) riječ je o potpornjima C i D.

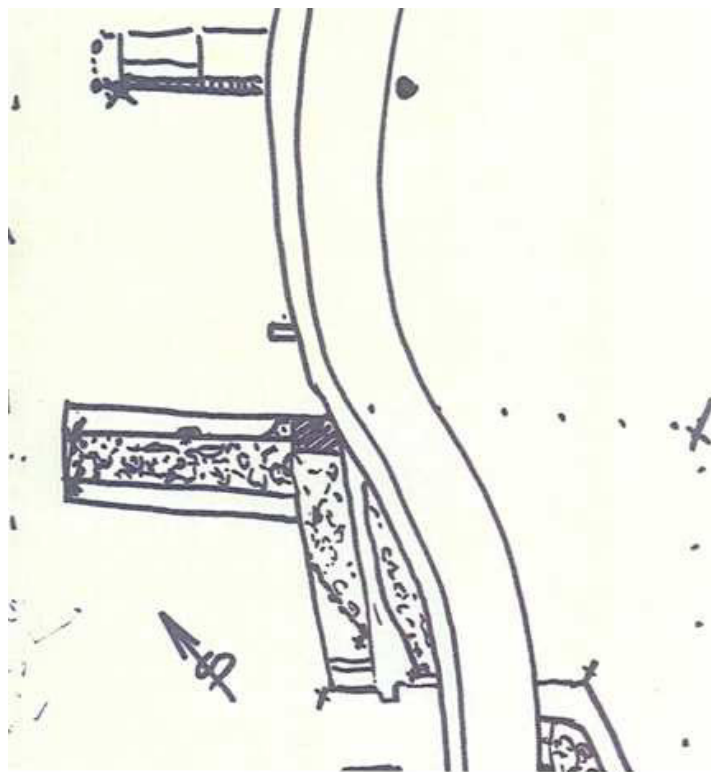

Crtež 14. Podravlje 5 – raspored kolaca stupišta C i D rimskoga mosta između Podravlja i Osijeka s ucrtanim položajem spolija, pretežno uz zapadnu stranu te građevine (Radman 2011.)

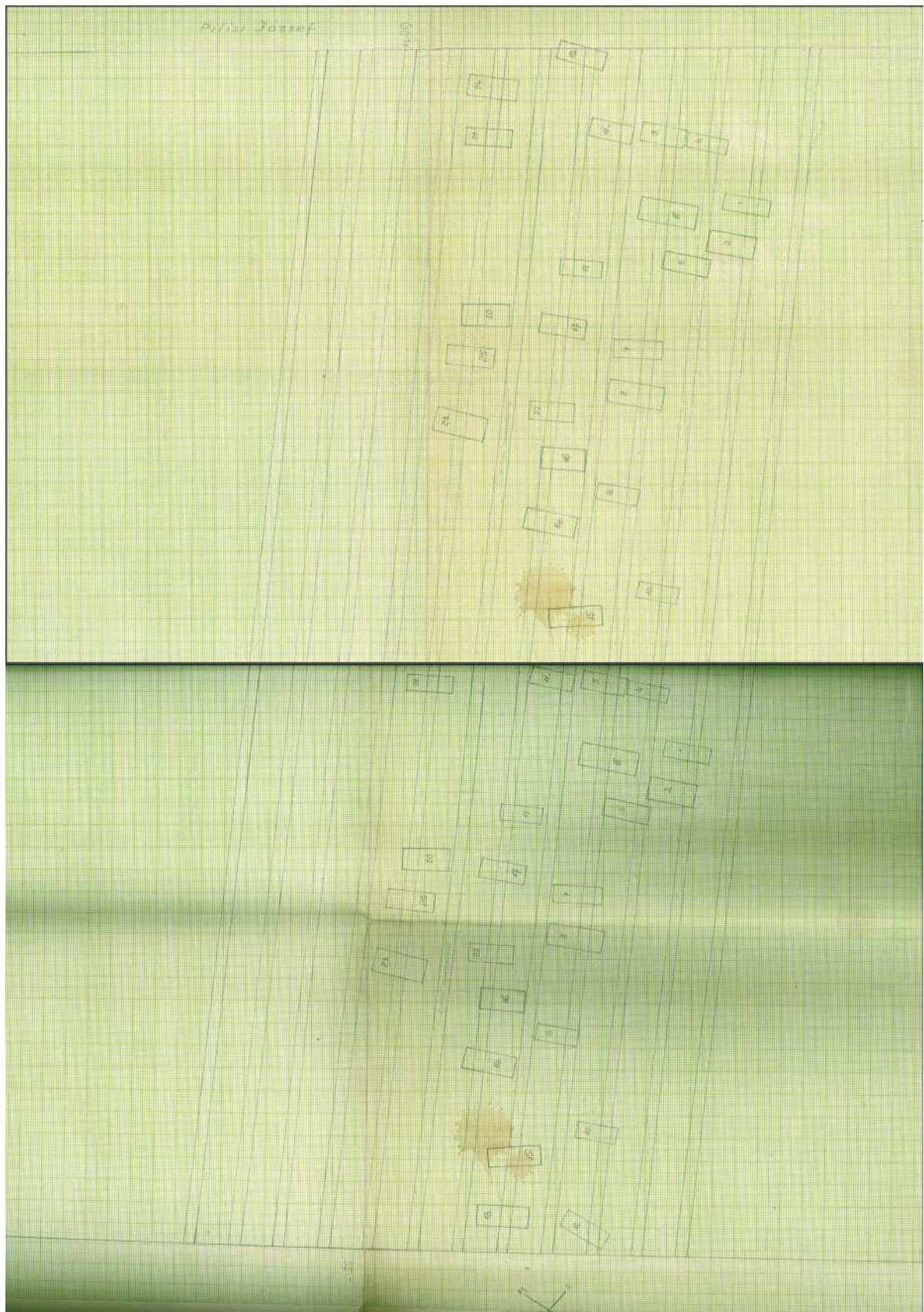

Crtež 15. Batina – dio tlocrta moguće (okrugle) kule utvrde *Ad Militare* presječene Spomeničkim putom (Vencelj 1970.)

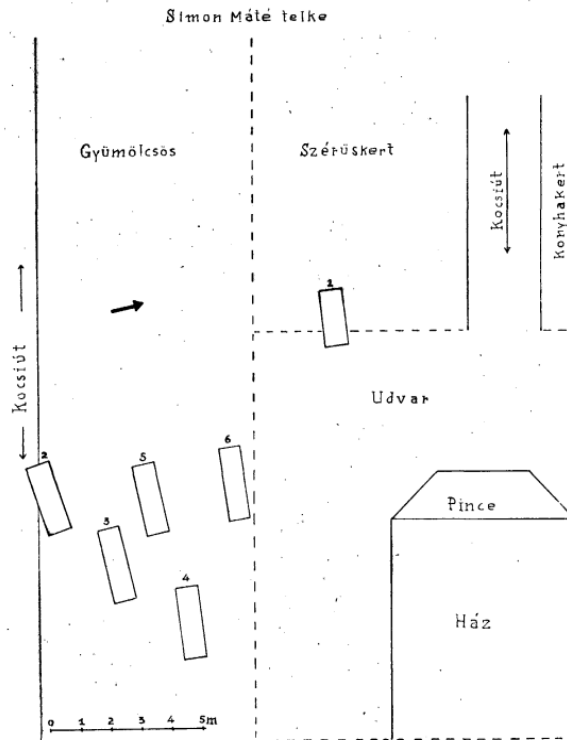
Crtež 16. Batina – dio tlocrta moguće (okrugle) kule utvrde *Ad Militare* presječene Spomeničkim putom (neznani autor 1970.)

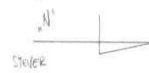

Crtež 17. Zmajevac – raspored kasnorimskih grobova evidentiranih na zemljištu Ferenca Zsigmonda Kocsisa 1943. g. [Dombay 1943.b, (JPM)]

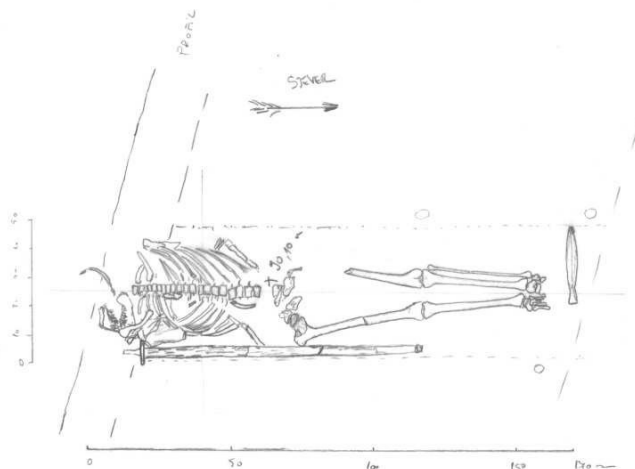

Crtež 18. Kamenac – položaj i orijentacija kasnorimskih grobova (Dombay 1957., 233, Sl. 38)

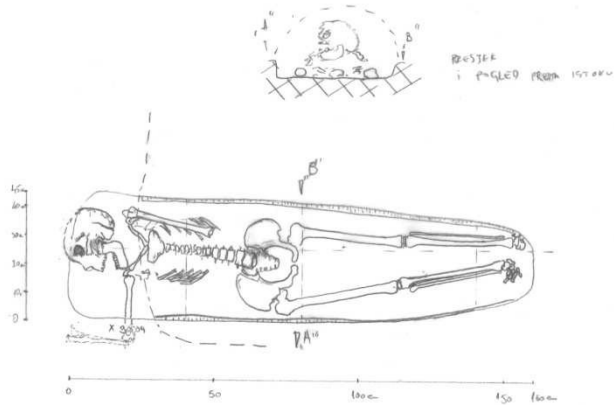
LUG C. U. 75	CRTEŽ 13.
Cy 4? S 4	
05. 10. 2013	DACIUSOŠ RADMAN
M 1:10	

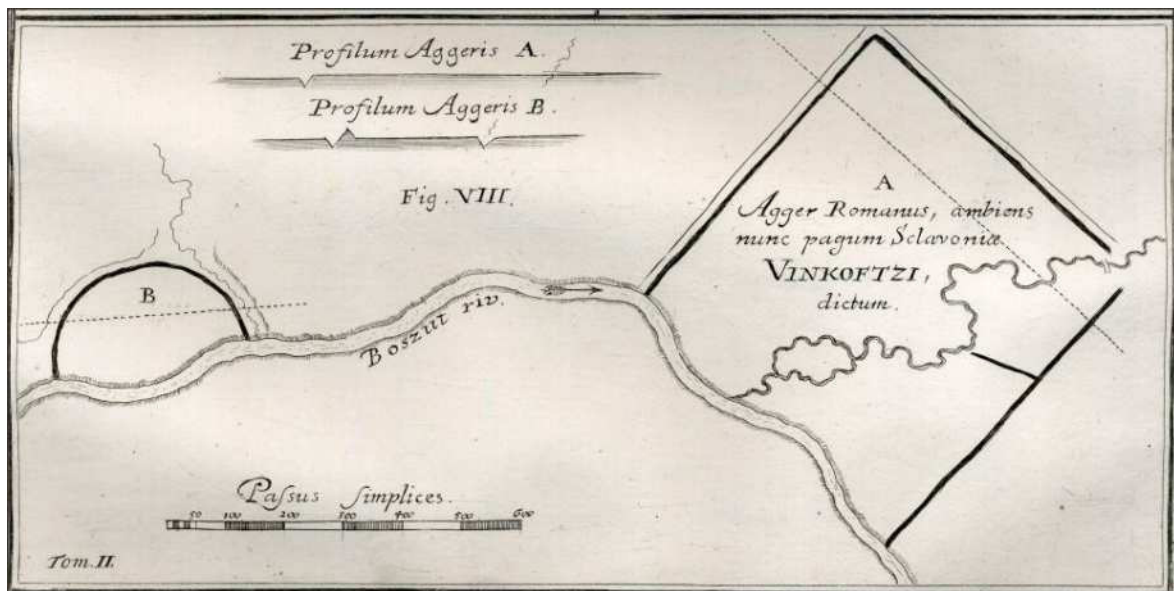
Crtež 19. Lug – grob gotskog ratnika (Crkvena ulica, grob 4) (Radman 2014.)

LUG C. V. 18	CRTEŽ 14
G 7 24	TRAVI GROB
07. 10. 1914.	D. RADMAN
M 1:10	

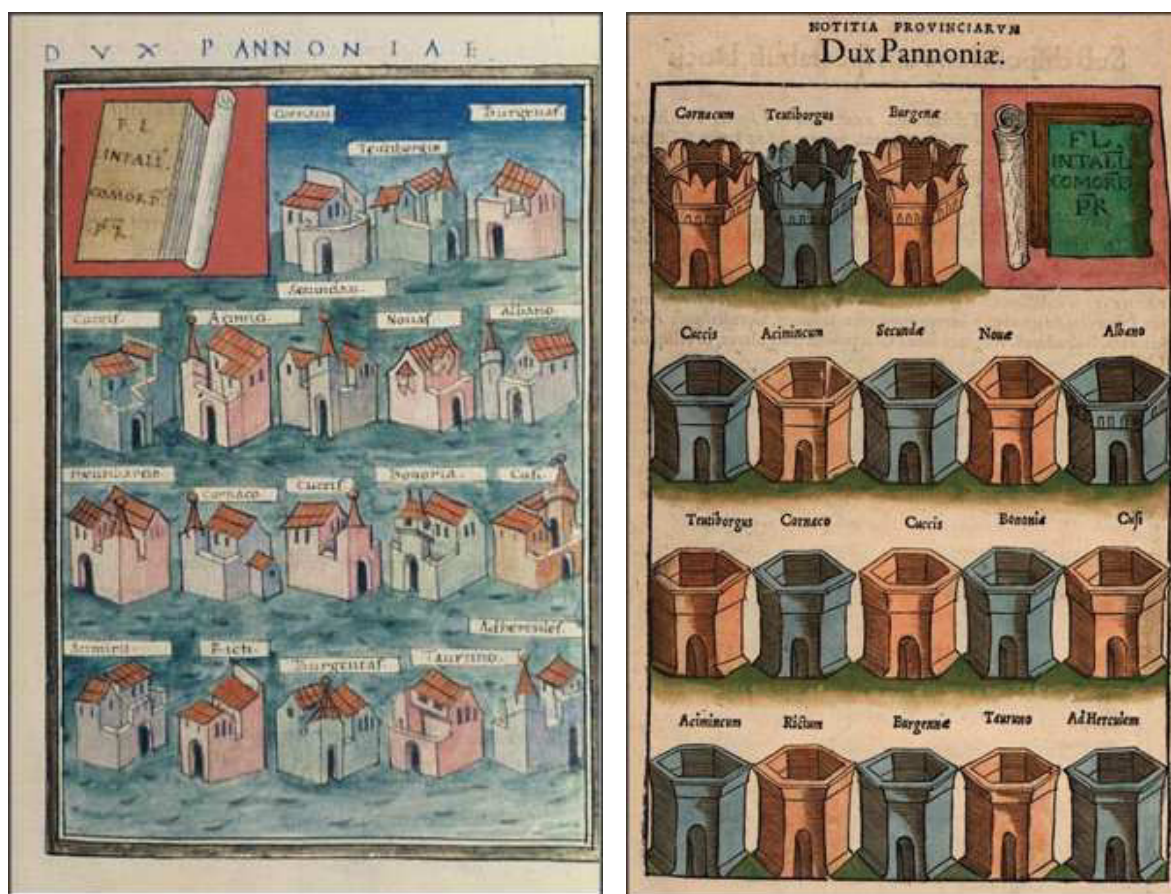

Crtež 20. Lug – grob osobe s fibulom (Crkvena ulica, grob 4) (Radman 2014.)

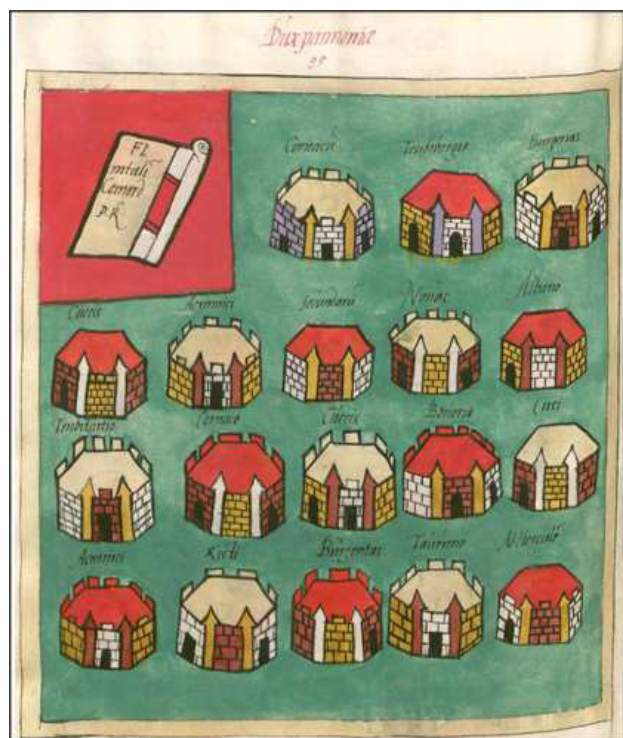
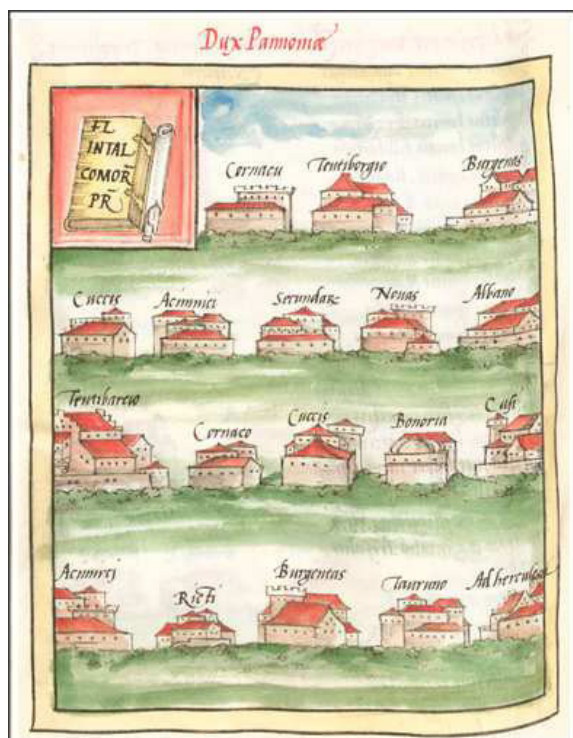

Crtež 21. Vinkovci – utvrđeni grad *Cibalae* (Marsigli 1726., 47, T. IXX., Sl. 8)

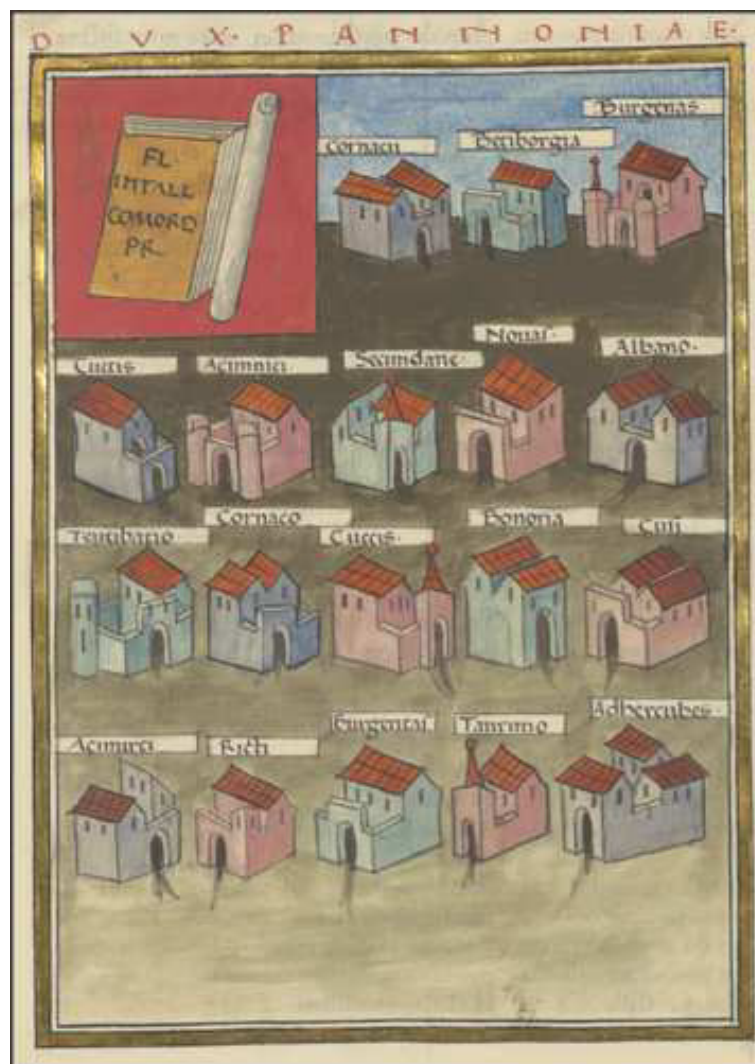

Crtež 22. *Not. Dign. (Bibliothecae Bodleja)* – u hrvatskom Podunavlju su označene utvrde *Cornacu*, *Teutiborgio*, *Cuccis*, *Novas*, *Albano*, *Teutibarcio*, *Cornaco* i *Cuccis* [<http://lukeuedasaron.com/DuxPannoniae.html> (2. 10. 2015.)]. **Crtež 23.** *Not. Dign. (izdanje Johanna Frobeni)* – u hrvatskom Podunavlju su označene utvrde *Cornacu*, *Teutiborgus*, *Cuccis*, *Novae*, *Albano*, *Teutiborgus*, *Cornaco* i *Cuccis* [<http://lukeuedasaron.com/DuxPannoniae.html> (2. 10. 2015.)]

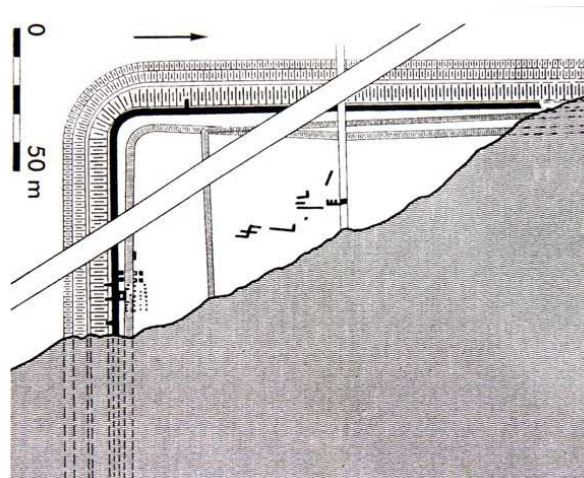
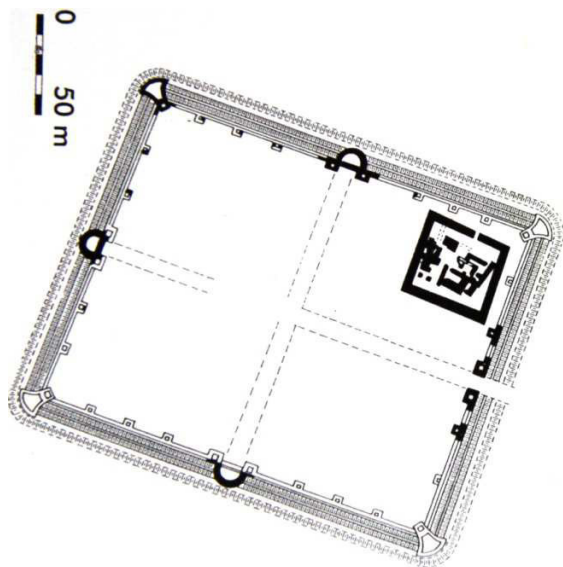

Crtež 24. *Not. Dign.* (prvi dio Minhenskoga rukopisa) – u hrvatskom Podunavlju su označene utvrde *Cornacu*, *Teutiborgio*, *Cuccis*, *Novas*, *Albano*, *Teutibarcio*, *Cornaco* i *Cuccis* [<http://lukeuedasarson.com/DuxPannoniae.html> (2. 10. 2015.)]. **Crtež 25.** *Not. Dign.* (drugi dio Minhenskoga rukopisa) – u hrvatskom Podunavlju su označene utvrde *Cornaci*, *Teutiborgio*, *Cuccis*, *Novas?*, *Albano*, *Teitibartio?*, *Cornaco* i *Cuccis* [<http://lukeuedasarson.com/DuxPannoniae.html> (2. 10. 2015.)]

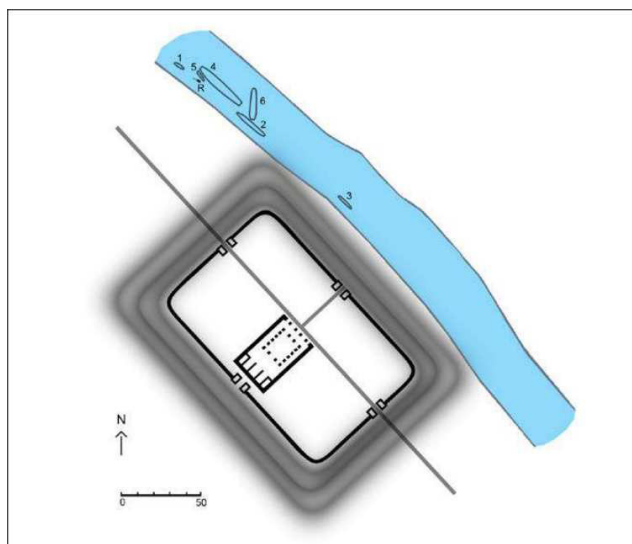
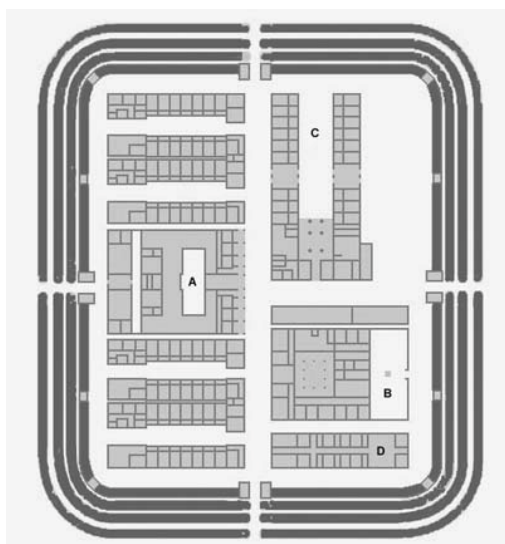

Crtež 26. *Not. Dig.* (Pariški rukopis) – u hrvatskom Podunavlju su označene utvrde *Cornacii*, *Cuccis*, *Novas*, *Albano*, *Teutibarcio*, *Cornaco* i *Cuccis* [<http://lukeuedasarson.com/DuxPannoniae.html> (2. 10. 2015.)]

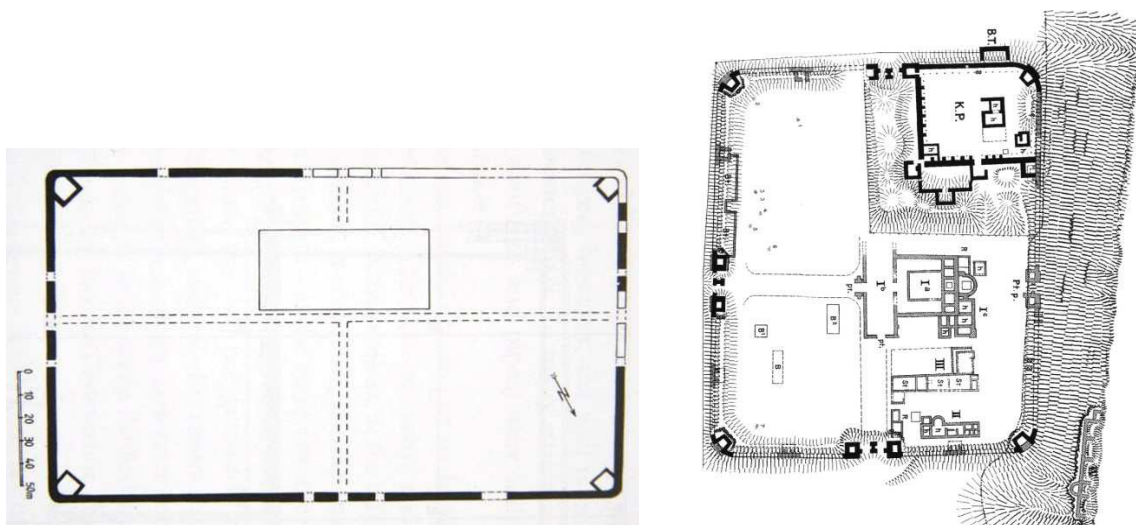

Crtež 27. Almásfüzitő – tlocrt kastela *Azaum* (Horváth 2003., 81). **Crtež 28.** Adony – tlocrt kastela *Vetus Salina* (Visy 2003., 112)

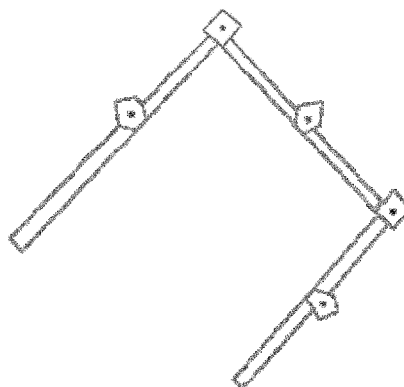

Crtež 29. Valkenburg – tlocrt kastela *Praetorium Agrippinae* [<http://peter.mackenzie.org/history/hist153.htm> (14. 3. 2015.)]. **Crtež 30.** Zwammerdam – tlocrt kastela *Nigrum Pullum* (Marco 2012., 1)

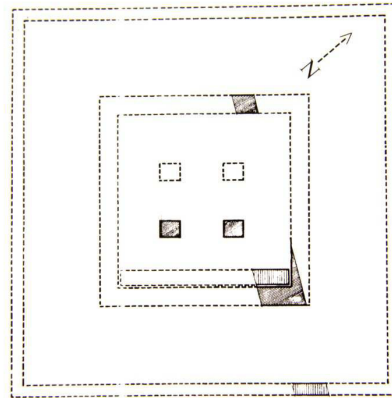
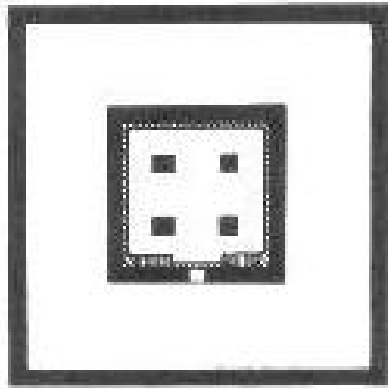

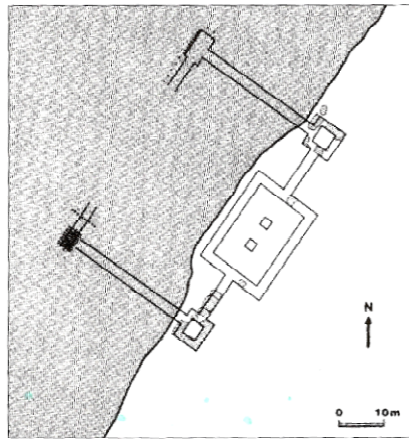
Crtež 31. Belene – tlocrt kastela *Dimum* (Ivanov 2012., 31, Sl. 5). **Crtež 32.** Eining – tlocrt kastela *Abusina* [<http://www.antikefan.de/staetten/deutschland/limes/abusina/abusina.html> (24. 3. 2015.)]

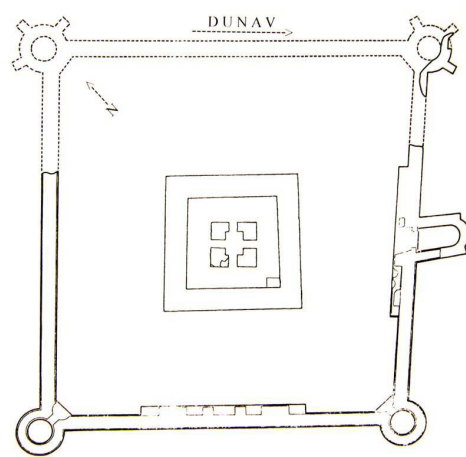
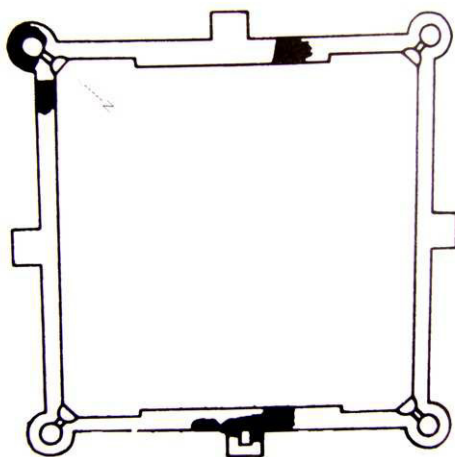
Crtež 33. Kopačevo – tlocrt rimske fortifikacije (prema: HR-DAOS-470-C,11/18)

Crtež 34. Budakalász – *burgus* *Ulcisia Castra* 2 (Barkóczi et al. 1976., 79, 80; Visy 2003.c, 165, Sl. 6). **Crtež 35.** Bordej – utvrda tipa *Mora Vagei* (Špehar 2010., 45, Sl. 26)

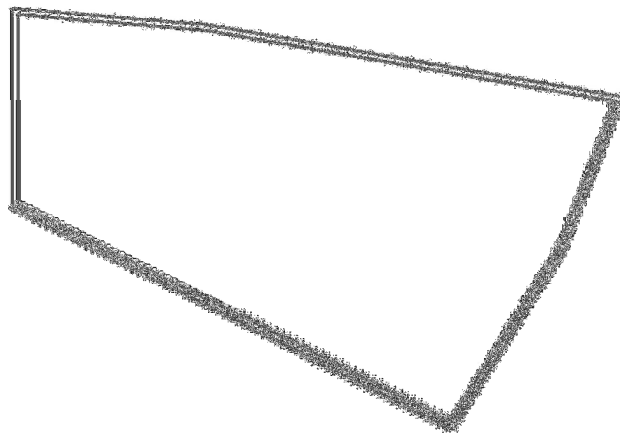

Crtež 36. Dunafalva – mostobran (Gábor 2003., 180)

Crtež 37. Radujevac – kvadriburgij (Špehar 2010., 48, Sl. 28). **Crtež 38.** Donje Butorke – utvrda tipa kvadriburgij ili (tipa) *Mora Vagei* (Špehar 2010., 30, Sl. 11)

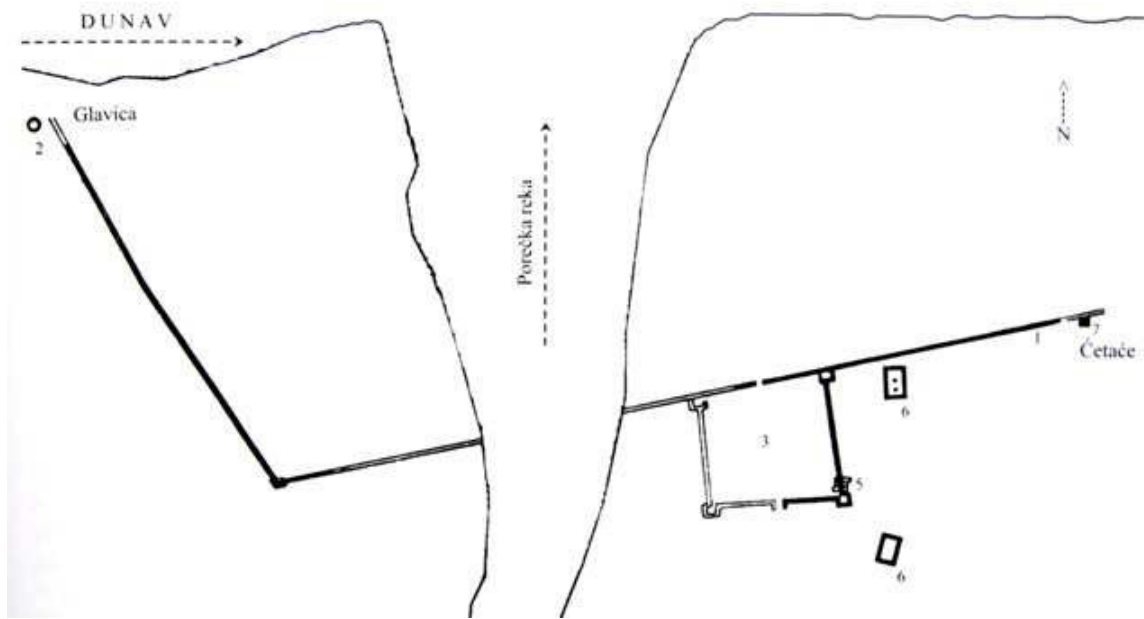
Crtež 39. Popovac – tlocrt kasnoantičke fortifikacije *Rudera arcis Romanae Quadri Burgi* (prema: HR-DAOS-470/C/27/34)

Crtež 40. Izgled štita kakav su nosili *Antianenses* u (slijeva na desno): Bodlejskom (Oxford), Pariškom i Minhenskom (treći i četvrti uzorak) rukopisu, te u izdanju J. Frobena [<http://lukeuedasaron.com/DuxPannoniae.html> (2. 10. 2015.)]

Crtež 41. Izgled štita kakav su u razdoblju 3.–4. st. nosili *Herculiani seniores* [<http://lukeuedasaron.com/MIR-Shields.html> (2. 10. 2015.)]

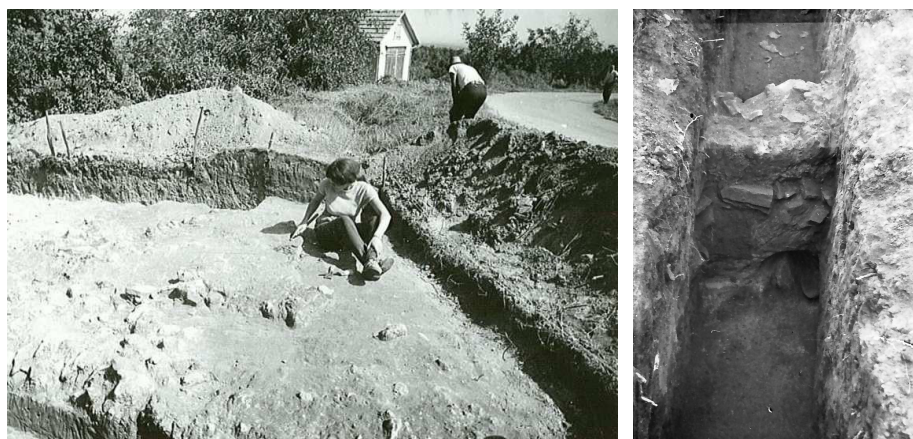
Crtež 42. Ušće Porečke reke u Dunav – „Claustra” iz 3./4. st. (Špehar 2010., 21, Sl. 2)

XXII. SLIKE

Slika 1. *Jezičac* Banskoga brda na kojem se nalazi mjesto *Ad Militare* (Foto: Vukmanić 2011.). **Slika 2.** Batina 1/1 – trenutno stanje lokaliteta (Foto: Vukmanić 2010.)

Slika 3. Batina 1/1 – ugao kastela *Ad Militare* (1) (Foto: Bulatova arhiva 1970.). **Slika 4.** Batina 1/1 – presjek zida u Sondi X (Foto: Bulatova arhiva 1972.)

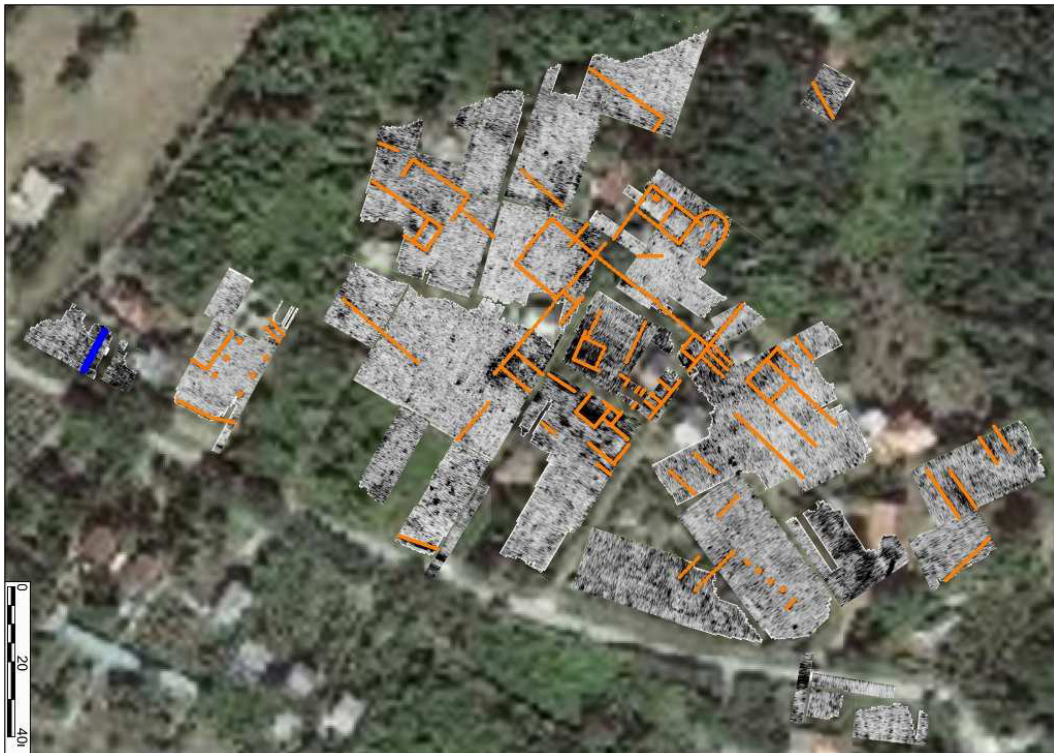

Slika 5. Batina 1/1 – presjek Sonde 4-I (Foto: Bulatova ahiva 1970.). **Slika 6.** Batina 1/1 – Sonda XXI/3 (Foto: Bulatova ahiva 1972.)

Slika 7. Batina 1/1 – rezultati istraživanja georadarskom metodom (Izradio: Mušič 2013.)

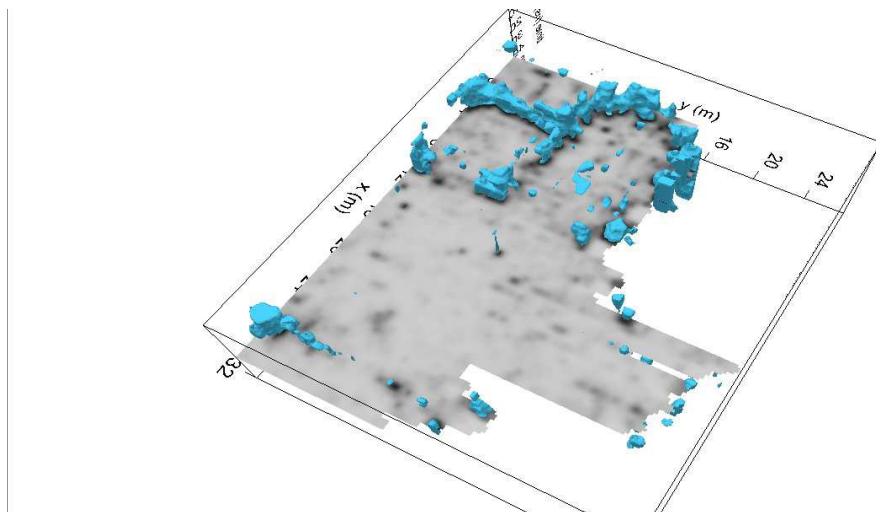
Slika 8. Batina 1/1 – interpretacija rezultata istraživanja georadarskom metodom (Izradio: Mušič 2013.)

Slika 9. Batina 1/1 – interpretacija rezultata istraživanja georadarskom metodom

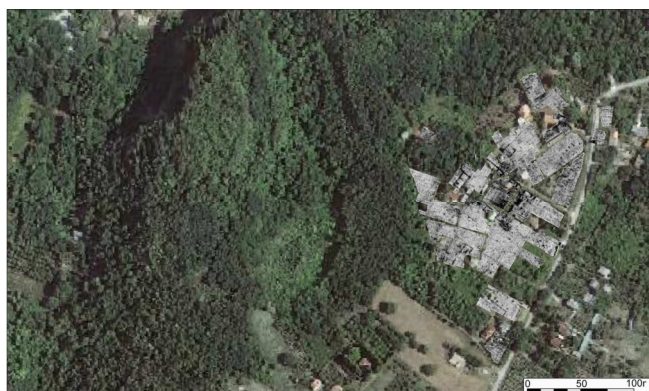

Slika 10. Batina 1/1 – principija, prostorija u obliku apside (Izradio: Mušič 2013.)

Slika 11. Batina 1/1 – ostatci krova na mjestu poprečne prostorije podignute između principije i pretorija (Foto: Vukmanić 2013.). **Slika 12.** Batina 1/1 – dio presjeka zida poprečne prostorije podignute između principije i pretorija (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 13. Batina – odnos položaja kastela *Ad Militare* (I) i tamošnjega kamenoloma (Izradio: Mušič 2013.). **Slika 14.** Batina – kamenolom (Foto: Vukmanić 2012.)

Slika 15. Batina 1/1 – dio zapadnog zida poprečne prostorije principije (Planina Zapad 11/16) (Foto: Vukmanić 2015.). **Slika 16.** Batina 1/1 – zid ili popločenje (Planina Zapad 22) (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 17. Batina 1/1 – dio spavaonice 4 (Planina Zapad bb) (Foto: Vukmanić 2013.). **Slika 18.** Batina 1/1 – dio mogućega rimskoga ognjišta na mjestu spavaonice 3 (Planina Zapad 8) (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 19. Batina 1/1 – ostatci spavaonice 4 (Planina Zapad 7) (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 20. Batina 1/1 – istočni bedem kastela (Foto: Vukmanić 2013.). **Slika 21.** Batina 1/1 – istraživanje georadarom na mjestu gdje je *Spomeničkim putom* presječen istočni bedem kastela (Foto: Vukmanić 2012.)

Slika 22.a. Batina 1/1 – kompjutorska vizualizacija (1) (Izradili: MSO, DD3D 2014.)

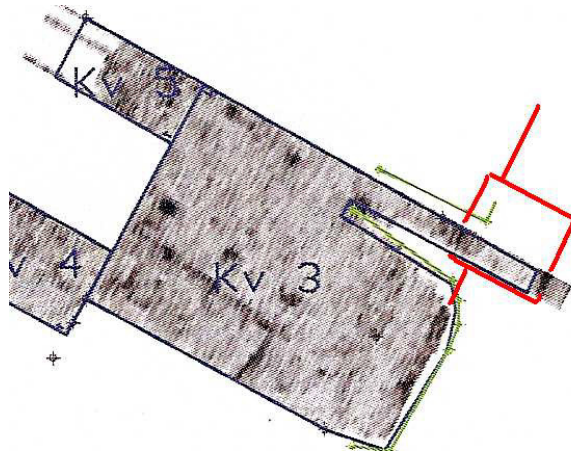

Slika 22.b. Batina 1/1 – kompjutorska vizualizacija (2) (Izradili: MSO, DD3D 2014.)

Slika 22.c. Batina 1/1 – kompjutorska vizualizacija (3) (Izradili: MSO, DD3D 2014.)

Slika 23. Batina 1/1 – mogući, no malo vjerojatni položaj međukule u jugoistočnom bedemu kastela (Izradio: Vukmanić 2013.)

Slika 24. Batina 1/1 – sjeverni rub kastela (Foto: Vukmanić 2012.). **Slika 25.** Batina 1/1 – dio sjevernog bedema i sjeverozapadnog ugla kastela (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 26. Batina 1/1 – sjeverozapadni predio kastela *Ad Militare* (1) (Foto: Vukmanić 2015.).

Slika 27. Batina 1/1 – područje zapadno od kastela *Ad Militare* (1) (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 28. Batina 1/1 – sjeverozapadni ugao kastela *Ad Militare* (1) (Foto: Vukmanić 2012.).

Slika 29. Batina 1/1 – visinska razlika neposredno izvan zapadnog bedema (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 30. Batina 1/2 – u prvom je planu položaj vjerojatnog kastela *Ad Militare* (2) (Foto: Hromatko 2012.)

Slika 31. Batina 1/2 – mogući južni bedem kastela *Ad Militare* (2) (Planina Zapad 3) (Foto: Vukmanić 2011.). **Slika 32.** Batina 1/2 – dio podnice (Planina Zapad 2) (Foto: Dujmić 2013.)

Slika 33. Batina 1/2 – presjek slojeva u istočnom dijelu kastela *Ad Militare* (2) (Planina Zapad 3) (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 34.** Batina 1/2 – zapadni profil kastela *Ad Militare* (2) prije podzidanja (Planina Zapad 3) (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 35. Batina 1/1, 1/2 – krajnji sjeveroistočni dio *Gradca* snimljen pod infra-crvenom svjetlošću [Foto: Geofoto 2004. (niz 1, film 58, detalj)]

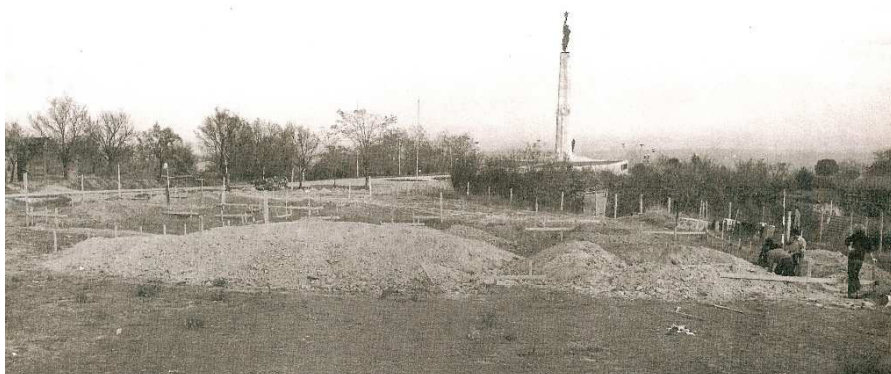

Slika 36. Batina 1/3 – presjek potencijalnog opkopa kastela *Ad Militare* (3) na *Srednom* (Hršak et al. 2014., 20, Sl. 9). **Slika 37.** Batina 1/3 – ostatci temelja rimske građevine u rovu javne rasvjete s istočne strane *Spomeničkoga puta* (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 38. Batina 1/4 – dio opkopa u obliku slova V (Foto: Hršak 2010.). **Slika 39.** Batina 1/4 – ostatci temelja zida građevine iz rimskoga doba (Planina Zapad 129) (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 40. Batina 2/1 – arheološko iskopavanje na mjestu budućeg *Spomendoma Batinskoj bitci* (Foto: KOS 1976.)

Slika 41. Batina 2/1 – ostatci kulturnog sloja uz *Spomenički put* (Foto: Vukmanić 2015.). **Slika 42.** Batina 2/1 – profil sonde na Planini Istok 51 (Foto: Vukmanić 2016.)

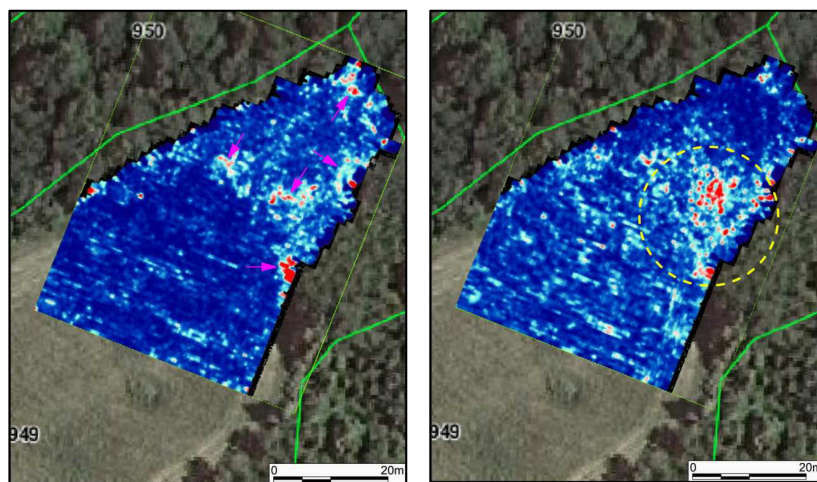
Slika 43. Batina 2/1 – stupanj istraženosti sonde (Planina Istok 73) (Foto: Vukmanić 2016.).

Slika 44. Batina 2/1 – položaj sonde (Planina Zapad 31) (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 45. Batina 3/2 – položaj moguće promatračnice (Foto: Vukmanić 2009.). **Slika 46.**

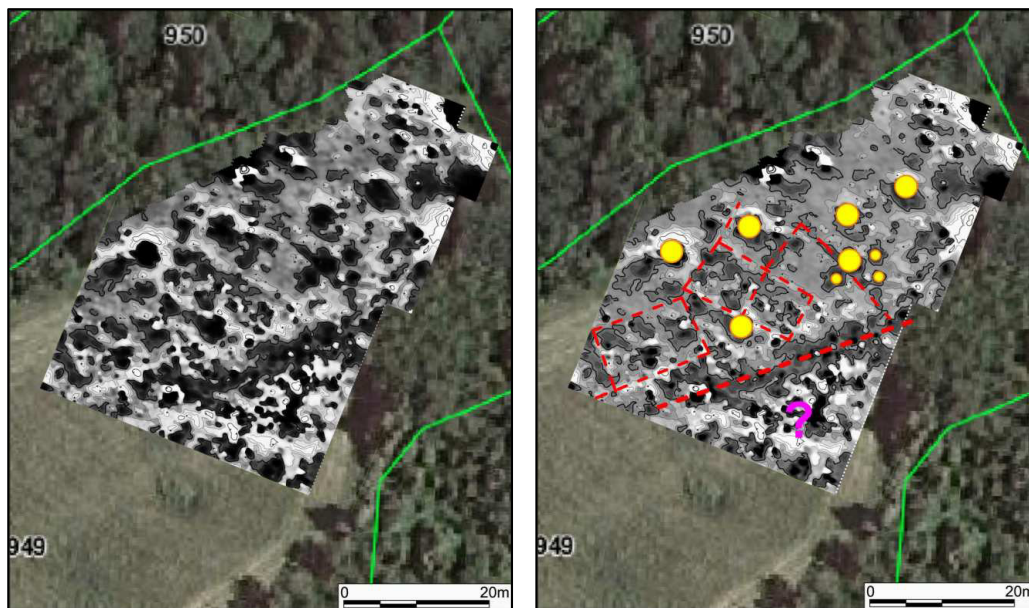
Batina 3/2 – obrisi moguće palisade ili opkopa promatračnice (Foto: Vukmanić 2009.)

Slika 47. Batina 3/2 – rezultati istraživanja metodom geoelektričnog otpora (Izradio: Mušič

2012.). **Slika 48.** Batina 3/2 – područje relativno jačeg geoelektričnog signala s izglednim arheološkim ostacima (Izradio: Mušič 2012.)

Slika 49. Batina 3/2 – rezultati istraživanja magnetometrom (Izradio: Mušič 2012.). **Slika 50.** Batina 3/2 – interpretacija istraživanja magnetometrom s naznačenim linijama induciranog tipa magnetizacije (crveno). Takve linije najčešće se javljaju iznad negativa kao što su opkopi ili jarci. Površine snažnije magnetizacije termoremanentnog tipa (žuto) su ostatci spaljene gline, peći, izgorjelih drvenih stupova ili jama s keramičkim materijalom (Izradio: Mušič 2012.).

Slika 51. Batina 3/2 – ulomci tegula (Foto: Vukmanić 2013.). **Slika 52.** Batina 3/2 – ulomci ranorimskih posuda (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 53. Batina – stambeni horizont Halštat A i B na mjestu Batina 3/2 (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 54. Batina 4/1 – grob djeteta (Planina Istok 71) (Foto: Vukmanić 2015.). **Slika 55.** Batina 4/1 – grob odrasle osobe (Planina Istok 85) (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 56. Batina 4/4 – sonda u kojoj su otkriveni rimski grobovi (Hršak 2012.). **Slika 57.** Batina 4/4 – grob 73 (Foto: Hršak 2012.)

Slika 58. Suza ?/1 – Kovač čarda, fossa (Foto: Vukmanić 2011.). **Slika 59.** Suza 4/1 – Kovač čarda, bustum (Foto: Vukmanić 2011.)

Slika 60. Suza 4/1 – Kovač čarda, presjek paljevinskoga groba i jame (Foto: Vukmanić 2011.). **Slika 61.** Kneževi Vinogradi ?/1 – razlomljena rimska opeka uzidana u Reformiranu kršćansku crkvu (Foto: Vukmanić 2012.)

Slika 62. Kneževi Vinogradi ?/2 – zapuna opkopa rimskog vojnog objekta (*Oranica Ciglana*) (Foto: Vukmanić 2012.). **Slika 63.** Kneževi Vinogradi ?/2 – ukop ulaznoga dijela opkopa u rimski vojni objekt (*Oranica Ciglana*) (Foto: Vukmanić 2012.)

Slika 64. Kneževi Vinogradi ?/2 – sonda na položaju *Oranica Ciglana* (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 65.** Kneževi Vinogradi ?/2 – profil opkopa (*fossa*) u sjevernom profilu odvodnog kanala (*Oranica Ciglana*) (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 66. Kneževi Vinogradi ?/2 – niz tegula uz rub kanala (*Oranica Ciglana*) (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 67.** Kneževi Vinogradi ?/2 – dijelovi temelja stope u dnu rimskoga kanala (*Oranica Ciglana*) (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 68. Kneževi Vinogradi ?/2 – presjek slojeva u istočnom dijelu sonde (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 69.** Kneževi Vinogradi ?/2 – rov (1) za distribucijski plinovod (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 70. Kneževi Vinogradi ?/2 – rov (2) za distribucijski plinovod (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 71.** Kneževi Vinogradi ?/2 – pogled na *Dragojlov brijeg* (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 72. Kneževi Vinogradi ?/3 – položaj mogućeg rimskoga opkopa u iskopu lateralnog kanala između Zmajevca i Kneževih Vinograda (*Prosina*) (Foto: Vukmanić 2013.). **Slika 73.** Kneževi Vinogradi ?/3 – položaj mogućeg opkopa (*Prosina*) (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 74. Jasenovac 1/1 – položaj nekropole i rimske fortifikacije (*Dragojlov brijeg*) (Foto: Vukmanić 2011.). **Slika 75.** Jasenovac 1/1 – razlika u boji i sastavu tla na mjestu lokaliteta i okolnog zemljišta (*Dragojlov brijeg*) (Foto: Vukmanić 2015.)

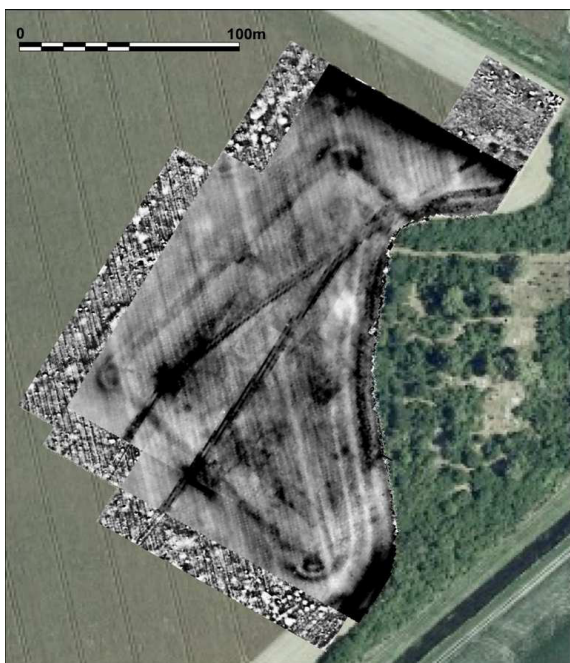

Slika 76. Jasenovac 1/1 – sonda, pogled s juga (*Dragojlov brijeg*) (Foto: Minichreiter 1987.).
Slika 77. Jasenovac 1/1 – ostatci zidina (*Dragojlov brijeg*) (Foto: Bulatova arhiva 1987.)

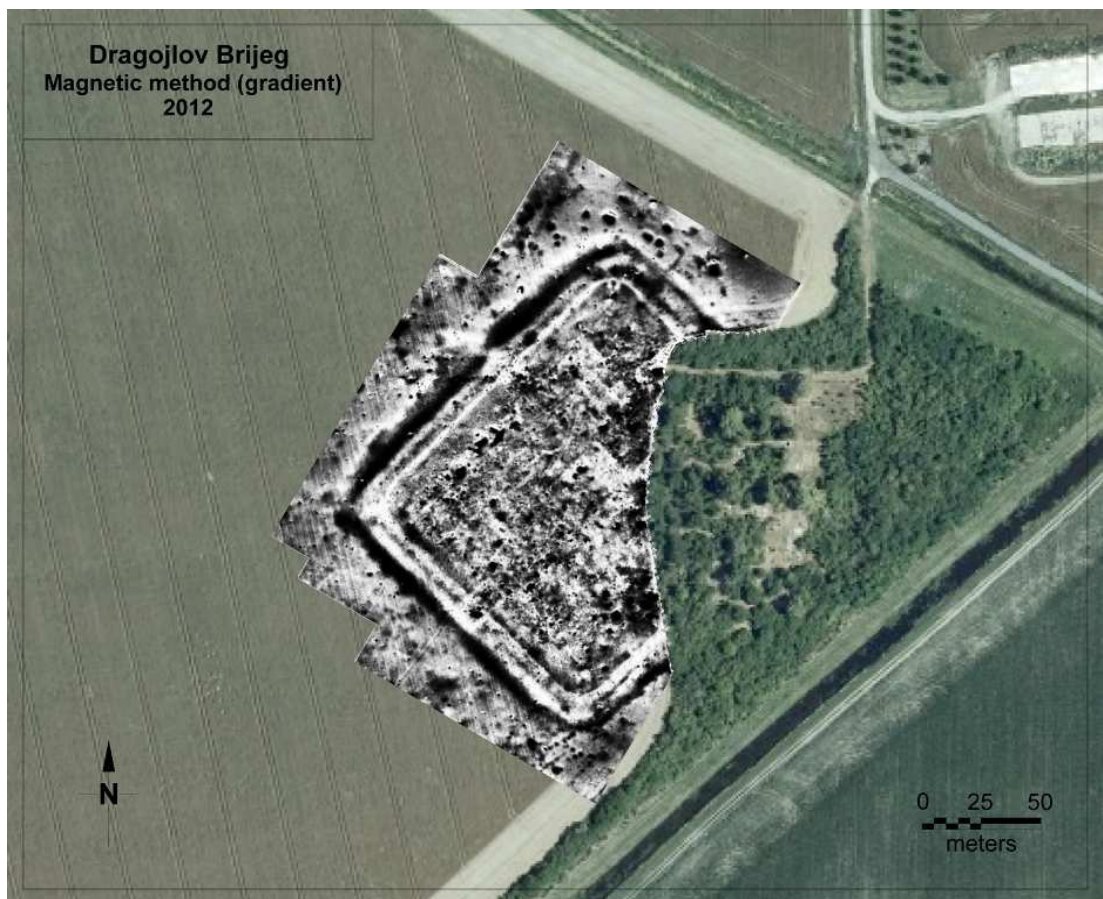

Slika 78. Jasenovac 1/1 – sonda, pogled na Bansko brdo (Foto: Minichreiter 1987.). **Slika 79.** Jasenovac 1/1 – sonda, pogled s juga (Foto: Minichreiter 1987.)

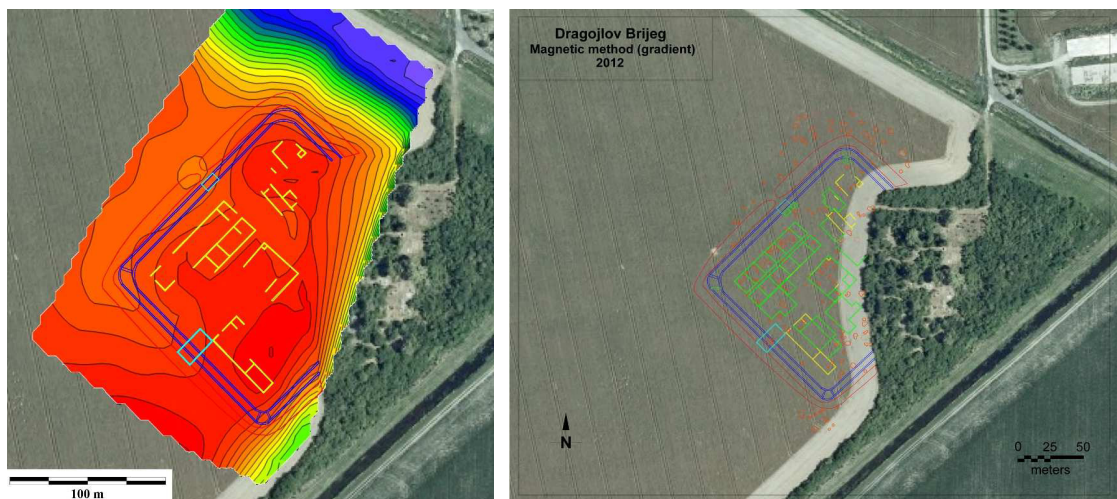

Slika 80. Jasenovac 1/1 – rezultati istraživanja metodom geoelektričnog otpora (Izradio: Mušič 2013.). **Slika 81.** Jasenovac 1/1 – rezultati istraživanja magnetometrom (Izradio: Mušič 2013.)

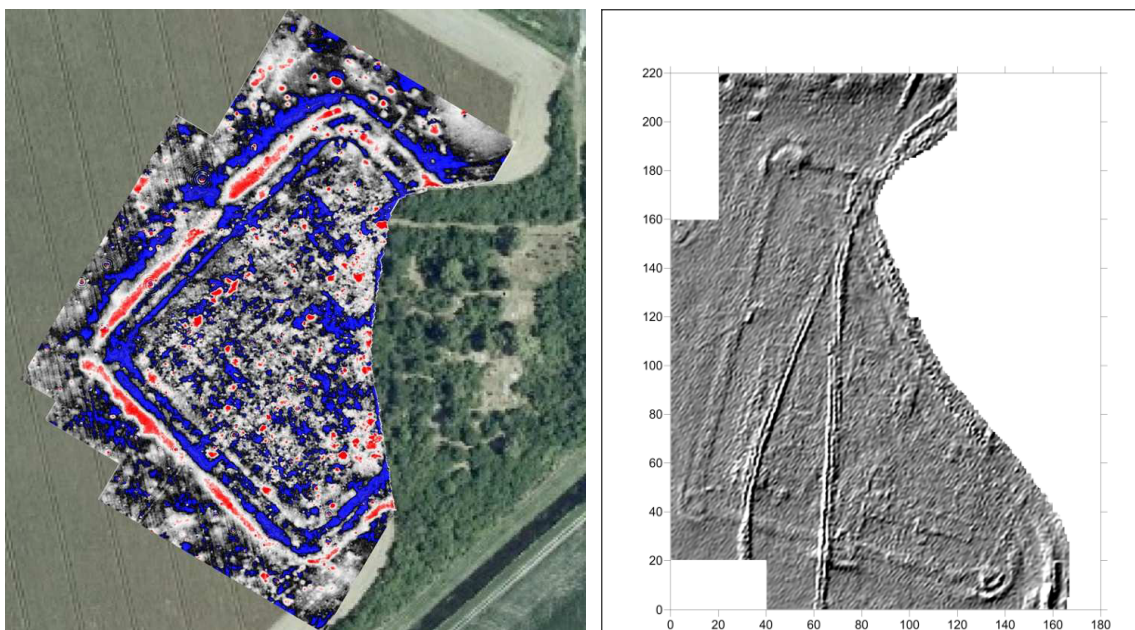

Slika 82. Jasenovac 1/1 – rezultati istraživanja gradijntnom metodom (Izradio: Mušič 2013.)

Slika 83. Jasenovac 1/1 – rezultati istraživanja magnetometrom na digitalnom modelu reljefa (Izradio: Mušič 2013.). **Slika 84.** Jasenovac 1/1 – mogući izgled građevina u unutrašnjosti fortifikacije (Izradio: Mušič 2013.)

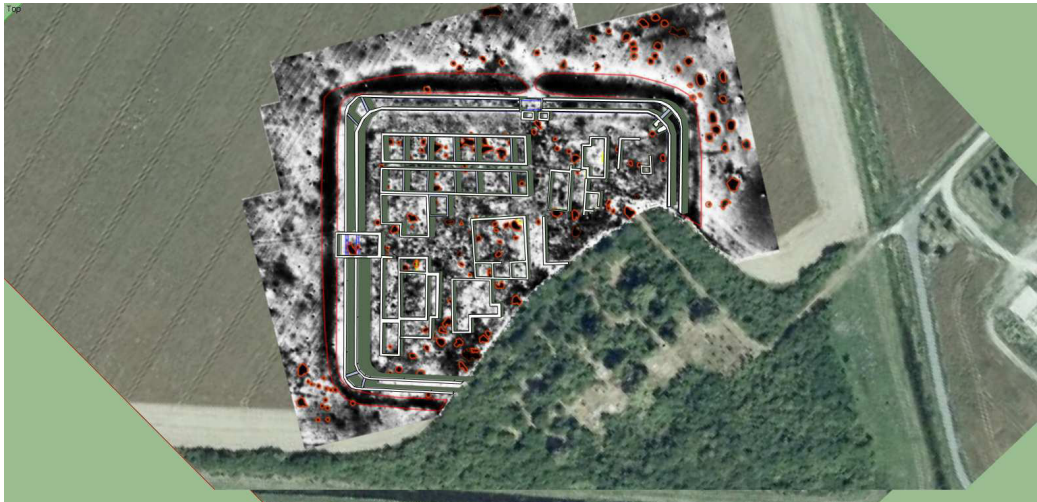

Slika 85. Jasenovac 1/1 – građevinski ostatci naglašeni bojama (Izradio: Mušič 2013.). **Slika 86.** Jasenovac 1/1 – tlocrt rimske fortifikacije na *Dragojlovom brijegu* (Izradio: Mušič 2013.)

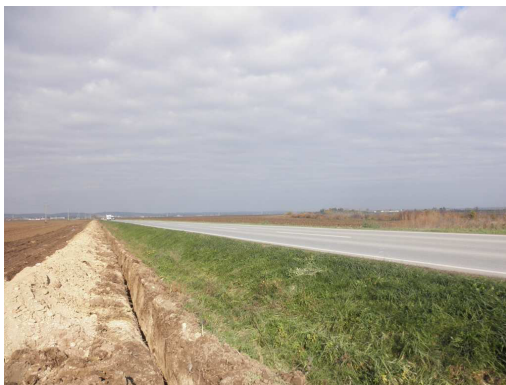

Slika 87. Jasenovac 1/1 – položaj fortifikacije i izgled okolnog zemljišta (Izradio: Mušič 2013.)

Slika 88. Jasenovac 1/1 – rezultati geofizičkih istraživanja (Izradio: Mušič 2013.)

Slika 89. Jasenovac 1/1, 4/1 – fortifikacija i nekropola desno od ceste; lijevo rov za plinovod, a naprijed Bansko brdo (Foto: Vukmanić 2012.). **Slika 90.** Jasenovac 4/1 – dio nalaza *terrae sigillatae* s nekropole (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 91. Kopački rit u pravcu Osijeka [Foto: <http://panglu.hr/drava-u-kopackom-ritu> (7. 3. 2016.)]. **Slika 92.** Kopački rit [Foto: <https://sites.google.com/site/turistinforbaranjaaleksandra/home/kopacki-rit> (7. 3. 2016.)]

Slika 93. Osijek 4/3 – ostatci rimske vojne obuće iz Divaltove 120 (grob 7) (Foto: Mesarić 2009.)

Slika 94. Aljmaš – ušće Drave u Dunav, pogled u pravcu Osijeka [Foto: <http://twistedsifter.com/2012/04/confluences-around-the-world/> (17. 7. 2016)]. **Slika 95.** Erdut 3/1 – položaj srednjovjekovne kule, s pogledom na Dunav i Bačku (Foto: Vukmanić 2010.)

Slika 96. Dalj 1/1 – ciglana, *Banjkaš, Bajer* [Foto: <http://www.panoramio.com/photo/47265860> (10. 10. 2016.)]. **Slika 97.** Dalj 1/1 – ciglana, *Banjkaš, Bajer*, Bačka [Foto: <http://opcina-erdut.hr/galerija/zracna-panorama-opcine-erdut/> (22. 12. 2016.)]

Slika 98. Dalj 1/1 – iskop ciglane „Skive” (Foto: KOS n. d.). **Slika 99.** Dalj 1/1 – dunavska obala prije izgradnje obaloutvrde (Foto: KOS n. d.)

Slika 100. Dalj 2/1 – dio rimskoga stupa (Foto: Bulatova arhiva 1961.). **Slika 101.** Dalj 2/1 – arheološka sonda sjeverozapadno od ciglane (Foto: Bulatova arhiva 1966.)

Slika 102. Dalj 2/1 – istočni profil sonde (Šetalište J. Kemenjija - Joce 48) (Foto: Dujmić 2014.). **Slika 103.** Dalj 2/1 – zapuna mogućeg opkopa (Hrvatskih žrtava Domovinskog rata 8) (Foto: Dujmić 2014.)

Slika 104. Dalj 2/1 – ukop etažne jame (Hrvatskih žrtava Domovinskog rata 6) (Foto: Dujmić 2014.)

Slika 105. Dalj 4/1? – stela s prikazom oružja (Foto: Bulatova arhiva 1961.). **Slika 106.** Dalj 4/2 – kosturni grob (Ulica M. Gupca 9) (Foto: Dujmić 2014.)

Slika 107.a. Sotin 1/1 – položaj kastela *Cornacum* (1) na ortofotografiji iz 1968. g. [prema: www.geoportal.dgu.hr (22. 12. 2016.)]. **Slika 107.b.** Sotin 1/1 – položaj kastela *Cornacum* (1) snimljenog pod infra-crvenom svjetlošću [Foto: Geofoto 2004. (niz 18, film 58, detalj)]

Slika 108. Sotin 1/1 – središnji dio kastela (*Gradac*) (Foto: Vukmanić 2009.). **Slika 109.** Sotin 1/1 – sjeverni dio kastela (*Gradac*) (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 110. Sotin 1/1, 1/2 – južni dio kastela (*Gradac*) (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 111.** Sotin 1/1 – stup ispred crkve Marije Pomoćnice kršćana (Foto: Vukmanić 2009.)

Slika 112. Sotin 1/1 – presjek rimskoga zida u zapadnom profilu *Gradca* (Ilkić 2003., 19, Sl. 20). **Slika 113.** Sotin 1/3 – istočni presjek opkopa rimskoga vojnog logora (*Jaroši*) [Ložnjak Dizdar, Hutinec 2010., (KOVu, Z-17/1)]

Slika 114. Ilok (*Gornji grad*), Dunav [Foto: <http://www.kigo.hr/46-ilocka-berba-grozda-31-08-08-09-2013/> (30. 3. 2015.)]

Slika 115. *Popova zemlja* – veća lončarska peć (Foto: Vukmanić 2015.). **Slika 116.** *Popova zemlja* – manja lončarska peć (Foto: Vukmanić 2015.)

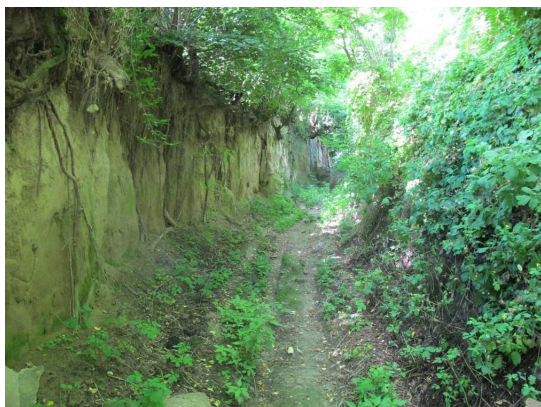
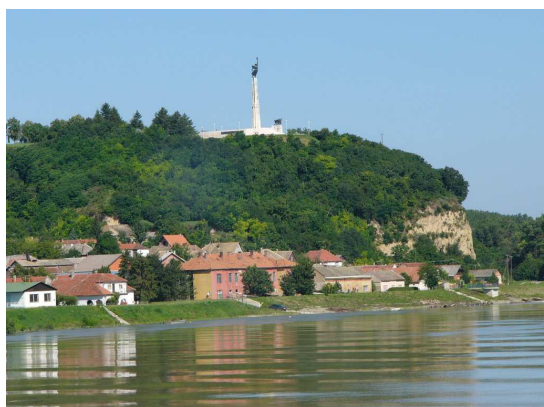
Slika 117. Pogled iz Batine na sjeverne obronke Banskoga brda (Foto: Vukmanić 2013.).

Slika 118. Rub poplavnog područja Dunava u Topolju (Foto: Vukmanić 2016.)

Slika 119. Rub poplavnog područja Dunava zapadno od Topolja (Foto: Vukmanić 2015.).

Slika 120. Rub poplavnog područja Dunava sjeverno od Grabovca (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 121. Pogled s Dunava na krajnji dio Banskoga brda u Batini (Foto: Vukmanić 2014.).

Slika 122. Surduk (*Crkvena ulica*) kojime se moglo uspjeti prema glavnim vratima kastela *Ad Militare (1)* (Foto: Vukmanić 2013.)

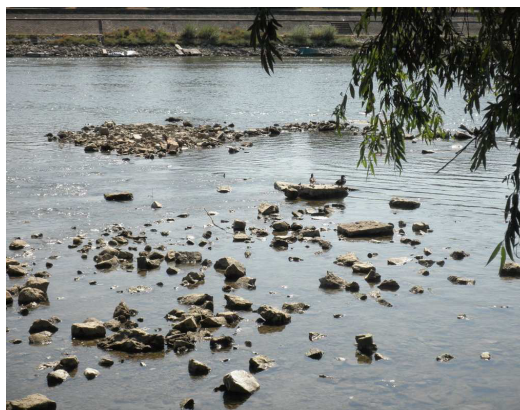
Slika 123. Batina – ravnocrtna greda uočena u ravnini s principijom kastela *Ad Militare* (1), vjerojatni dio rimskoga puta (Foto: Vukmanić 2012.). **Slika 124.** Batina – dio nasipa, vjerojatni ostatak rimskoga puta (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 125. Batina – mogući završetak (vidljivi dio) vjerojatnog rimskoga puta (Foto: Vukmanić 2015.). **Slika 126.** Zmajevac – rub lesne grede (Foto: Vukmanić 2012.)

Slika 127. Cesta Kneževi Vinogradi–Kamenac – ostatci rimske prometnice ili *otresnika* (Foto: Vukmanić 2012.). **Slika 128.** Postavljanje plinovoda uz Županijsku cestu 4042 u dijelu Grabovac–Lug (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 129. Bilje – istraženi dio rimske prometnice (*Kovačke livade*) [Skelac 2007., (KOS, D-1021)]. **Slika 130.** Podravlje – ostatci potpornjâ (C i D) i spolijâ na mjestu rimskoga mosta (Foto: Vukmanić 2011.)

Slika 131. Osijek – seskvipedalne opeke postavljene uz potporanj D rimskoga mosta uz lijevu obalu Drave (Foto: Vukmanić 2011.). **Slika 132.** Spolije izvađene iz Drave s položaja rimskoga mosta podignutog između Osijeka i Podravlja (Foto: Bartolović 1985.)

Slika 133. Daljska Planina u pozadini ciglane u Dalju, pogled s juga (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 134.** Moguća trasa rimskoga puta u surduku *Lovka* na položaju *Česta* kod Iloka (Dizdar, Ložnjak Dizdar 2009., 119, Sl. 4)

Slika 135. Zmajevac – položaj kasnorimskoga utvrđenog naselja ili utvrde na *Várhegyju*. Snimljen pod infra-crvenom svjetlošću [Foto: Geofoto 2004. (niz 2, film 58, detalj)]

Slika 136. Zmajevac – stanje položaja *Várhegy* (Foto: Vukmanić 2009.). **Slika 137.** Zmajevac – rov distribucijskog plinovoda uz zapadni rub *Várhegyja* (Foto: Vukmanić 2013.)

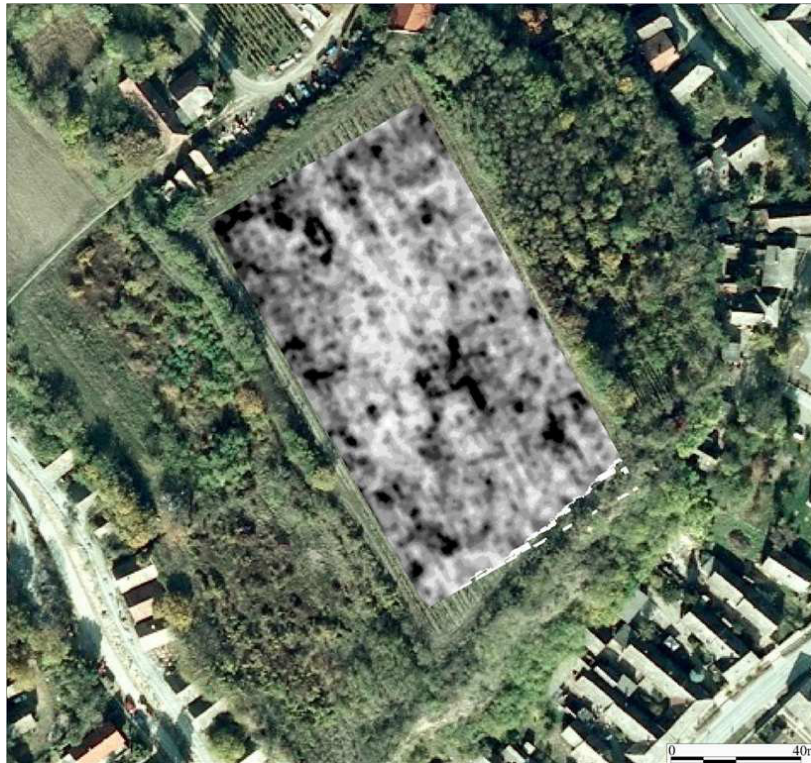

Slika 138. Zmajevac – uništeni brončani pladanj ili štit presječen rovom za distribucijski plinovod podno zapadnog ruba *Várhegyja* (Foto: Vukmanić 2013.). **Slika 139.** Zmajevac – arheološki ostatci u dnu rova za distribucijski plinovod podno zapadnog ruba *Várhegyja* (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 140. Zmajevac – grobnica u obliku kuće (Ulica Š. Petefija 47) (Foto: Vukmanić 2013.)

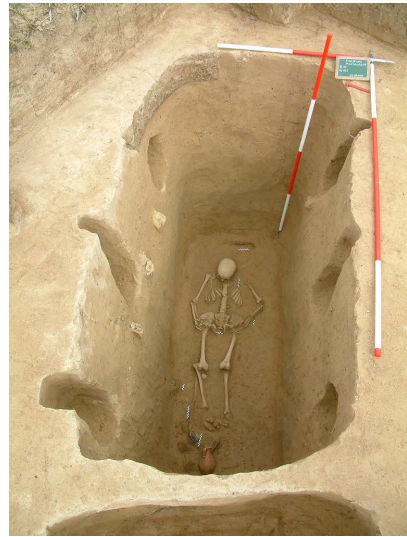

Slika 141. Zmajevac – rezultati istraživanja georadarskom metodom na *Várhegyju* na dubini 95–115 cm (Izradio: Mušič 2017.)

Slika 142. Zmajevac – rezultati istraživanja metodom električnog otpora na *Várhegyju* (Izradio: Mušič 2017.)

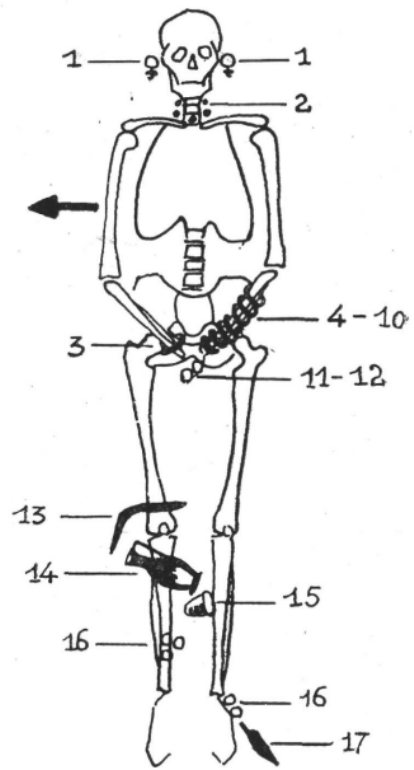

Slika 143. Zmajevac – arheološka sonda na položaju *Mocsolás* (Foto: Filipović 2005.). **Slika 144.** Zmajevac – *Mocsolás* (grob 141) (Foto: Filipović 2005.)

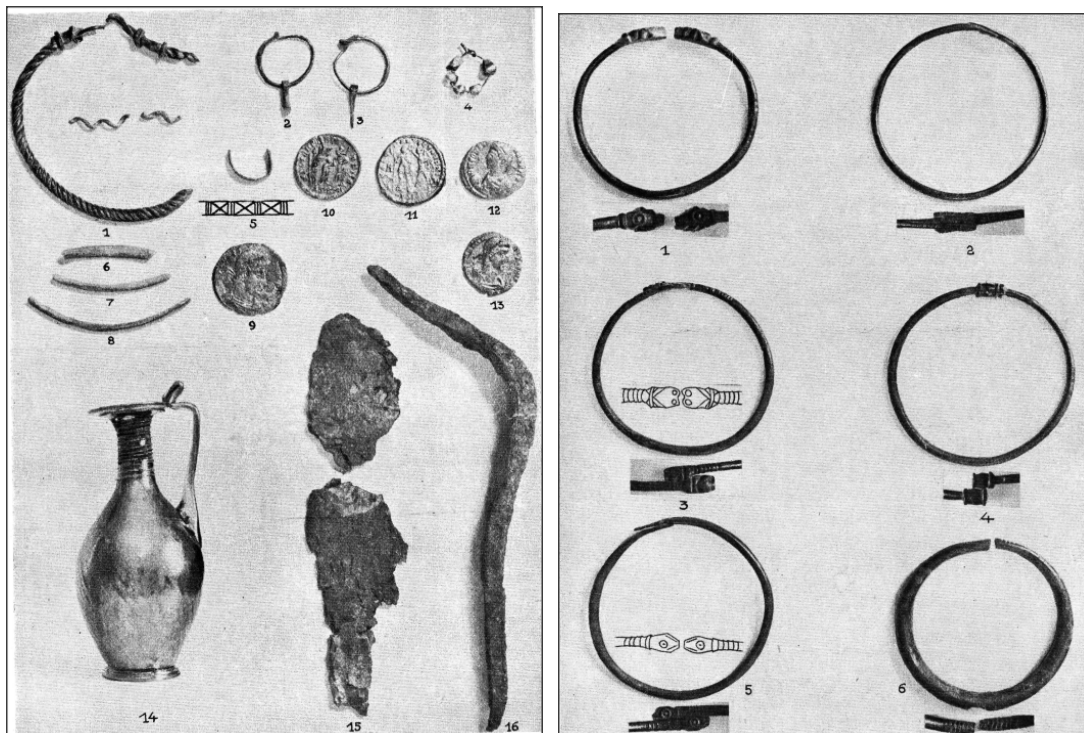

Slika 145. Zmajevac – stanje položaja *Kigyosi Hegy* (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 146.** Kamenac – rimski lokalitet (Foto: Vukmanić 2014.)

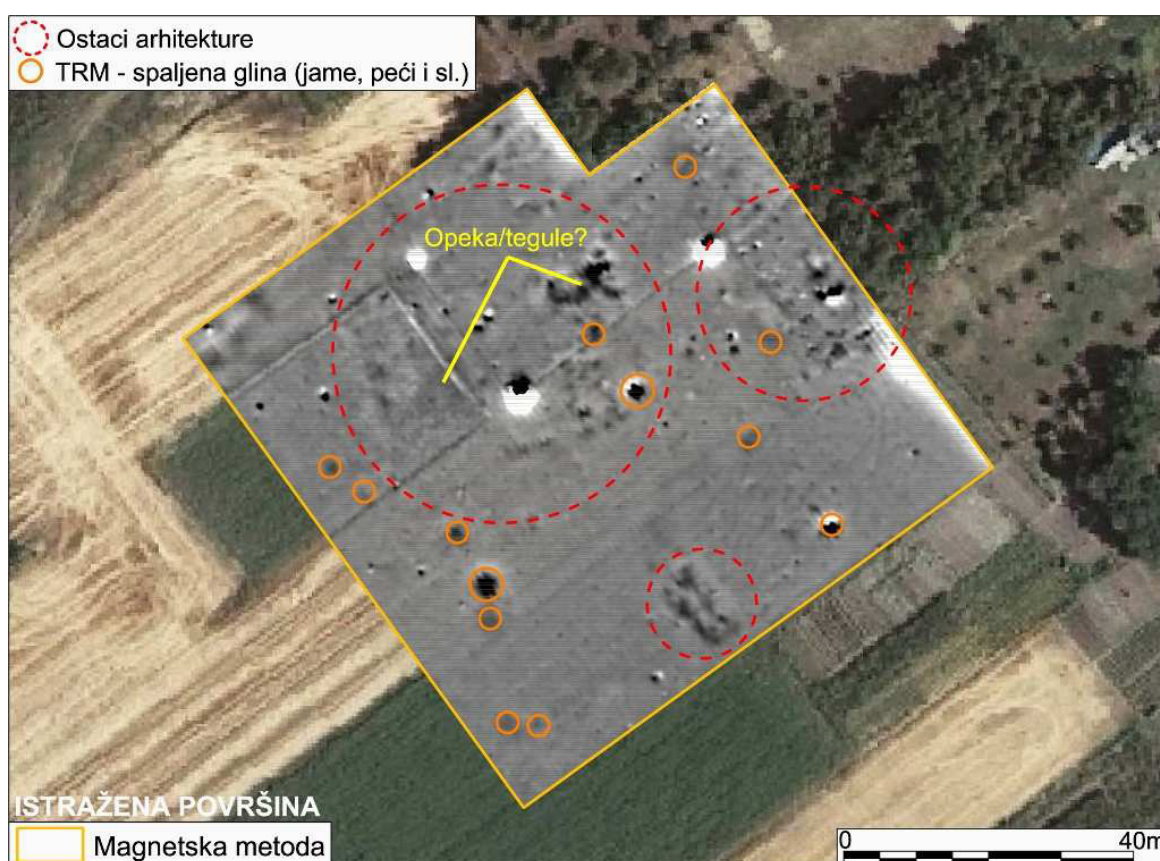
Slika 147. Kamenac – grob ženske osobe (grob 4) (Dombay 1957., 236, Sl. 43)

Slika 148. Kamenac – inventar groba 4 (Dombay 1957., T. XXXII., T. XXXIV.)

Slika 149. Kamenac – arheološko sondiranje (Glavna 51). U pozadini je mjesto na kojem je J. Dombay istražio šest kasnoantičkih grobova (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 150.** Kamenac – arheološko sondiranje (Glavna 47) (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 151. Kamenac – rezultati istraživanja magnetometarskom metodom (Izradio: Mušič 2014.)

Slika 152. Kamenac – dio kanala (Glavna 5a/5b) (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 153.** Kamenac – ognjište (Glavna 17) (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 154. Kamenac – dio kanala (Glavna 17) (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 155.** Kamenac – slučajno prikupljeni kasnorimski novac (Glavna 7) (Foto: Vukmanić 2014.)

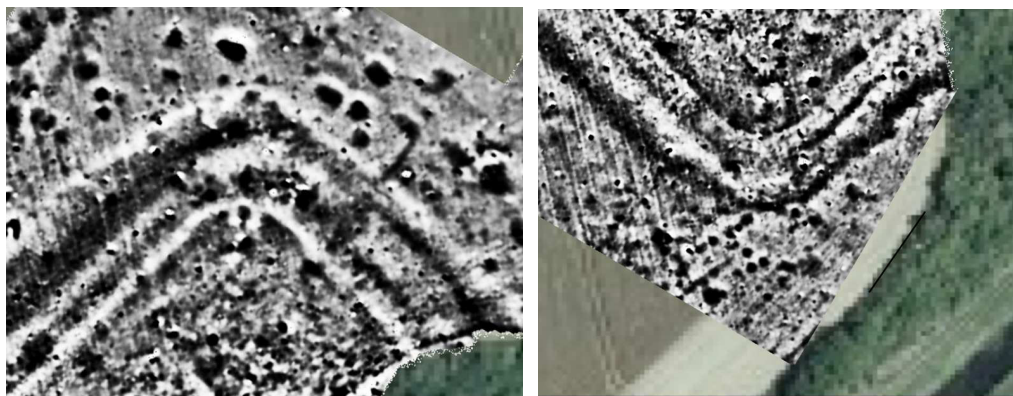

Slika 156. Popovac – navodni rimski legijski logor na položaju *Vakub* (Ilkić 2008., 202, Satelitska snimka 1). **Slika 157.** Popovac – tlocrt kasnoantičke fortifikacije na *Poganu* [prema: <https://wego.here.com/> (15. 12. 2016.)]

Slika 158. Popovac – presjek rimskoga zida u kanalu na *Poganu* (Foto: Bulatova arhiva 1972.). **Slika 159.** Popovac – ulomci tegula iz rova za plinovod na *Velikim Međama* (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 160. Jasenovac – sjeverozapadna kula polukružna ili potkovasta oblika na *Dragojlovom brijegu* (Izradio: Mušič 2012.). **Slika 161.** Jasenovac – jugoistočna kula u obliku potkove na *Dragojlovom brijegu* (Izradio: Mušič 2012.)

Slika 162. Lug – položaj *Gradina* snimljen pod infra-crvenom svjetlošću [Foto: Geofoto 2004. (niz 6, film 58, detalj)]

Slika 163. Lug – sonda na *Gradini* (Crkvena 13) (Foto: Bulatova arhiva 1987.). **Slika 164.** Lug – nelegalno napravljeni iskop za podrumsku zgradu mjesnog muzeja na *Gradini* (Foto: Vukmanić 2011.)

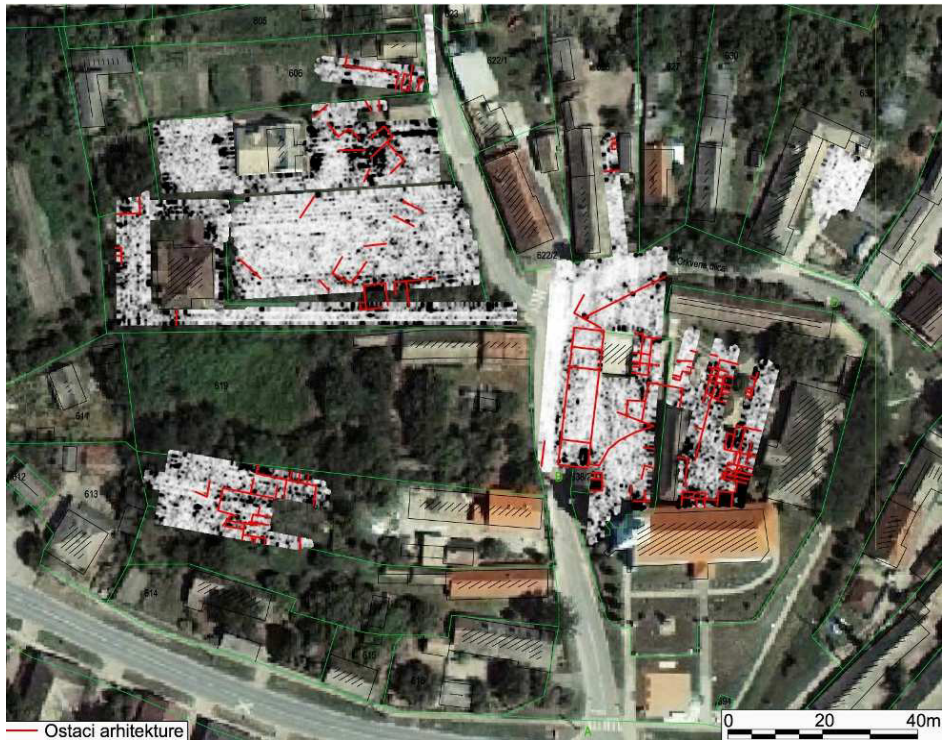

Slika 165. Lug – presjek rimskoga zida u profilu iskopa za gromobran Reformirane kršćanske crkve na *Gradini* (Foto: Vukmanić 2011.). **Slika 166.** Lug – recentni ostatci u rovu za distribucijski plinovod na *Gradini* (Foto: Vukmanić 2013.)

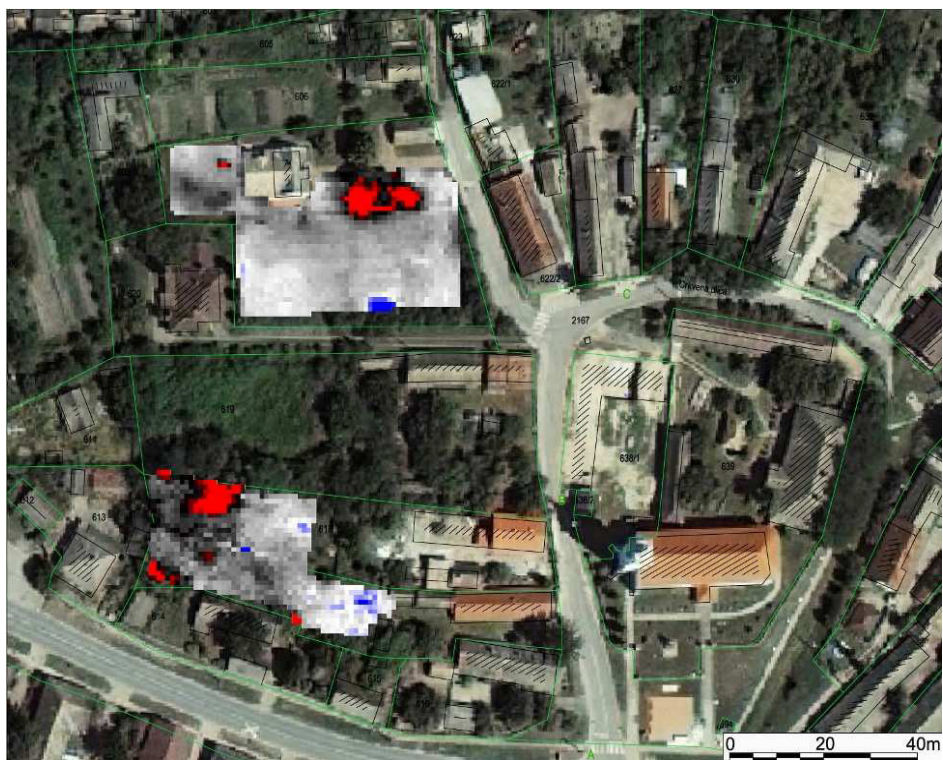

Slika 167. Lug – popločenje 1 na *Gradini* (Sonda 3) (Foto: Vukmanić 2013.). **Slika 168.** Lug – popločenje 2 na *Gradini* (Sonda 3) (Foto: Vukmanić 2013.)

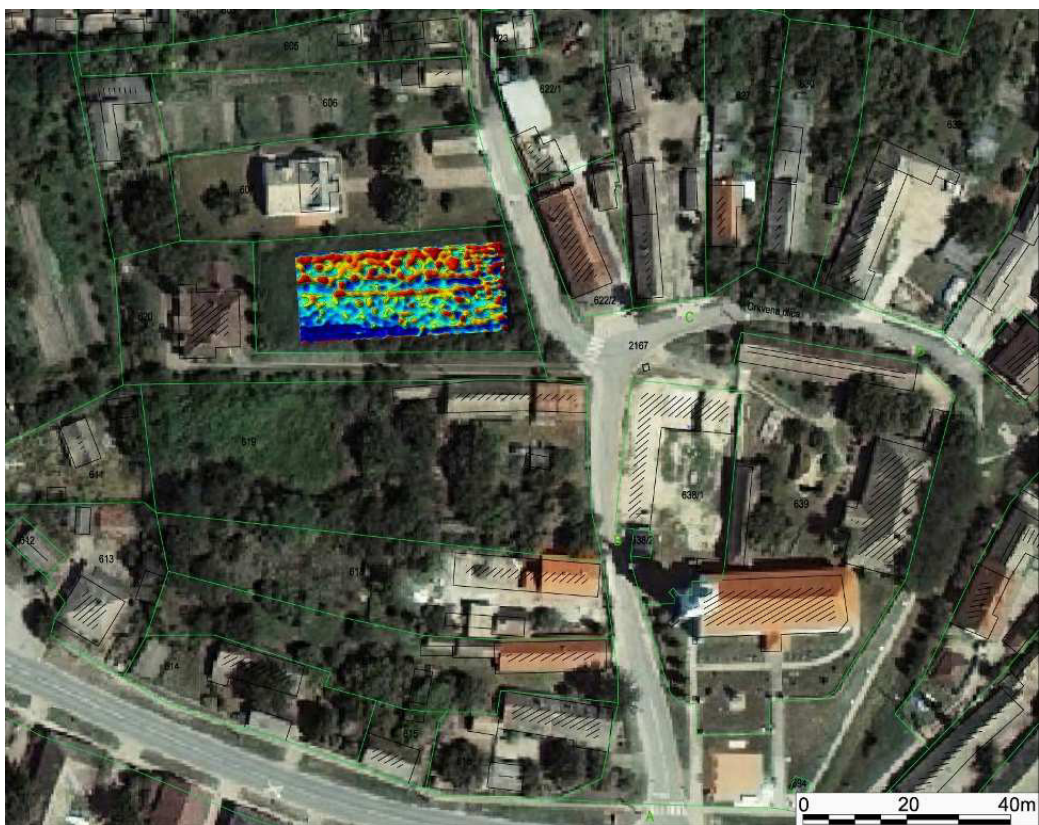

Slika 169. Lug – rezultati istraživanja georadarom na 1.3 m dubine na *Gradini* (Izradio: Mušič 2014.)

Slika 170. Lug – rezultati mjerenja geoelektričnog otpora za raspon vrijednosti otpora 20–55 Ohma na *Gradini*. Crvene i plave površine prikazuju područja visokog otpora na mjestima ostataka arhitekture ili ruševine (Izradio: Mušič 2014.)

Slika 171. Lug – rezultati istraživanja magnetometrom s označenim linijama induciranog tipa magnetizacije na *Gradini* (Izradio: Mušič 2014.)

Slika 172. Lug – rimske opeke ugrađene u ogradu Reformirane kršćanske crkve na *Gradini* (Crkvena 2) (Foto: Cingeli 2015.). **Slika 173.** Lug – rimske opeke ugrađene u novovjekovni podrum na *Gradini* (Crkvena 2) (Foto: Cingeli 2015.)

Slika 174. Lug – *Gradina* (Sonda 4) (Foto: Vukmanić 2013.). **Slika 175.** Lug – grob gotskog ratnika na *Gradini* (Sonda 4) (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 176. Lug – grob gotskog ratnika na *Gradini* (Sonda 4, detalj) (Foto: Vukmanić 2013.).
Slika 177. Lug – grob osobe s fibulom na *Gradini* (Sonda 4) (Foto: Vukmanić 2013.)

Slika 178. Kopačevo – položaj rimskoga lokaliteta na *Baksádu* snimljenog pod infra-crvenom svjetlošću [Foto: Geofoto 2004. (niz 8, film 58, detalj)]

Slika 179. Kopačevo – stanje lokaliteta *Baksád* fotografirano s kuće dr. Mikuške [Foto: KOS 1984.)

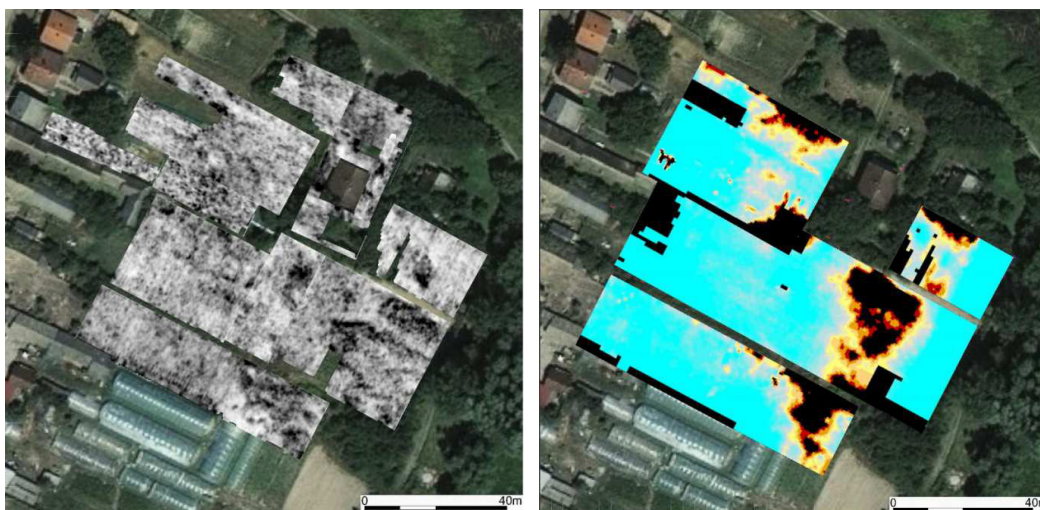

Slika 180. Kopačevo – ulomci rimskih opeka i tegula iz rova za plinovod na *Baksádu* (Ulica Š. Petefija 88) (Foto: Vukmanić 2011.)

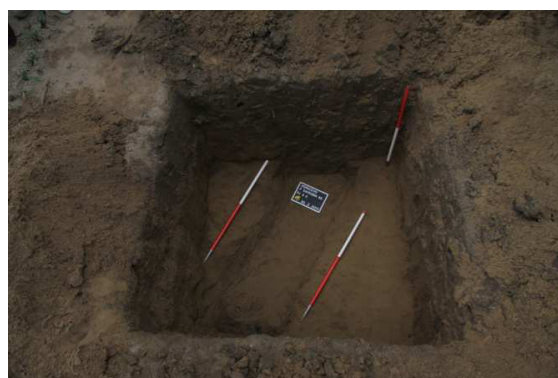

Slika 181. Kopačevo – dio rimske jame na *Baksádu* (Ulica Š. Petefija 103) (Foto: Vukmanić 2014.). **Slika 182.** Kopačevo – slučajno pronađeni kasnorimski novac (Ulica Š. Petefija 78a) (Foto: Vukmanić 2014.)

Slika 183. Kopačevo – rezultati istraživanja georadarom na *Baksádu* na 1–1.25 m dubine (Izradio: Mušič 2016.). **Slika 184.** Kopačevo – rezultati geoelektričnog kartiranja na *Baksádu* (Izradio: Mušič 2016.)

Slika 185. Kopačevo – stanje lokaliteta *Baksád* (Foto: Vukmanić 2016.). **Slika 186.** Kopačevo – ukop dijela kanala na *Baksádu* (Ulica Š. Petefija 65) (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 187. Kopačevo – jama, *parkiralište Bubalo* na *Baksádu* (Foto: Vukmanić 2015.). **Slika 188.** Kopačevo – ukop dijela stambenog objekta na *Baksádu* (Ulica L. Košuta 6) (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 189. Kopačevo – staro nogometno igralište (Foto: Vukmanić 2015.). **Slika 190.** Kopačevo – Sonda Igralište 2 (Podunavska 34) (Foto: Vukmanić 2016.)

Slika 191. Kopačevo – geofizička istraživanja ispred kuće dr. Mikuške na *Baksádu* (Foto: Vukmanić 2016.). **Slika 192.** Petrijevci (*Kraljevo brdo*) – očuvani dio tela (Paušak 2008., 37)

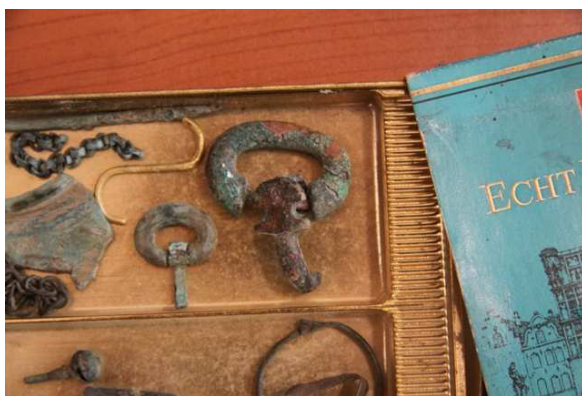

Slika 193. Daljska planina – pogled na dunavsku krivinu i Dalj (Foto: Vukmanić 2011.)

Slika 194. Borovo – opkop na *Gradcu* (Foto: Vukmanić 2015.). **Slika 195.** Borovo – dio rimskoga zida neposredno uz Dunav na *Gradcu* (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 196. Borovo – ulomak opeke s otiskom pseće šape na *Gradcu* (Foto: Vukmanić 2015.).
Slika 197. Borovo – germanska pojasna kopča iz 5. st. s *Gradca* (Foto: Vukmanić 2015.)

Slika 198. Kompozitna slika rimskih promatračnica uz Dunav na Trajanovom stupu u Rimu (scene 1/1; IV-V/1) [Foto: <http://www.trajans-column.org/?flagallery=trajans-column-scenes-xxi-1-21> (13. 4. 2015.)]

XXIII. KATALOG

Kat. br. 1.

Inv. br.: MSO 226383

Materijal: bronca

V.=6 cm; š.=8 cm

Opis: Ulomak ostruge s trnom. Petrijevci.

Datacija: 1.–2. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2015.).

Kat. br. 2.

Inv. br.: MSO bb

Materijal: gagat

D.=3 cm

Opis: Ulomak narukvice. Batina.

Datacija: 1.–3. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2015.).

Kat. br. 3.

Inv. br.: GMSO 354

Materijal: željezo

V.=6.5; cm; d.=8 cm

Opis: Dio karičastog oklopa (*lorica hamata*). Batina.

Datacija: 1.–3. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Putica 2014.).

Kat. br. 4.

Inv. br.: GMSo bb

Materijal: keramika

V.=21.5 cm; š.=8.5 cm

Opis: Posuda u obliku ženske glave s visokim izljevom povrh tjemena. Batina.

Datacija: polovina 3. st.–kraj 4. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Putica 2014.).

Kat. br. 5.

Inv. br.: GMSo 162 F

Materijal: staklo, kobalt

V.=7 cm; pr.=7.5 cm

Opis: Čaša konična oblika ukrašena kapljičastim ukrasima plave boje. Batina.

Datacija: pol. 3. st.–kraj 4. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Putica 2014.).

Kat. br. 6.

Inv. br.: MSO bb

Materijal: željezo

D.=14.9 cm; š.=2 cm

Opis: Sječivo noža s trnom. Tjeme u obliku grebena. Batina.

Datacija: 2.–3. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2015.).

Kat. br. 7.

Inv. br.: MSO AA 7061

Materijal: kamen

V.=65 cm; d.=50 cm

Opis: Ulomak žrtvenika koji je posvećen *Mar[ti et] Victo[ri]ae pro sal[ute] Aug(usti) n[ostri]* ili *Mar[ti In]victo] pro sal[ute] Aug(usti) n[ostri]*. Jasenovac.

Datacija: prva četvrtina 3. st.

Literatura: Pinterović 1968., 69; Minichreiter 1988., 55–57; Bulat 1984.b, 120; Perinić Muratović 2003., 101.

Kat. br. 8.

Inv. br.: MSO AA 6143

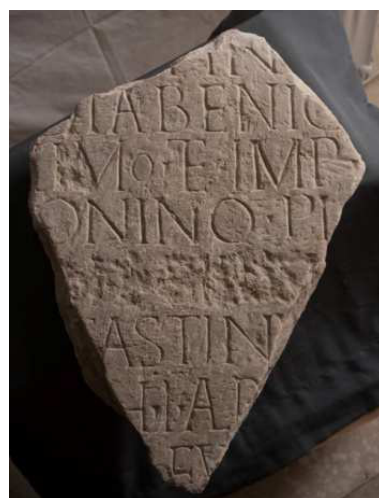
Materijal: kamen

V.=48 cm; š.=33 cm; deblj.=10 cm

Opis: Ulomak nadgrobnice ploče s tekstem: *[Imp(eratori) Caes(ari) L(ucio) Sept(imio) Severo / Pio Per]tin[aci Aug(usto) Arabico / Ad]iabenic[o Parthico Max]/imo et Imp(eratori) [Caes(ari) M(arco) Aur(elio) An[t]onino Pi[o Aug(usto) et P(ublio) Sept(imio) / G]etae nobili[ssimo Caes(ari) / C(aius) Iul(ius) C]astinu[s praefect(us) / co]h(ortis) I Alp[inor(um) peditatae / d]ev[otus num(ini) eo(rum)]*. Jasenovac ili Osijek.

Datacija: 198.–209. ili 209.–211. g.

Literatura: CIL III., 10269; Pinterović 1960., 29; Pinterović 1977.b, 94, 95; Pinterović 1978., 65, 66, T. XII., 1; Lőrincz 2001., 233, br. 250 (Foto: Vukmanić 2016.).

Kat. br. 9.

Inv. br.: -

Materijal: bronca

V.=š.=nije evidentirano

Opis: Amor ili genij koji u uzdignutoj ruci drži baklju.
Jasenovac.

Datacija: 2./3. st.

Literatura: Baranyai 1977. Hecegszőlös környékén előkerült római házi isten-szobrocska.

Kat. br. 10.

Inv. br.: MSO AA 646

Materijal: kamen

V. (očuvana)=217 cm; d.=70 cm; deblj.=24 cm

Opis: Stela višestruko profiliranog, trougaonog zabata koji je u središnjem dijelu ukrašen motivom dvostruke rozete. S vanjskih je strana toga zabata, povrh arhitrava, isklesan po jedan nadolje okrenuti delfin. Pravougaono je natpisno polje ovog nadgrobnog spomenika omeđeno kaneliranim korintskim stupovima, nalik na pseudoedikulu. Tekst koji je na njemu uklesan glasi: *Velag<e>nus / Manti F(ilius) / Ulattius / Eq(ues) coh(ortis) IIAlp(inorum) / Ann(orum) XXXVIII / stip(endiorum) XVI / h(ic) s(itus) e(st) / Longinus (centurio) et / Primus c(ustos) / ar(morum) b(ene)ff(iciarius) / heredes posuerunt.* Osijek.

Datacija: oko 60.–84. g.

Literatura: Hoffiller 1912.a, 2, 3, br. 1, Sl. 1; Pinterović 1956., 87; Mócsy 1959., 260; Dautova-Ruševljan 1983., 23, br. 133, T. I., 3; Šašel A. i J. 1986., 452, br. 3104; Göricke-Lukić 2000., 29, 33, br. 2, T. VI., 1; Göricke-Lukić 2011., 37, 42, br. 3 (Foto: Harl 2016.).

Kat. br. 11.

Inv br.: MVNS

Materijal: kamen

V.=156 cm; š.=54 cm; deblj.=25 cm

Opis: U natpisno je polje stele, omeđeno pilastrima, uklesan tekst: *Niger / Bataro/nis f(ilius) Sve/ltrius / eques / ala(e) Ara/vacorum / ann(or)um XXXVII / stipendio/rum XVII / h(ic) s(itus) est / Marcellus et / Publius consob/rini idem here/des pos{i}erunt (sic)*. Rozeta na zabatu i konjanik u donjem polju udesno. Na arhitravu se nalazi motiv bršljana.

Datacija: prije 84. g.?

Literatura: CIL III., 3286; Pinterović 1978., 45, 148.

Kat. br. 12.

Inv. br.: AMZ

Materijal: kamen

V.=221 cm; š.=89 cm; deblj.=35 cm

Opis: Stela s uklesanim tekstom: *D(is) M(anibus) / C(aio) Iulio C(ai) f(ilio) / Cl(audia) Verecund(o) / Iuva[v(o)] mili(ti) leg(ionis) / X Gem[(inae)] P(iae) Fid(elis) / (centuriae) Pae[t(i)] stip(endiorum) XX / heres f(aciendum) c(uravit)*. Orao u zabatu, hipokampi duž bridova zabata. Osijek.

Datacija: 102.–107. g.

Literatura: Klemenc 1961., 19; Eadie 1977., 212, 218; Šašel A. i J. 1986., 452, br. 3103; Fitz 1993.–1995., 114, 115, 371, 372. Görlicke-Lukić 2011., 42, 43, Sl. 5.

Kat. br. 13.

Inv. br.: MSO 200788

Materijal: bronca

V.=2.4 cm; d.=5.1 cm

Opis: Brončana pojasna pločica pravokutna oblika. U sredini ukrašena motivom nizova isprepletenih kružnica. Osijek.

Datacija: 2. st.

Literatura: Leleković, Hršak 2009., 14.

Kat. br. 14.

Inv. br.: MSO AA 7902

Materijal: bronca

V.=13.5 cm; pr.=12 cm

Opis: Brončani vrč s izljevom u obliku trolisne djeteline, s ručkom u oblika slova S. Osijek.

Datacija: početak 2. st.

Literatura: Bulat 1977.c, 80, 81 (T. I.), 89, T. II., 2.

Kat. br. 15.

Inv. br.: MSO AA 7903/1; MSO

AA 7903/3; MSO AA 7903/5

Materijal: bronca

V.=18 cm

Opis: Gornji dio vrča, s dnom i poklopcem. Osijek.

Datacija: početak 2. st.

Literatura: Bulat 1977.c, 81, 89, T. II., 3, 4

Kat. br. 16.

Inv. br.: MSO AA 7904

Materijal: bronca

Pr.= oko 20.5 cm

Opis: Okrugli pladanj s podnožjem prstenasta oblika.

Osijek.

Datacija: početak 2. st.

Literatura: Bulat 1977.c, 81, 89, T. II., 1

Kat. br. 17.

Inv. br: MSO AA 7905

Materijal: željezo

V.=57.5 cm

Opis: Noge sklopivog stolca. Osijek.

Datacija: početak 2. st.

Literatura: Bulat 1977.c, 81, 82, 90, T. III., 1– 5.

Kat. br. 18.

Inv. br. 13723 (izgubljeno)

Materijal: keramika

V.=6.4 cm; pr.=8.1 cm

Opis: Donji dio čaše konična oblika. Osijek.

Datacija: početak 2. st.

Literatura: Bulat 1977.c, 82, 90, T. III., 7.

Kat. br. 19.

Inv. br.: MSO AA 643

Materijal: kamen

V.=200 cm; d.=83 cm; š.=58 cm

Opis: Ara s natpisom: *Danuvio / et Dravo / [pro sa]lut[e] et in[columit]a[te / imp(eratoris) Ca]es(aris) M(arci) Aur(eli) [Antonini / div]i [Ant]onini [Magni f]il(ii) / [- - - - -] / [leg(atu)s Aug(usti)] pr(o) pr(aetore)*. Aljmaš.

Datacija: 218.–222. g.

Literatura: CIL III., 10263; Pinterović 1968., 69, T. III., 6; Pinterović 1978., 69, 70 (Foto: Harl 2016.).

Kat. br. 20.

Inv. br.: AMZ-9231

Materijal: željezo, bakar, srebro, zlato

V.=18.5 cm; š.=29 cm

Opis: Konjsko oglavlje. Dalj.

Datacija: 1./2. st.

Literatura: Hoffiller 1951., 93–99; Radman-Livaja 2005., 941–953.

Kat. br. 21.

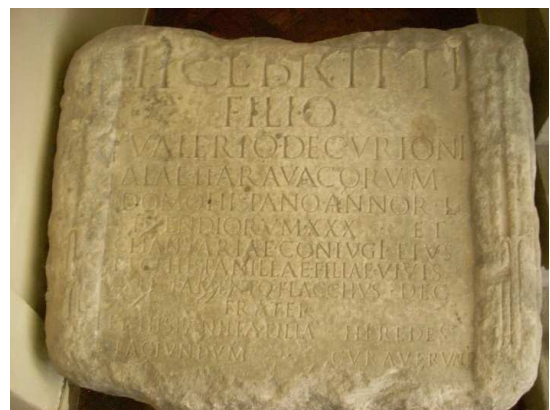
Inv. br.: MGNS (Sremski Karlovci)

Materijal: kamen

V.=74 cm; š.=93 cm; deblj.=35 cm

Opis: Ulomak stele s natpisom: *Ti(ti) ili Ti(berii) Cl(audi) Britti / filio / Valerio decurioni / alae II Aravacorum / domo Hispano annor(um) L / stipendiorum XXX et / Cl(audiae) Ianuariae coniugi eius / et Cl(audiae) Hispanillae filiae / vivis / ex testamento Flacchus / dec(urio) / frater et Hispanilla filia heredes / faciundum curaverunt*. Dalj.

Datacija: 1. st.

Literatura: Katancsich 1827., 409; CIL III., 3271; Dautova Ruševljan 1983., 31, 43, T. IX., 1, 1a (Foto: Gačić 2011.).

Kat. br. 22.

Inv. br: -

Materijal: kamen

V.=104 cm; š.=94 cm

Opis: Žrtvenik s natpisom: *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Thrac[e?]s / coh(ortis) I / Lusitan(orum) v(otum) s(oluerunt) l(ibentes) m(erito)*. Sotin.

Literatura: Gerstner 1996., 4; Ilkić 2003., 26, 27; Ilkić 2005., 30; Ilkić 2009., 154, 155; Rendić-Miočević 2009., 94–98, Sl. 2.

Kat. br. 23.

Inv. br.: AMZ-16908

Materijal: željezo

V.=12 cm; š.=13.3 cm

Opis: Paradna maska (dio kacige). Sotin.

Datacija: 1./2. st.

Literatura: Hoffiller 1911., 218, Sl. 38; Radman-Livaja 2002., 62–64, br. 123, Sl. 18.

Kat. br. 24.

Inv. br.: GMI ANT-27

Materijal: kamen

V.=54.4 cm; š.=52.8 cm; deblj.=9.2 cm

Opis: Nadgrobna ploča s natpisom: *D(is) M(anibus) / M(arco) Aurel(io) Sereno vet(erano) / ex 7 (centurione) coh(ortis) Lusi(tanorum) domo / Bass(ianis) vixit ann(os) LVI / h(oc) s(epulcrum) f(ecit) (?) / Cl(audia) Maximilla coniug(i) / pientissimo et si/bi posuit.* Ilok.

Datacija: 2. st.

Literatura: Rendić-Miočević 2009., 79–103 (Foto: Romulić 2010.).

Kat. br. 25.

Inv. br.: MNM 132/1887

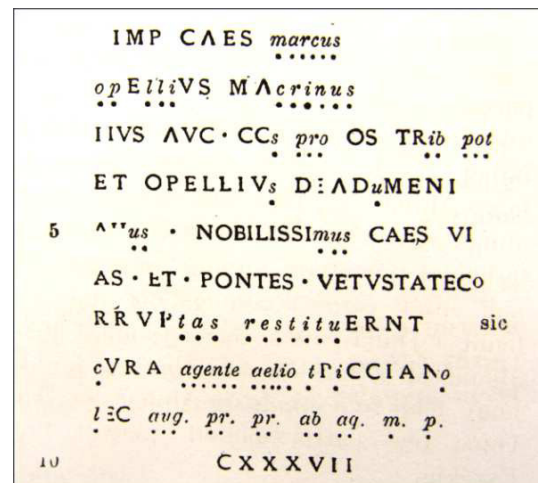
Materijal: kamen

V.=š.=pr.=nije poznato

Opis: Tekst miljokaza s natpisom: *Imp(erator) Caes(ar) [Marcus] / [Op]e[lli]us Ma[crinus] pius Aug(ustus) co(n)[s](ul) [pro c]o(n)s(ul) trib(uniciae) [pot](estatis) / et Opelliu[s] Diad[um]eni/an[us] Nobiliss[imus] Caes(ar) vias et pontes vetustate co/rrup[ta]s restitu[er](u)nt / [c]ura [agente Aelio T]r[i]ccian[o] / [l]eg(ato) [aug(usti) pr(o) pr(aetore ab Aqu(inco) m(illia) p(assuum)] CXXXVII.* Popovac–Kneževo.

Datacija: 218. g.

Literatura: Várady 1897., 81, Sl. 41.

Kat. br. 26.

Inv. br.: MSO 223010

Materijal: kamen

V.=188 cm; pr.=44 x 34 cm (elipsoid); v. (baza)=27 cm; d. (baza)=50 cm; š. (baza)=42 cm

Opis: Miljokaz *Bilje 1* s natpisom: *Imp(erator) Caes(ar) / [M(arcus)] [A]u[r]e[l(ius)] S[(everus)] [A]l[(exander)] / [pius fel]ix [Aug(ustus)] / P(ontifex) M(aximus) trib(uniciae) pot(estatis) / VIII co(n)s(ul) III p(ater) p(atriciae) r(efectiones) r(ecuperat)o / co(rrupta)s restitvit / Ab Aq(uinco) m(illia) p(assuum) / CLVIII. Bilje.*

Datacija: 230. g.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2014.).

Kat. br. 27.

Inv. br.: MSO 219746

Materijal: bronca

V.=13 cm; š.=10 cm

Opis: Glava rúda s jarma kola. Premda je predmet pri objavi opisan navodom da je riječ o dvjema mitološkim životinjskim glavama, moguće je da je u pitanju prikaz lavice u lovu na mladunče antilope. Okolica Grabovca.

Datacija: 2./3. st.

Literatura: Minichreiter 1984., 34; Minichreiter 1987., 96, 97 (Sl. 53), 116 (Foto: Vukmanić 2015.).

Kat. br. 28.

Inv. br.: MSO 218191

Materijal: bronca

V.=4.4 cm; š.=2.6 cm

Opis: Aplika u obliku Merkurove, Apolonove ili glave lara koja je mogla služiti kao ukras kola. Kuglica je u unutrašnjosti toga predmeta naznaka da je mogao služiti i kao zvečka. Bilje.

Datacija: 2./3. st.

Literatura: Skelac, Vodička 2007., 29, 30 (Foto: Vukmanić 2014.).

Kat. br. 29.

Inv. br.: AMZ bb

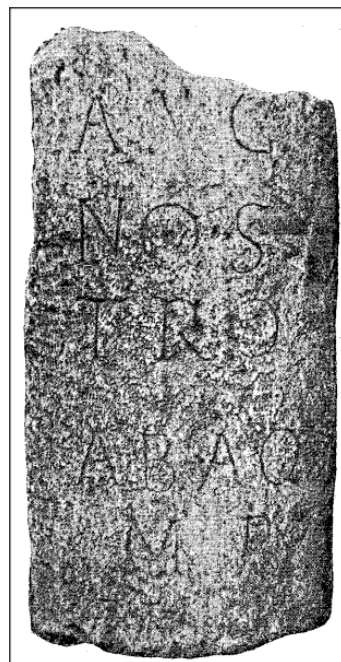
Materijal: kamen

V.=98 cm; pr.=53 cm

Opis: Dio miljokaza *Podravlje* na kojem je djelomično očuvan tekst: - - - - -] *Aug(usto) / nos/tro / Ab Aq(uinco) / m(illia) p[assuum) / CL[- - -]*. Podravlje.

Datacija: 199./230. g.

Literatura: Hoffiller 1912.a, 6, 7, Sl. 6.

Kat br. 30.

Inv. br.: MSO 218163

Materijal: željezo

V.=62 cm; š.=29.5 cm

Opis: Okov piona prekodravskoga rimskoga mosta izgrađenog između Osijeka i Podravlja. S punim šiljastim vrhom i tri (od četiri) očuvane drške. Podravlje.

Datacija: 1.–2. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Barjaktarić 2015.).

Kat. br. 31.

Inv. br.: MSO 202084

Materijal: keramika

V.=5.5 cm; d.=43.5 cm; š.=31 cm

Opis: Seskvipedalna opeka ukrašena trima nizovima valovnica. S obzirom na mjesto nalaza (u Dravi), ta je oznaka simbolički mogla ukazivati na rijeku, tj. prijelaz preko Drave. Na predmetu se nalaze tragovi cementa iz rimskog, te gorenja od miniranja mosta eksplozivom 1985. g. Podravlje.

Datacija: 2./3. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2015.).

Kat. br. 32.

Inv. br.: JPM

Materijal: vapnenac

V.=52 cm; š.=61 cm

Opis: Ulomak ploče s natpisom: - - -] [d(omino) n(ostro) C(aio) Gal(erio) V]al(erio) M[aximiano p(ontifici) m(aximo) / Germ(anico) max(imo) V Sar(matico) max(imo) III Persic(o) max(imo) II] /

[Brit(annico) ma]x(imo) II Carp[ic(o) max(imo) V Armen(iaco) max(imo) Medic(o) max(imo) Adiabenic(o)] / [max(imo) t]rib(unicia) potest(ate) [XV? co(n)s(uli) VI? p(atri) p(atriae) proco(n)s(uli) p(io) / f(elici) inv(icto) Aug(usto)] / leg(ione) VI Herc[ul(ia) d(evota) n(umini) m(aiestati)que eius] / die VII Kal(endas) Oc[t(obres) Severo Aug(usto) et Maximino Caes(are) co(n)ss(ulibus)]. Baranja.

Datacija: 305./307. g.

Baza podataka: LUPA 7991.

Kat. br. 33.

Inv. br.: -

Materijal: kamen

V.=51 cm; š.=37 cm; deblj.=19 cm

Opis: Ulomak stele s natpisom: [- - - - -] / la[- - -] / XX[- - -] / Aellu[- - -] / etMa[- - -] / curante [- - -].

Uz desni se rub predmeta nalazi dio dorskog stupa s profiliranom bazom. Popovac.

Datacija: 2./3. st.

Literatura: Predojević n. d. (Foto: Vukmanić 2016.).

Kat. br. 34.

Inv. br.: MSO AA 2300

Materijal: keramika

V.=3.5 cm; d.=16.3 cm; š.=9.5 cm

Opis: Ulomak opeke s pečatom *c(ohortis?) III [Alpinorum?]*. Lug.

Datacija: 3. st.?

Literatura: Bulat 1965.b, 14, T. III., 6; Pinterović 1978., 111; Шарановић-Светек 1990., 53; (Foto: Kovač 2012.).

Kat. br. 35.

Inv. br.: -

Materijal: bronca

Pr.=2.2 cm

Opis: Novac. AE Antoninijan. Av.: *Imp(erator) C(aesar) Probus p(ius) f(elix) Aug(ustus)*, poprsje cara udesno. Rv.: *Fides militum, Fides* sjedi ulijevo. Lug.

Datacija: 276.–282. g.

Literatura: Cingeli 2016.a, (KOS, D-1004).

Kat. br. 36.

Inv. br.: -

Materijal: bronca

Pr.=1.6 cm

Opis: Novac. Av.: *Constantius p(ius) f(elix) Aug(ustus)*, poprsje cara udesno. Rv.: *Dd Avgg nn (domini Augusti nostri duo)*, dvije Viktorije okrenute jedna ka drugoj. U rukama drže vijenac, između palma. U odsječku ΔSIS. Lug.

Datacija: 337.–361. g.

Literatura: Cingeli 2016.a, (KOS, D-1004).

Kat. br. 37.

Inv. br.: -

Materijal: bronca

Pr.=1.7 cm

Opis: Novac. Av.: *D(i)v(us) Constantinus Pt?* Avgg?. Rv.: *Vn mr?*. Lug.

Datacija: 345.–347. g. Konstantinu posthumno.

Literatura: Cingeli 2016.a, (KOS, D-1004).

Kat. br. 38.

Inv. br.: -

Materijal: bronca

Pr.=o. 1.6 cm

Opis: Novac. Av: *Constanti-us Max Aug*, poprsje cara udesno. Rv.: *Glor-ia exerc-itus*, dvojica vojnika drže koplja i štitove. Između standard. Lug.

Datacija: 337.–341. g.

Literatura: Cingeli 2016.a, (KOS, D-1004).

Kat. br. 39.

Inv. br.: -

Materijal: bronca

Pr.= oko 1.9 cm

Opis: Novac. Av.: *D(ominus) N(oster) Constantius P(ius) F(elix) Aug(ustus)*, poprsje cara s dijademom, udesno. Rv.: *Fel(icium?) Temp(orum) Reparatio*, vojnici probada kopljem paloga konjanika. Γ u lijevom polju. Lug.

Datacija: 351.–355. g.

Literatura: Cingeli 2016.a, (KOS, D-1004).

Kat. br. 40.

Inv. br.: -

Materijal: kamen

V.= 55 cm; š.= 43 cm

Opis: Ulomak stele s likom Amora ili Genija u višestruko profiliranom zabatu. Ispod zabata vitice bršljanova lišća. Lug.

Datacija: 2. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2011.).

Kat. br. 41.

Inv. br.: MSO 227256

Materijal: kamen

V.=65 cm; š.=31 cm; deblj.=24 cm

Opis: Žrtvenik koji su posvetili štovatelji Mitre kautopati. S natpisom: *Cauto/pati / C(aius) Iul(ius) Ach(illeus) / V(ir) L(audabilis), V(eteranus) L(egionis) ili V(otum) L(ibens)*. Kopačevo.

Datacija: 2./3. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2011.).

Kat. br. 42.

Inv. br.: GMVu

Materijal: olovo

Pr.=2 cm

Opis: Plomba s prikazom kristograma, broda, rijeke Drave i bitke kod Murse 351. g. Vojnik ispred dviju kula ili gradskih vrata. Drugi vojnik u pokretu i s kopljem u ruci, a iznad i treći koji je oborio neprijatelja. Sotin.

Datacija: poslije 351. g.

Literatura: Ilkić 2006., 62, 63, 74, br. 14.

Kat. br. 43.

Inv. br.: -

Materijal: kamen

V.=291 cm; š.=125 cm; deblj.=više od 36 cm

Opis: Nedovršena arhitektonska stela. Kapelica dvorca Eltz u Vukovaru.

Literatura: Pinterović 1969., 60; (Foto: Vukmanić 2012.).

Kat. br. 44.

Inv. br.: MSO AA 16961

Materijal: keramika

V.=5 cm; pr.=14 cm

Opis: Grlo amfore s pečatom CRSPNA.

Batina.

Datacija: 2. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2015.).

Kat. br. 45.

Inv. br.: 202061

Materijal: keramika.

V.=6 cm; d.=21 cm; š.=14 cm. Pečat: d.=8.9 cm; v.=2.5 (necjelovit)

Opis: Ulomak opeke s pečatom [*l*]eg(ionis) I Ad(iutricis) P(iae fidelis) ili [*l*]eg(ionis) I Ad(iutricis) P(hilippiana). Osijek.

Datacija: u kontekstu druge polovine 3. st.

Literatura: neobjavljeno (Foto: Vukmanić 2015.).

Kat. br. 46.

Inv. br.: MSO 201989

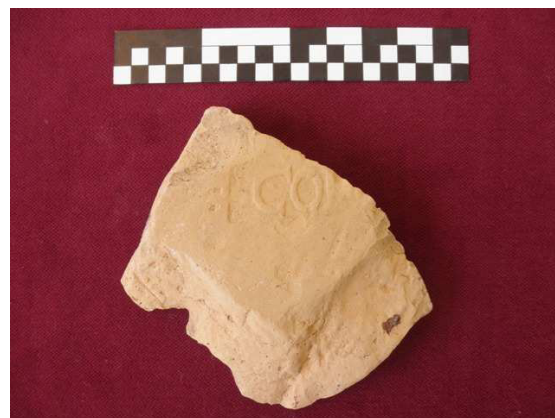
Materijal: keramika

V.=2.4 cm; d.=16 cm; š.=14.5 cm. Pečat: d.=7 cm; v.=3 cm (necjelovit)

Opis: Ulomak tegule s pečatom coh[ortis II Asturum]. Batina.

Datacija: 2. st., u sekundarnom kontekstu

Literatura: Vukmanić 2016., 277, Sl. 2.b (Foto: Vukmanić 2015.).

Kat. br. 47.

Inv. br.: MSO 202060

Materijal: keramika

V.=2.3 cm; d.=11.6; š.=14 cm. Pečat: v.=2.2
cm; d.=6.5 cm (necjelovit)

Opis: Ulomak tegule s pečatom [*coh*]ortis
[*IIH*Ast(*urum*)]. Na to da je (prema J.
Szilágyju) riječ o varijanti s oznakom *H*
ukazuje to što je tekst *cohortis* u cijelosti
otisnut u genitivu jednine. Batina.

Datacija: 2. st.

Literatura: Vukmanić 2016., 277, Sl. 2.a (Foto: Vukmanić 2015.).

XXIV. ŽIVOTOPIS

Igor Vukmanić je diplomirani arheolog i diplomirani muzeolog. Studije je završio na Dodiplomskom studiju arheologije i Odsjeku za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2007. g. U Zagrebu je i rođen i završio je IX. gimnaziju. Godine 2008. zapošljava se kao kustos pripravnik Arheološkog Muzeja Osijek te upisuje Poslijediplomski doktorski studij arheologije na spomenutom fakultetu. Godinu poslije toga postaje kustos navedenog muzeja. Od 2012. je kustos Arheološkog odjela Muzeja Slavonije u Osijeku. U zvanje je višeg kustosa promoviran 2016. g. Vodio je ili vodi niz arheoloških istraživanja u hrvatskom Podunavlju – Kopačevu, Kamencu, Batini, Lugu, Jasenovcu, Osijeku i Dalju. Autor je dijela scenarija i sinopsisa Stalnog postava Muzeja Slavonije (Limes, Lapidarij). Koautor je izložbi „Arheologija podunavlja”, „Muzej na lenti vremena grada – 135 godina Muzeja Slavonije” i „Os-Div 120: rimska nekropola iz doba Severa”. Voditelj je ili projektni menadžer više nacionalnih i međunacionalnih progama i projekata: „Dunavski limes u Hrvatskoj” 2012.–2017., *South East Europe – Danube Limes Brand*, 2012.–2014. g. Pod okriljem je toga programa napravio više promocijskih aktivnosti u vezi s limesom u Hrvatskoj organiziravši, između ostalog, radionicu međunarodne *Danube Limes Brand* skupine u Osijeku. U svojstvu je člana savjetodavnog tijela programa LIMES (*Large Scale Innovative and Mobile European Services Culture Tourism in Rural Areas*) djelovao 2012.–2013. g. Prije toga je bio izvršitelj Programa međunarodne pomoći UNESCO-ova Centra za svjetsku baštinu koji se odnosi na zaštitu i promicanje kulturne baštine. Stručni je suradnik na projektu „RoMiCRO”. Radovima je sudjelovao na više znanstvenih i stručnih skupova, npr. 23. *Limeskongres-u* u Ingolstadtu 2015.; *Dr. Danica Pinterović – rad i djelovanje* u Osijeku 2015.; *Arheologija na Dunavu* u Vukovaru 2013.; 17. *ROMECC-u* u Kopenhagenu 2013., 22. *Limeskongres-u* u Rusama 2012. te 18. *ROMECC-u* u Zagrebu 2010. g. Sudjelovao je na radionicama ili okruglim stolovima u nizu europskih zemalja. Predstavnik je Republike Hrvatske u Bratislavskoj skupini. Inicijator je i jedan od dionika izradbe studije o turističkom potencijalu dunavskog limesa u Hrvatskoj i autor dopunjene verzije tentativne liste za taj dio negdašnje rimske carske granice. Sudjelovao je pri izradbi paneuropske tematske studije o tom području.

Popis objavljenih radova

Vukmanić I., "Archaeogeophysical prospection upon the Danube Limes fort *Ad Militare*, Croatia (2010, 2012) in the context of stamped tiles found on the site", *Journal of Roman Military Equipment Studies 17, Proceedings of the 17th Roman Military Equipment Conference (ROMECC)*, June 2013, Copenhagen 2013, Oxford 2016., 275–278

Vukmanić I., "The Danube Limes in Croatia – Limes office activities 2008-2010", *Proceedings of the 17th Roman Military Equipment Conference (ROMECC)*, Zagreb 2013., 549–553

Mušič B., Vukmanić I., Medarić I., Matjaž M., Nas E., „Geofizikalne raziskave rimskih vojaških taborov vzdolž podonavskega limesa na Hrvaškem”, *Geološki zbornik 22*, Ljubljana 2013., 106–109

Vukmanić I., Mušič B., "Archaeogeophysical prospection upon the Danube Limes fort *Ad Militare* in Batina (2010)", *Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies*, Ruse, Bulgaria, 6th–11th September **2012**, Sofia 2015., 871–879

Vukmanić I., „Arheološki muzej u Osijeku”, *Avantura u muzeju: Vodič kroz 30 hrvatskih muzeja*, Zagreb 2012., 16–20

Mušič B., Vukmanić I., „Gradac-Batina - nedestruktivno arheološko istraživanje”, *Hrvatski arheološki godišnjak 7/2010.*, Zagreb 2011., 7–9

Vukmanić I., „Osijek – Ulica Branka Radičevića 3 - zaštitno arheološko iskopavanje”, *Hrvatski arheološki godišnjak 7/2010.*, Zagreb 2011., 47–50

Hršak T., Vukmanić I., „Osijek (Divalentova ulica 120, 122) - zaštitno arheološko iskopavanje”, *Hrvatski arheološki godišnjak 6/2009.*, Zagreb 2010., 32–35

Bojčić Z., Dizdar M., Hršak T., Vukmanić I., Dujmić D., Leleković T., „Terenski pregled područja između Batine i Suze”, *Annales Instituti Archaeologici 6/1*, Zagreb 2011., 80–87

Bojčić Z., Dizdar M., Hršak T., Vukmanić I., Dujmić D., Leleković T., „Bansko brdo - terenski pregled”, *Hrvatski arheološki godišnjak 6/2009.*, Zagreb 2010., 7–11

Vukmanić I., „*Granice Rimskoga Carstva – spomenik svjetske baštine*”, *Osječki zbornik 29*, Osijek 2009., 25–36

Autorske web-stranice

www.limescroatia.eu (2014.–danas)

www.dunavskilimes-amo.com.hr (2009.–2010., pretraživo kroz Hrvatski arhiv weba Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu)